Rok IV WARSZAWA, CZERWIEC 1948 Nr 6

WIADOMOŚCI NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

TREŚĆ:

Sytuacja ekonomiczna Polski w kwietniu 1948 r. . . str. 1
Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych . . „ 22
Z bieżących zagadnień gospodarczych:
Przegląd rynków zagranicznych (Dania) — Dr Stefan Perczyński . . . . „ 23
Rumunia — Mgr F. J. Strzeszewski . . . . . . „ 28
Handel zagraniczny Czechosłowacji w r. 1947 — Jan Szymański . . . . „ 33
Dział artykułowy:
Z zagadnień bankowego inkasa faktur. — Mgr Ludwik Kostowski . . . . „ 36
Ekonomia kapitalistyczna i obieg pieniężny — Prof. G. Kozłow . . . . str. 39
Teoria monetarna Keynesa w świetle krytyki marksistowskiej — Mgr Roman Seidler . . . „ 44
O niektórych zagadnieniach bilansu płatniczego ZSRR — Inż. Adam Zausznica . . . . . „ 50
Przegląd bibliograficzny ważniejszej literatury ekonomicznej z zakresu pieniądza, kredytu i bankowości . . . . „ 56
Przegląd Ustawodawstwa za marzec . . . . „ 62

SYTUACJA EKONOMICZNA POLSKI W KWIETNIU 1948 r.

(Na podstawie informacji Wydziału Ekonomicznego i sprawozdań Oddziałów)

Wstęp. Rozwój życia gospodarczego kształtował się w miesiącu sprawozdawczym pod znakiem dalszego wzrostu produkcji przemysłowej, sezonowego ożywienia obrotów w szeregu branż handlowych oraz spadku cen wolnorynkowych na artykuły zarówno żywnościowe jak i przemysłowe. Najpoważniejsze wyniki produkcyjne zanotowano przede wszystkim w przemyśle węglowym, hutniczym i chemicznym oraz drzewnym i włókienniczym. Poszczególne gałęzie przemysłu, względnie zakłady wytwórcze wykazały ogólnie pewne nadwyżki odnośnie realizacji miesięcznych planów produkcji.

Sprzyjające warunki atmosferyczne umożliwiły rolnictwu wczesne dokonanie wiosennych prac polnych. Stan ozimin przedstawiał się bardzo dobrze.

Ogólny stan środków płatniczych uległ w miesiącu sprawozdawczym pewnemu wzrostowi, który został spowodowany wyłącznie wzrostem obiegu banknotów i pieniądza żyrowego, gdyż pieniąd[illegible]kowy — powstały w bankach operacyjnych — wykazał pewien spadek. Jednocześnie zanotowano dalszy wzrost akcji kredytowej na finansowanie życia gospodarczego oraz spadek wkładów avistowych przy równoczesnym wzroście wkładów terminowych i lokat celowych.

1. **Przemysł węglowy** wydobył w kwietniu 1948 r. 5.833.026 ton węgla, co wobec planowa-

Tabela 1

Produkcja przemysłu węglowego w kwietniu 1948 r.

Zjednoczenie	Wydobyto w ton. marzec 1948	Wydobyto w ton. kwiecień 1948	Wykonano plan w % kwiecień 1948 r.	Wydajność na rob.-dn. w kwietniu 1948 w kg.
Dąbrowskie	667 406	692 000	105,9	1 160
Rudzkie	698 333	710 029	103,6	1 363
Dolnośląskie	292 053	300 802	103,1	751
Bytomskie	550 775	539 532	102,6	1 307
Gliwickie	612 347	620 959	101,0	1 184
Chorzowskie	648 452	639 822	100,5	1 432
Katowickie	619 858	624 288	100,3	1 405
Rybnickie	543 684	562 276	100,0	1 211
Zabrskie	579 552	585 063	97,3	1 242
Jaworznicko-Mikołowskie	569 690	558 255	95,0	1 084

nego wydobycia stanowi 100,9%. Przeciętne wydobycie na jeden dzień roboczy wynosiło 224.347 ton. Przeciętna wydajność na robotniko - dniówkę osiągnęła 1.126 kg, co stanowi wzrost o 25 kg. w stosunku do poprzedniego miesiąca.

Pod względem wydajności na robotnikodniówkę na pierwszym miejscu utrzymują się nadal Zjednoczenia Chorzowskie i Katowickie.

Tabela 2

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu węglowego (w tys. ton)

Treść	marzec 1948	kwiecień 1948	% wykonania planu w kwietniu 1948 r.
Węgiel kamienny	5 782	5 833	120
Węgiel brunatny	403	437	109
Brykiety z węgla kamien.	59	62	107
Koks przy kopalniach węgla kamiennego	262	260	114

Jak widzimy, produkcja głównych artykułów przemysłu węglowego wykazała ogólnie w miesiącu sprawozdawczym dalszy wzrost.

2. Przemysł hutniczy. W tabeli Nr. 3 podajemy produkcję ważniejszych artykułów hutnictwa żelaznego w marcu i kwietniu 1948 r.

Tabela 3

Produkcja hutnictwa żelaznego w tys. ton

(dane prowizoryczne)

Treść	Marzec 1948 r.	Kwiecień 1948 r.	% wykon. planu w kwietniu 48 r.
Koks	83	83	104
Surówka	95	93	112
Stal surowa	153	163	106
Wyroby walcowane	109	110	106

Znaczny wzrost w stosunku do poprzedniego miesiąca widać szczególnie w produkcji stali surowej.

Rud żelaznych wydobyto w ciągu kwietnia ogółem 53.474 ton, co stanowi wzrost o przeszło 2 tys. t w stosunku do poprzedniego miesiąca.

Stan zatrudnienia i wytwórczości Zjednoczenia Przemysłu Metali Nieżelaznych przedstawia tabela Nr. 4.

Z tabeli Nr. 4 zaobserwować można znaczny wzrost produkcji metali nieżelaznych w miesiącu sprawozdawczym.

Tabela 4

Zatrudnienie i produkcja Zjednoczenia Przemysłu Metali Nieżelaznych

Treść	Marzec 1948 r.	Kwiecień 1948 r.
Stan zatrudnienia:		
pracownicy umysłowi	2 080	2 080
„ fizyczni	15 131	15 394
Wytwórczość: (w tonach)		
cynk z produkcji	7 971	8 301
kwas siarkowy 100%	9 163	9 586
blacha cynkowa	2 768	3 191
rudy cynkowe	78 049	79 365

3. Przemysł naftowy wydobył w kwietniu 1948 r. ogółem
ropy naftowej — 11.044,8 t
gazoliny surowej — 788,6 t
gazu ziemnego — 11,9 mil. m³ wykonując miesięczny plan wydobycia odnośnie ropy w 105,2%, gazoliny w 107,7%, zaś odnośnie gazu ziemnego w 91,5%.

W miesiącu sprawozdawczym przerobiono w rafineriach 8.836 t ropy krajowej i 3.092,5 t ropy importowanej oraz 1.843 t półfabrykatów. W wyniku przeróbki ropy w rafineriach uzyskano łącznie 16.740 t różnych przetworów.

Tabela 5

Produkcja ważniejszych przetworów przemysłu naftowego w kwietniu 1948 r.

Wyszczególnienie	Marzec 48 r. Produkcja osiągnięta w tonach	Kwiecień 48 r. Produkcja osiągnięta w tonach	% wykonania planu
Benzyna	5 786	7 892,5	149,3
Nafta	3 926	1 229,8	63,6
Olej gazowy	2 614	1 591,2	75,6
Olej smarowy	5 170	3 902,8	102,4
Olej transformatorowy	188	307,0	177,4
Asfalt	1 342	965,0	104,0
Smary stałe	260	143,0	110,0
Parafina	243	236,0	133,3

Plan produkcji w kwietniu 1948 r. odnośnie benzyny, oleju smarowego i transformatorowego, asfaltu, parafiny oraz smarów stałych wykonany został ze znaczną nadwyżką. Niewykonanie planu produkcji nafty nastąpiło w związku z przystosowaniem rozmiarów tej produkcji do potrzeb rynkowych, znacznie zmniejszonych w okresie letnim.

W okresie sprawozdawczym czynnych było 2.568 szybów, w tym 2513 ropno-gazowych i 55 gazowych. W kwietniu b.r. prowadzono również intensywne wiercenia nowych szybów i pogłębianie już istniejących. Liczba szybów wierconych i pogłębianych wyniosła 73, zaś w budo-

wie znajdowało się 20, a w rekonstrukcji 17 szybów.

Występujący w roku ubiegłym brak niektórych urządzeń i narzędzi wiertniczych został częściowo zaspokojony dzięki wzmozonej produkcji Zjednoczenia Maszyn i Sprzętu Górniczego, którego fabryki wytwarzają wspomniany sprzęt. Plan produkcji na rok 1947 wykonało Zjednoczenie w 117%, dostarczając 22 tys. ton maszyn i sprzętu górniczego o wartosci 55,9 mil. złotych przedwojennych wg. cen podstawowych z 1937 r. Plan produkcji na rok 1948 przewiduję produkcję 34 tys. ton maszyn i urządzeń górniczych wartości około 80 mil. zł. przedwojennych.

6. Przemysł energetyczny: Elektrownie podległe Centralnemu Zarządowi Energetyki wyprodukowały w kwietniu b.r. 324,275 MWh, wykonując plan miesięczny w 106%. Gruntowna reorganizacja statystyki Centralnego Zarządu Energetyki uniemożliwiła omówienie danych z produkcji kwietniowej innych elektrowni.

Działalność przemysłu energetycznego po wojnie charakteryzuje stały wzrost stopnia wyzyskania mocy zainstalowanej. W latach przedwojennych wahał się on od 17% do 28%, w1946 roku wzrósł do 30,7%, w roku zaś 1947 osiągnął 34,3%.

7. Przemysł metalowy — przekroczył w kwietniu 1948 r. planowaną produkcję miesięczną w znacznej większości poszczególnych działów wytwórczych.

Tabela 6

Produkcja Zakładów Centralnego Zarządu Przemysłu Metalowego w kwietniu 1948 r.

(według danych prowizorycznych)

Wyszczególnienie	Miara	Wykonano w marcu 1948 r.	Wykonano w kwietniu 1948 r.	% wykon. planu w kwietniu 1948 r.
Obrabiarki do metali i drzewa (ogółem)	szt.	289	280	101
Środki transportowe (najważniejsze poz.)				
Parowozy szer.-tor.	„	20	23	110
Wagony osobowe .	„	15	16	107
Węglarki	„	1 284	1 302	103
Traktory	„	100	103	103
Rowery	„	6 300	3 512	44
Maszyny roln ogół	„	42 282	39 851	96
Wyroby różne	„			
(najważniejsze poz.)	,			
Silniki	„	25	13	81
Krosna	„	77	87	167
Wyroby masowe (liny, nity, śruby itd).	ton	3 606	3 618	128

Znaczny wzrost produkcji w porównaniu do poprzednich miesięcy zaznaczył się w wyrobach masowych, takich jak liny, nity, śruby itd. Produkcja ta w miesiącu sprawozdawczym osiągnęła 3618 ton i przekroczyła plan o 28%. Jeszcze większy wzrost produkcji zaznaczył się w wyrobie krosien (167% planu). Wzrost ten jest tym wartościowszy, że jakość polskich krosien jest bardzo dobra, są to maszyny nowoczesne mogące śmiało konkurować z wyrobami zagranicznymi, a nawet przewyższają je pod niektórymi względami. Ostatnim osiągnięciem Zjednoczenia Przemysłu Maszyn Włókienniczych w dziedzinie konstrukcji są dwa nowe typy maszyn, których produkcję rozpoczęto w 1948 r. a mianowicie: selfaktor S 5 i krosna automatyczne AT12. Obie te maszyny są pod względem technicznym na b. wysokim poziomie. Niski procent wykonania planu produkcji rowerów i maszyn rolniczych był spowodowany celowo w związku z nasyceniem rynku w te artykuły.

8. Przemysł elektrotechniczny. W kwietniu 1948 r. planowano produktów elektrotechnicznych 3849 t, wykonano 3.953 t czyli o 104 t więcej.

Wysokość produkcji poszczególnych Zjednoczeń przedstawia tabela Nr. 7.

Tabela 7

Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w kwietniu 1948 r wg zjednoczeń

Zjednoczenie	Jedn. miary.	Wykonano w marcu 1948 r.	Wykonano w kwietniu 1948 r.
Maszyn elektryczn.	ton	446	473
Aparatów elektr.	„	364	369
Kabli i przewodów	„	2 276	2 184
Ogniw i akumulat.	„	946	763
Lamp elektryczn.	„	40	42
Radiotechniczne .	„	49	58

W porównaniu do marca 1948 r. w kwietniu 1948 r. obserwujemy głównie wzrost produkcji następujących zjednoczeń: maszyn elektrycznych, aparatów elektrycznych, lamp elektrycznych oraz materiałów radiotechnicznych.

Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w kwietniu 1948 r., w porównaniu do marca tego roku charakteryzuje się na ogół wykonaniem planu ze znaczną nadwyżką odnośnie większości artykułów produkowanych. Wyjątek stanowią kable, przewody i aparaty telefoniczne. Produkcja akumulatorów bardzo się powiększyła i przekroczyła plan o 124%.

Tabela 8

Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w kwietniu 1948 r. (dane prowizoryczne dotyczące niektórych produktów)

Wyszczególnienie	Miara	Wykonano	% wykonania planu w kwietniu 1948 r.
Maszyny wirujące . . .	szt.	1 747	110
Transformatory . . .	„	155	112
Liczniki i zegary . . .	„	10 800	112
Kable i przewody . .	ton	1 760	96
Akumulatory	szt.	18 050	224
Baterie i ogniwa . . .	ton	98	132
Żarówki oświetleniowe .	tys. szt.	1 384	102
Aparaty telefoniczne . .	szt.	2 646	94
Odbiorniki radiotech. . .	„	2 273	114

9. Przemysł chemiczny. Osiągnięty w marcu b.r. wysoki poziom produkcji przemysłu chemicznego utrzymany został również w kwietniu. Plan produkcji wykonany został przeciętnie w 100%, przy czym w niektórych zasadniczych działach, jak widać z tabeli Nr. 9, osiągnięto poważne nadwyżki.

Tabela 9

Produkcja ważniejszych wyrobów C. Z. Przemysłu Chemicznego

Treść	Produkcja w ton. w marcu 1948 r.	Produkcja w ton. w kwietniu 1948 r.	% wykon. planu w kwietniu 1948 r.
Kwas siarkowy 100% . .	7 604	7 501	97,0
„ solny 100% . . .	438	448	116,7
Soda surowa	15 387	15 503	112,3
„ kalcynowana . . .	8 865	8 496	100,1
„ kaustyczna . . .	4 063	4 265	129,0
Karbid	13 471	11 655	103,0
Azotniak	16 711	12 757	107,9
Saletrzak	11 705	11 646	110,4
Superfosfat	14 126	24 810	102,0
Produkty smołowe . . .	8 812	14 278	121,5
Mydło do prania . .	1 455	1 580	111,7
Opony	351	414	112,8
Barwniki organiczne . .	217	200	102,6
Farby olejne i lakiery .	—	508	111,6
Biel cynkowa	—	761	116,2

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt osiągnięcia i przekroczenia cyfr zaplanowanych w dziale produkcji superfosfatu. Szczytowy poziom wykazała także produkcja sody kaustycznej (4.265 t). Dostawy poważniejszych ilości surowców ze Zjednoczenia Przemysłu Olejarskiego pozwoliły na osiągnięcie rekordowej produkcji w dziale farb olejnych i lakierów (508 t wobec 333 t w marcu). Przemysł gumowy osiągnął najwyższe dotychczas cyfry w dziale opon 414 t w kwietniu wobec 351 t w marcu.

10. Przemysł mineralny osiągnął w kwietniu b.r. produkcję ogólnej wartości 21 mil. zł. wg cen podstawowych z 1937 r., wykonując miesięczny plan produkcji w 116%. Wartość produkcji kwietniowej przewyższyła analogiczną cyfrę z marca b.r. o 1 mil. zł.

Tabela 10

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu mineralnego

Nazwa artykułu	Marzec 1948 r.	Kwiecień 1948 r.	% wyk. planu w kwietniu 1948 r.
Wapno palone (t) . . .	51 256	59 374	126
Cement (t)	168 065	167 516	120
Szkło okienne (tys. m²) .	833	632	101
Cegła (tys. szt.)	5 035	11 707	116
Papa smołowa (tys. m²) .	1 379	1 389	158
Klinkier budowl. (tys. szt.)	409	235	52

Na uwagę zasługuje znaczne przekroczenie w kwietniu planu produkcji papy. Nadwyżki wykazała również produkcja wapna, cementu i cegły, przy czym cegły wyprodukowano w kwietniu o przeszło 100% więcej niż w miesiącu poprzednim. Pozorny spadek produkcji klinkieru budowlanego i niewykonanie planu tłumaczy się przejściem na produkcję sztuk większego formatu, tak że, jeśli chodzi o wagę produktu, plan został wykonany.

Doniosłe znaczenie ma fakt odkrycia nowych złóż gipsu w Nowym Lądzie koło Lwówka. Dotychczas eksploatowane odkrywki są na wyczerpaniu, podczas gdy nowoodkryte złoża zawierają wysokogatunkowy gips alabastrowy.

Szereg hut szklanych otrzymał w kwietniu liczne zamówienia zagraniczne na różne gatunki wyrobów ze szkła.

11. Przemysł drzewny. Zakłady przemysłu drzewnego, podległe Centralnemu Zarządowi Przemysłu Drzewnego, wyprodukowały w kwietniu 1948 r. artykułów ogólnej wartości ca 8.911.000 zł przedwojennych, według cen podstawowych z 1937 r., wobec 7.884.000 złotych w miesiącu ubiegłym. Miesięczny plan produkcji w kwietniu b.r. wykonany został w 110%.

Wartość produkcji, osiągniętej w miesiącu sprawozdawczym w rozbiciu na poszczególne Zjednoczenia, przedstawia tabela Nr. 11.

Największy udział w produkcji w marcu i kwietniu b.r. osiągnęły Zjednoczenia: Pomorskie, Zachodnie oraz Dolnośląskie. W porównaniu z marcem produkcja przemysłu drzewnego w kwietniu 1948 r. wzrosła o 1.027 tys. zł. przedwojennych.

Tabela 11

Wartość produkcji Central. Zarządu Przemysłu Drzewnego w kwietniu 1948 r.

Zjednoczenie	Wartość osiągniętej produkcji w tys. zł wg cen z 1937 roku	
	w marcu 1948 r.	w kwietniu 1948 r.
Dolnośląskie	1 507	1 657
Krakowskie	1 056	1 100
Mebli giętych	573	628
Zachodnie	1 532	1 652
Centralne	894	919
Pomorskie	2 322	2 955
Razem	7 884	8 911

Tabela 12

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu drzewnego w kwietniu 1948 r.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Wykonano	% wyk. planu
Sortymenty tarte:	m³	11 637	99
a) deski miękkie	"	8 831	86
b) " twarde	"	2 806	182
Skrzynie:	szt.	89 910	73
a) skrzynie duże	"	77 369	—
b) " małe	"	12 541	—
Meble gięte:	"	54 045	110
a) krzesła gięte	"	47 246	123
b) fotele	"	1 401	133
c) inne gięte	"	5 398	55
Beczki:	"	11 305	105
a) beczki do płynów	"	11 116	105
b) " " ciał stałych	"	189	94

Ponadto zakłady przemysłu drzewnego wyprodukowały w kwietniu b.r. 894 m³ sklejek oraz płyt stolarskich.

W okresie sprawozdawczym państwowy przemysł drzewny zatrudniał ogółem 16.904 pracowników, w tym 14.953 fizycznych i 1.951 umysłowych. W porównaniu z miesiącem ubiegłym zatrudnienie w kwietniu b.r. wzrosło o 267 pracowników.

12. Przemysł włókienniczy wykonał w I kwartale wartościowy plan produkcji w 111,2%, przy czym wszystkie branże osiągnęły nadwyżkę planowanej produkcji.

Kwietniowy plan produkcji został wykonany w 111,6%, przy czym w branży jedwabniczo-galanteryjnej wykonanie tego planu było największe i osiągnęło 121,8%.

Równocześnie ze wzrostem produkcji nastąpiło pewne podniesienie się jej jakości, przede wszystkim tkanin wełnianych, wyrobów dziewiarskich i jedwabniczo-galanteryjnych, konfekcyjnych oraz artykułów i tkanin technicznych.

Tabela 13

Produkcja przemysłu włókienniczego
(według danych prowizorycznych)

Przemysł i artykuł	Jedn. miary	Marzec 1948 r.	Kwiecień 1948 r.
Bawełniany:			
przędza bawełniana	ton	6723	7011
tkaniny bawełniane	1000 m	28453	28988
Wełniany:			
przędza wełniana	ton	2730	2771
tkaniny wełniane	1000 m	3645	3613
Włókna łykowe:			
włókna łykowe	ton	—	—
tkaniny lniane	1000 m	2505	2660
Jedwabn. - Galant.:			
tkaniny jedwabne	"	2546	3023
Dziewiar. - Pończ.:			
wyroby dziane	ton	473	513
" "	1000 m	4623	5100
Konfekcyjny:			
wyroby konfekcyjne	"	2246	1977
Włókien sztucznych:			
jedwab sztuczny	ton	572	570
włókna sztuczne	"	788	850

W kwietniu importowano 12462 t bawełny — przede wszystkim z USA i ZSRR, 31271 t wełny, 841 t szmat, 255 t lnu i 88 ton juty.

13. Przemysł papierniczy. W kwietniu b.r. było czynnych 51 zakładów wytwórczych oraz 38 zakładów przetwórczych. Zatrudnionych było w przemyśle papierniczym 29535 pracowników, z czego w grupie produkcyjnej 27255.

Tabela 14

Produkcja przemysłu papierniczego
(wg danych prowizorycznych)

Wyszczególnienie	marzec 1948 r.	kwiecień 1948 r.	
	Ilość wyprodukowana w tonach	Ilość wyprodukowana w tonach	% wykonania planu
Miazga drzewna	9 459	8 732	104,4
Celuloza natronowa	2 605	3 071	98,9
" sulfitowa	6 289	6 231	121,6
Papier	20 381	20 565	111,2
Tektura	2 377	2 566	100,0

W porównaniu z poprzednim miesiącem produkcja miazgi drzewnej zmniejszyła się z powodu przeprowadzonego remontu w zakładach częstochowskich. W innych działach wytwórczych nastąpił wzrost produkcji. Produkcja celulozy natronowej wzrosła w miesiącu sprawozdawczym w porównaniu do marca o ca 18%, mimo, że plan produkcji miesięcznej wykonano w 98,9%.

Plan zaopatrzenia przemysłu papierniczego został wykonany w kwietniu w 119%.

14. Przemysł skórzany. W kwietniu b.r. liczba zakładów zmniejszyła się w wyniku akcji komasacyjnej o 3. Stan zatrudnienia wynosił w kwietniu ogółem 18374 pracowników w tym 2165 umysłowych.

Tabela 15

Produkcja przemysłu skórzanego

(dane prowizoryczne)

Artykuł	Waga lub miara	Marzec 1948 r. Ilość wykon.	Kwiecień 1948 r. Ilość wykonane	% wykonania planu
Produkcja gatunkowa ogółem	ton	2436,0	2640,0	103
w tym:				
Skóry podeszwowe .	„	612,8	673,2	111
Krupony pasowe . .	„	53,8	94,8	140
Blankowe	„	13,4	19,9	79
Juchtowe	„	87,7	104,0	98
Techniczne	„	37,6	30,8	93
Wierzchnie	1000 m²	120,3	127,8	110
Pasy pędne ogółem	tys. par	36,8	34,7	87
Prod. obuwia	„	682,5	682,9	103
w tym:				
Obuwie skórzane . .	„ „	397,4	397,5	101
„ inne	„ „	285,1	285,4	105
Produkcja futrzarska:				
Skóry królicze . . .	tys. szt	37,5	20,7	63
„ baranie i jagnięce	„ „	33,4	28,3	105
„ różne	„ „	11,0	10,4	287

W kwietniu nastąpił dalszy wzrost produkcji, przede wszystkim skór podeszwowych, juchtowych i kruponów pasowych.

W okresie sprawozdawczym nastąpił nieoczekiwany wzrost zakupu skór surowych o 275 t, wywołany wysoką podażą skór cielęcych. Zakup skór niereglamentowanych wyniósł w kwietniu zł 154 mil. wobec zł 140 mil. w marcu. Zakup skór świńskich również wzrósł, choć w znacznie mniejszym stopniu.

Import skór surowych w kwietniu wyniósł 2305,5 t wagi zielonej wobec 4030,8 t w marcu.

15. Państwowy Przemysł Fermentacyjny wyprodukował w kwietniu b.r. ogółem 177.080,6 hl oraz 6006,5 ton artykułów spożywczych o wartości ponad 10 mil. złotych przedwojennych według cen podstawowych z 1937 r. Ogólny plan produkcji w kwietniu 1948 r. wykonany został w 98%, przy czym odnośnie piwa w 95,6%, wina w 115,5%, octu w 122,0% oraz słodu w 102,5%. W porównaniu z miesiącem ubiegłym produkcja piwa w kwietniu b.r. wzrosła o 2.945 hl., zaś produkcja wina zwiększyła się o 835,4 hl. Również wzrosła produkcja kwietniowa octu o 1.653 hl.

Tabela 16

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu fermentacyjnego

Wyszczególnienie	Jednostka miary	marzec 48 r. Osiągn. produkc.	kwiecień 48 r. Osiągn. produkc.	% wykonania planu
Piwo . .	hl	129 430	132 375,0	95,6
Wino . .	hl	2 026	2 861,4	115,5
Ocet . .	hl	7 493	7 658,3	122,0
Słód . .	ton	3 667	3 650,5	102,5

W miesiącu sprawozdawczym zakłady przemysłu fermentacyjnego zatrudniały ogółem 8895 pracowników, w tym 6802 fizycznych i 2093 umysłowych. W porównaniu z miesiącem ubiegłym zatrudnienie w kwietniu 1948 r. b. poważnie wzrosło, głównie z powodu wzrostu produkcji w sezonie wiosennym.

16. Państwowy Przemysł Konserwowy wyprodukował w miesiącu sprawozdawczym ogółem 3091 ton artykułów spożywczych, wykonując miesięczny plan produkcji z nadwyżką. Udział poszczególnych branż w produkcji kwietniowej przedstawiał się następująco:

1) branża mięsna — 2556,0 ton
2) branża owoc.-warzyw. — 352,0 ton
3) branża rybna — 182,7 ton
4) branża chłodnicza — 31,1 tys. m²

Ogólna wartość wyprodukowanych w kwietniu b.r. artykułów wyniosła około 7 mil. złotych przedwojennych wg cen podstawowych z 1937 r.

Tabela 17

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu konserwowego w kwietniu 1948 r.

Wyszczególnienie	Jednost. miary	Osiągnięta produkcja w marcu 48 r.	Osiągnięta produkcja w kwietniu 48 r.
Branża mięsna			
Tłuszcz świeży	ton	93	64
Tłuszcz topiony . . .	„	159	117
Wędliny	„	157	111
Bekony	„	892	868
Wyroby peklowane i wędzone	„	74	48
Konserwy mięsne . . .	„	442	376
Mięso w połówkach . .	„	207	673
Branża owoc.-warzyw.			
Marmelada	ton	339	232,5
Konfitury, dżemy, galaretki	„	5	1,5
Soki niesłodzone . . .	„	66	46,7
Soki słodzone	„	—	43,8
Branża rybna			
Ryby solone	ton	102	80,0
Śledzie	„	41	19,0
Konserwy rybne . . .	„	73	78,0
Branża chłodnicza			
Powierzchnia chłodz.	m²	—	20900
„ niechłodz.	„	—	6400
Lód sztuczny	ton	—	0,5

W miesiącu sprawozdawczym przemysł konserwowy zatrudniał 4901 pracowników, w tym 4038 fizycznych i 863 umysłowych.

W I kwartale 1948 r. zakłady przemysłu konserwowego wyprodukowały ogółem 9.303 ton artykułów spożywczych, wykonując kwartalny plan produkcji w 121%.

Tabela 18

Produkcja przemysłu konserwowego w I kw. 1948 r. według poszczególnych branż

Branża	Ilość prod. w tonach	% wykon planu	Wartość wg cen 1937 r
Mięsna	7 064,6	126	12 190 849
Owocowo-warzywna . .	1 772,1	109	2 252 263
rybna	466,5	103	737 765
Razem	9 303 2	121	—

Produkcja w I kwartale 1948 r. wzrosła bardzo poważnie, głównie w zakresie branży mięsnej. Ważnym momentem dla branży mięsnej było uruchomienie w tym okresie produkcji bekonowej, która wyniosła w omawianym okresie 24% ogólnej produkcji tej branży. Produkcja bekonów była dostosowana do wymogów rynku zagranicznego, jako przeznaczona na eksport do Anglii. Wzrosła również produkcja tłuszczów, co spowodowane zostało zwiększoną produkcją bekonów i związaną z tym koniecznością właściwego wykorzystania pozostałości bekonów.

17. Państwowy Przemysł Spożywczy wyprodukował w kwietniu 1948 r. ogółem 12.309,5 ton artykułów spożywczych, przedstawiających wartość 21 mil. złotych przedwojennych, wg cen podstawowych z 1937 r. Miesięczny plan produkcji wykonany został w 110,5%.

Tabela 19

Produkcja przemysłu spożywczego wg Zjednoczeń

Zjednoczenie	Produkcja osiągn. w ton. Marzec 48 r.	Kwiecień 48	% wykonania planu
Cukrownicze	2 016,5	1 754,1	131,8
Drożdżowe	830,0	352,4	84,9
Olejarskie	8 770,6	5 036,0	92,3
Sur. Kawy i Nam. Spoż.	1 930,3	1 808,0	132,6
Ziemniaczane	1 396,9	1 359,0	100,2
Razem	14 944,3	12 309,5	—

Jak z powyższej tabeli wynika, Zjednoczenia: Cukiernicze, Surogatów Kawy oraz Ziemniaczane wykonały plan produkcji z nadwyżką. Niewykonanie kwietniowego planu produkcji w branży olejarskiej nastąpiło w związku z opóźnioną dostawą zagranicznych surowców, głównie kopry. Produkcja branży drożdżowej w kwietniu b.r. została celowo ograniczona, ponieważ pozostał znaczny remanent drożdży z miesiąca poprzedniego a chłonność rynku zmniejszyła się.

Tabela 20

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu spożywczego w kwietniu 1948 r.

Rodzaj artykułu	Produkcja osiągnięta w tonach Marzec 1948 r.	Kwiecień 1948 r.
Cukierki i czekolada . .	1 178	1 137
Makaron	631	617
Drożdże prasowane .	774	331
Olej surowy	2 543	1 657
Olej rafinowany . . .	2 268	2 111
Olej utwardzony . . .	123	165
Margaryna	938	1 103
Surogaty kawy	1 794	1 808
Produkty ziemniaczane .	1 397	3 359

W miesiącu sprawozdawczym przemysł spożywczy zatrudniał ogółem 13218 pracowników, w tym 10604 fizycznych oraz 2614 umysłowych.

18. Rolnictwo. Pomyślne warunki atmosferyczne w miesiącu sprawozdawczym sprzyjały przeprowadzaniu wiosennych prac polowych. Orki wiosenne zostały ukończone prawie w 100%. Ukończono również sadzenie ziemniaków wczesnych, siewy zbóż jarych zrealizowano w omawianym okresie w 80%, natomiast sadzenie ziemniaków późniejszych w 60%. Należy spodziewać się, że całkowite zakończenie wiosennej akcji siewnej nastąpi w połowie maja b.r.

Akcja kontraktowania roślin oleistych i przemysłowych przebiegała pomyślnie. Rolnicy bardzo chętnie podejmowali się upraw roślin oleistych oraz ziemniaków przemysłowych. Stwierdzono mniejsze zainteresowanie rolników sprawą kontraktowania buraków cukrowych. Dzięki jednak wzmożonej akcji propagandowej ze strony Centralnego Zarządu Przemysłu Cukrowniczego rolnicy rozszerzą prawdopodobnie obszar przeznaczony pod uprawę buraków cukrowych. Z drugiej strony majątki państwowe zwiększyły w roku bieżącym w poważnym stopniu areał buraków cukrowych, tak że cukrownie będą rozporządzać dostateczną ilością surowca do przerobu. W końcu kwietnia b.r. stan akcji kontraktowej przedstawiał się następująco: na planowaną liczbę 25 tys. ha roślin oleistych zakontraktowano ponad 30 tys. ha. na przewidzianą planem liczbę 4500 ha cykorii zakontraktowano ponad 4 tys. ha. Zakontraktowanie ziemniaków dało nadspodziewane wyniki, a miano-

wicie zakontraktowanych zostało 23 tys. ha wobec planowanych 12 tys.

Akcja likwidacji odłogów w bieżącej kampanii siewnej obejmuje obszar około 600 tys. ha, z czego na prywatne rolnictwo przypada około 400 tys. ha, zaś na majątki państwowe — 200 tys. ha. W porównaniu z rokiem 1946/47 obszar uprawny w roku 1947/48 zwiększony zostanie o ca 1 mil. ha. Tak poważne rozszerzenie areału zasiewów przyczyni się do osiągnięcia w roku bieżącym pełnej samowystarczalności w zakresie zbóż chlebowych.

Coraz większe znaczenie, jako placówki pionierskie w rolnictwie, odgrywają państwowe majątki rolne.

Majątki te mają przede wszystkim dostarczać selekcyjnego ziarna siewnego dla indywidualnych gospodarstw chłopskich, które nie są w stanie we własnym zakresie wyprodukować ziarna kwalifikowanego. Tegoroczny plan zasiewów wiosennych w majątkach państwowych przewidywał obsianie 480715 ha, w tym: Państwowe Nieruchomości Ziemskie (P.N.Z.) 411.293 ha, Państwowe Zakłady Hodowli Roślin — 24.349 ha oraz Państwowe Zakłady Chowu Koni — 15.171 ha. Ubiegłej jesieni PNZ obsiały 288.552 ha, PZH Rośl. — 15.010 ha oraz PZCh.K PZCK — 9197 ha.

Na odcinku hodowli bydła nie zanotowano w okresie sprawozdawczym większych zmian. Wypęd bydła na pastwiska w niektórych okolicach kraju w połowie kwietnia b.r. wpłynął dodatnio na zwiększenie mleczności u krów. Poprawę mleczności krów należy również zawdzięczać akcji premiowania dostawców mleka przez mleczarnie paszami treściwymi. W związku z możliwością wypędzenia bydła na pastwiska rolnicy chętnie nabywają sztuki hodowlane. Dużym zainteresowaniem rolników cieszą się dobre krowy dojne.

Hodowla trzody chlewnej wykazuje pomyślne tendencje rozwojowe. Popyt na prosięta wzrósł, głównie na bekoniaki, co pozostaje w związku z możliwościami wywozowymi przetworów mięsnych za granicą. Ceny prosiąt zwyżkowały. Zanotowano również znaczną podaż tuczników.

Poprawa, jaka nastąpiła na odcinku pasz, wpłynęła dodatnio na stan jakościowy owiec.

Plan inwestycyjny na rok bieżący przewiduje znaczne kredyty na odbudowę gospodarstw zniszczonych względnie powstałych z parcelacji. W I-szym kwartale 1948 r. Państwowy Bank Rolny uruchomił 118 mil. średnio-terminowego kredytu inwestycyjnego na zakup inwentarza żywego oraz ziarna siewnego dla rolników następujących województw: krakowskiego, lubelskiego i rzeszowskiego. W drugim kwartale b.r. rolnicy Ziem Odzyskanych mają otrzymać średnioterminowy kredyt inwestycyjny w wysokości 175 mil. zł. na zakup inwentarza żywego (krów i koni) w następujących województwach: białostockim, olsztyńskim, śląskim i szczecińskim. Ponadto w drugim kwartale 1948 r. majątki rolne państwowych instytucji publicznych otrzymały średnioterminowy kredyt inwestycyjny w wysokości 66,5 mil. zł., przeznaczony na zakup koni roboczych, inwentarza martwego i środków transportowych oraz na remonty urządzeń gospodarczych. Na zabudowę gospodarstw powstałych z parcelacji wielkiej własności państwowy plan inwestycyjny przewiduje w r.b. sumę 550 mil. zł. Za powyższą sumę można będzie zabudować 880 gospodarstw oraz 44 ośrodki wzorowe. Znaczne są również kredyty Państwowego Banku Rolnego oraz dotacje Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych na elektryfikację wsi, udzielane przede wszystkim tym wsiom, które przodują w robotach szarwarkowych.

W roku bieżącym przewidziane są prace melioracyjne o wielkim zasięgu, które będą prowadzone sposobem szarwarkowym. W latach 1948/49 przeprowadzone będzie drenowanie gruntów ornych na obszarze około 6 tys. ha, ponadto zostaną odnowione stare drenowania na przestrzeni 13 tys. ha. W tym samym czasie zostaną przeprowadzone nowe rowy odwadniające otwarte na obszarze 8 tys. ha., natomiast odnowieniem starych rowów objętych będzie 11 tys. ha.

19. Rybołówstwo: W kwietniu b.r. połowy bałtyckie dostarczyły 5.965 t ryb wartości 260 mil. zł. W porównaniu z miesiącem ubiegłym połowy w kwietniu b.r. wzrosły o 1728,5 t, czyli o 41%. Głównym przedmiotem połowów bałtyckich był dorsz, którego złowiono 5.098 ton wobec 3.848 ton w marcu. Pomyślne wyniki osiągnęły również połowy łososia — 209 ton (w marcu 59 ton) oraz śledzie 188 ton (w marcu 4 t).

W miesiącu sprawozdawczym zakończono połowy ryby białej na Morzu Północnym.

20. Komunikacja. Polskie Koleje Państwowe załadowały i przewiozły w kwietniu b.r. 524.442 wagony towarowe, wykonując plan miesięczny

w 110%. Działalność P.K.P. w kwietniu ilustruje tabela Nr. 21.

Tabela 21

Ruch kolejowy towarowy i pasażerski

Wyszczególnienie	Marzec	Kwiecień
	1948 r.	
A. Ruch towarowy		
Ilość wagonów czynnych	123.763	112.708
Załadowano wagonów	504.474	524.442
Tono-kilometry brutto w tys.	4.715.270	4.640.874
Wpływy z przewozu towarów w mil. zł	3.823	3.530
B. Ruch pasażerski		
Ilość przewiezionych pasażerów w tys.	26.087	29.561
Wpływy z biletów i bagażu w mil. zł	2.182	2.086

W Szczecinie rozpoczęto wielkie inwestycje kolejowe. Poza tymi pracami, największy nacisk w 1948 r. kładzie się na odbudowę węzła warszawskiego.

W ciągu pierwszych czterech miesięcy 1948 r. odbudowano i otwarto dla ruchu 72 km linii kolejowych, m. in. linie: Głazów—Berlinek, Augustów—Jastrzębno, Rumia Zagórze—Oksywie, Wrocław Lipowo—Szydłów. W dziedzinie mostów odbudowano 42 obiekty mostowe, łącznej długości ok. 2100 m.

Działalność Państwowej Komunikacji Samochodowej utrzymała się na ogół na poziomie marca, przy czym w pewnym stopniu wzrosła długość linii oraz przewóz pasażerów i wpływy z przewozu towarów.

Tabela 22

Państwowa Komunikacja Samochodowa (P.K.S.)

Wyszczególnienie	Marzec	Kwiecień
	1948 r.	
Ilość linii	289	289
Długość linii (km)	21 938	22 030
Ilość samochodów	2 078	2 075
Przewieziono pasażerów (tys.)	1 526	1 539
Pasażero-kilometry (tys.)	48 673	49 725
Tono-kilometry (tys.)	373	341
Wpływy z przewozu osób (tys.zł)	195 555	199 163
Wpływy z przewozu towaru (tys. zł)	6 237	7 284

Polskie Linie Lotnicze „LOT" osiągnęły w kwietniu b.r. poważny wzrost swej działalności na wszystkich odcinkach, co ilustruje poniższa tabela.

Tabela 23

Polskie Linie Lotnicze „Lot"

Wyszczególnienie	Marzec	Kwiecień
	1948 r.	
Długość linii (km)	7 342	7 690
Ilość lotów	435	506
Przebyta droga (km)	143 107	184 430
Przewieziono pasażerów	4 026	7 259
„ towarów (kg)	30 004	39 024
„ poczty (kg)	6 250	6 250
„ bagażu (kg)	21 928	35 527

21. Handel Państwowy. a) Państwowa Centrala Handlowa. Obroty P.C.H. osiągnęły w kwietniu b.r. 5017 mil. zł. wobec 6026,5 mil. zł. w miesiącu ubiegłym. Większe obroty w marcu b.r. miały charakter sezonowy (większe zapotrzebowanie ludności na artykuły konsumcyjne w okresie świąt Wielkiejnocy).

Tabela Nr. 24 przedstawia udział poszczególnych central branżowych w ogólnych obrotach P.C.H.

Tabela 24

Obroty P.C.H. w marcu i kwietniu 1948 r.

Nazwa centrali branżowej	Osiągn. obroty w mil. zł	
	w marcu 1948 r.	w kwiet. 1948 r.
Centralne Biuro Hurtowni Spożywczo-Przemysłowych	3 193,7	2584
Centralne Biuro Zakupów i Sprzedaży Produktów Rolnych	1 461,5	1238
Oddział Morski	129,0	90
Centralne Biuro Sprzedaży Wyrobów Cukierniczych	513,5	544
„ „ „ Drożdży	287,0	118
„ „ „ Surogat. Kawy i Nam. Spoż.	186,5	219
„ „ „ Przetworów Ziemniaczanych	105,5	110
„ „ „ Olejów Roślinnych	62,7	45
„ „ „ Win i Octu i Przetworów	85,9	69
Razem	6 026,5	5017

Największy udział w ogólnych obrotach P.C.H. w miesiącu sprawozdawczym osiągnęły hurtownie spożywczo-przemysłowe (51,5%) oraz hurtownie produktów rolnych (24,6%).

Obroty P.C.H. stale wzrastają. W r. 1946 osiągnęła P.C.H. 10,5 miliardów zł. obrotów, a w r. 1947 — 33,5 miliarda złotych. Należy spodziewać się, że w 1948 r. P.C.H. osiągnie ponad 60 miliardów złotych obrotu. Poza rozprowadzeniem artykułów spożywczo-przemysłowych P.C.H. przeprowadza skup artykułów rolnych przy pomocy specjalnego aparatu — Centralnego Biura Zakupów i Sprzedaży Produktów Rolnych, dysponującego 372 placówkami skupu w terenie. P.C.H. przeprowadza również transakcje importowe artykułów kolonialnych.

Powszechne Domy Towarowe osiągnęły w kwietniu 1948 r. 1342,1 mil. zł. ogólnych obrotów. Plan obrotów w kwietniu b.r. wykonany został w 103%.

Tabela 25

Obroty P. D. T. w marcu i kwietniu 1948 r.

Nazwa grupy towarowej	Osiągnięty obrót w marcu 48 r.	Osiągnięty obrót w kwiet. 48 r.	% do ogólnego obrotu
Monopolowa	89,1	55,7	4,1
Spożywcza	189,3	102,5	7,6
Włókiennicza	782,6	835,6	62,3
Żelazna	32,3	33,3	2,5
Papiernicza	15,1	12,9	0,9
Szkła	14,8	10,0	0,8
Chemiczna	55,3	44,9	3,4
Drzewna	2,9	4,5	0,3
Skórzana	238,0	238,7	17,8
Różne	12,6	4,0	0,3
Razem	1 432,0	1 342,1	100,0

Jak z powyższej tabeli wynika, największych obrotów dokonano w dziale tekstylnym — około ²/₃ ogólnego obrotu. Na drugim miejscu występują artykuły skórzane i spożywcze.

b) Handel spółdzielczy. Obroty Związku Gospodarczego „Społem" w marcu osiągnęły sumę 18.389 mil. zł; wzrosły one w porównaniu z lutym b.r. o 28,6%. Obroty Wydziału Spożywczego wzrosły o 25,7%, Mleczarsko-Jajczarskiego o 35,9%, Zbożowo-Młynarskiego o 57,5%, Rolniczego i Przemysłowo-Rolnego o 39,4%, Produkcji o 37,5%.

Tabela 26

Obroty „Społem" w marcu (w mil zł)

Wydziały	Luty 1948*)		Marzec 1948	
	zewnętrz.	wewnętrz.	zewnętrz	wewnętrz.
Spożywczy	11 877	3 692	14 928	5 447
Rolniczy i Przemysł.-Rolny	1 139	1 336	1 588	1 812
Mleczno-Jajcz.	624	216	848	563
Handlu Zagran.	30	164	59	386
Produkcji	96	431	132	432
Zboż.-Młynarski	515	593	811	400
Gł. Dz. Transp	21	96	23	106
Ogółem	14 302	6 528	18 389	9 146

*) Dane skorygowane

Wzrost obrotów Wydziału Spożywczego o 3.051 mil. zł. zadecydował o wzroście obrotów całego Związku z uwagi na to, iż obroty tego Wydziału w marcu stanowiły 80% obrotów „Społem". Obroty w marcu b.r. dokonane zostały w 75,0% ze spółdzielniami i instytucjami, w 25,0% z odbiorcami prywatnymi.

W grupie towarów reglamentowanych rozprowadzono w miesiącu sprawozdawczym 187 ton cukru, 36.145 t przetworów zbożowych, 995 t oleju, 325 t margaryny, 384 t czekolady i 103 t mydła. W grupie art. wolnorynkowych najpoważniejszą pozycję stanowią mat. włókiennicze.

Obroty Wydziału Rolniczego i Przemysłowo-Rolnego w 94% dokonane zostały z sektorem uspołecznionym.

W marcu b.r. placówki Wydz. Roln. i Przemysłowo-Rolnego sprzedały artykułów produkcji rolniczej za sumę 380,7 mil. zł, 50.914 ton nawozów sztucznych, maszyn i narzędzi rolniczych wartości 364 mil. zł, art. przemysłowych i materiałów budowlanych wartości 217 mil. zł, materiałów pędnych, oświetleniowych i smarów wartości 102 mil. zł, 23 tys. ton węgla i koksu oraz 241 tys. worków jutowych i toreb papierowych wartości 58,5 mil. zł.

Ostatnio dokonane zostały zasadnicze zmiany w strukturze spółdzielczości w kierunku przystosowania form spółdzielczych do nowej rzeczywistości polskiej, jaka wyłoniła się po przeprowadzeniu reform gospodarczych i społecznych. Celem rozpatrzenia zagadnień dotyczących organizacji spółdzielczości, zwołano w listopadzie 1947 r. II Główny Zjazd Delegatów „Społem", który ujął projekt przebudowy struktury spółdzielczości i dostosowanie jej do modelu gospodarczego kraju w trzy punkty:

1. Powołanie do życia Centralnego Związku Spółdzielczego (CZS) jako naczelnej organizacji polskiego ruchu spółdzielczego i centralnego ośrodka dyspozycyjnego odnośnie uprawiania polityki w kierunku harmonizowania i wiązania działalności sektora spółdzielczego z państwowym.
2. Powiązanie ośrodka centralnego ze spółdzielniami na zasadach branżowości przy pomocy odnośnych central gospodarczych.
3. Reorganizacja spółdzielczości wiejskiej.

Następny Zjazd Spółdzielców w dn. 8 ... 1948 r. sprecyzował główne zasady organizacyjne działalności projektowanego Centralnego Związku Spółdzielczego, jako też sformułował postulaty odnośnie powołania gospodarczych central branżowych spółdzielni.

CZS jako naczelna reprezentacja ruchu spółdzielczego kieruje rozwojem i działalnością spółdzielni, w szczególności:

1. Reprezentuje spółdzielczość w kraju i za granicą.
2. Zestawia plany poszczególnych central, koordynuje i kontroluje wykonanie.
3. Prowadzi działalność społeczno-wychowawczą i szkoli nowe kadry.

4. Kieruje całokształtem działalności rewizyjnej.
5. Prowadzi prace badawcze z zakresu spółdzielczości.

Centrale spółdzielni są spółdzielniami wyższego rzędu powołane do zapewnienia spółdzielniom prawidłowego kierownictwa gospodarczego i rewizyjnego. Tworzenie central spółdzielczych przewiduje się w tych gałęziach, gdzie sieć spółdzielczości danego typu jest dostatecznie rozbudowana i spółdzielczość rozwiązuje problemy gospodarcze tego odcinka zadowalająco. Przewidziano powstawanie gospodarczych central typowo spółdzielczych, spółdzielczo-państwowych oraz przedsiębiorstw spółdzielczych.

Centralami typowo spółdzielczymi są:
1) Centrala Spółdzielni Spożywców.
2) Związek Spółdzielni Wytwórczych i Przemysłowych, zrzeszający spółdzielnie przemysłowe.
3) Centrala Spółdzielni Księgarsko-Papierniczych i Poligraficznych.
4) Centrala spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych, którą jest Bank Gospodarstwa Spółdzielczego.
5) Centrala Spółdzielni Budowlanych.
6) Centrala Spółdzielni Rolniczych „Samopomoc Chłopska".
7) Centrala Spółdzielni Mleczarsko - Jajczarskich.
8) Centrala Spółdzielni Ogrodniczych.

Przewidziane jest utworzenie dalszych central spółdzielczych. Charakter spółdzielczo-państwowy mają centrale:
1) Spółdzielczo - Państwowa Centrala Mięsna, która powstała w drodze fuzji Wydziału Artykułów Zwierzęcych Funduszu Aprowizacyjnego z Rolniczą Centralą Mięsną, sp. z o.o.
2) Centrala Rybna, która ma powstać przez połączenie Spółdzielczej Centrali Rybnej z Państwową Centralą Rybną.

Ostatnią wreszcie formą realizowanego obecnie ustroju spółdzielczego są przedsiębiorstwa państwowo-spółdzielcze:
1) Polskie Zakłady Zbożowe, do których kompetencji będzie należało prowadzenie obrotu ziemiopłodami oraz przetwórstwa zbożowego.

Nowe przedsiębiorstwo przejmuje czynności, uprawnienia i majątek Funduszu Aprowizacyjnego w zakresie obrotu ziemiopłodami, pełnomocnictwa do spraw składowania zbóż i przetworów zbożowych przy Funduszu Aprowi cyjnym, Zjednoczenia Młynarsko-Piekarnia go oraz Wydziału Zbożowo-Młynarskiego Z Gospodarczego Spółdzielni R.P. „Społem".
2) Państwowo - Spółdzielcze Przedsiębiorst Włókiennicze, które powstaje z połącze Wydziału Artykułów Włókienniczych „S łem" z Centralą Tekstylną.

c) Fundusz Aprowizacyjny. rynku zbozowym w okresie sprawozdawcz wystąpiła większa podaż zbóż niż w miesiąc poprzednich, co umożliwiło zrealizowanie kwi mowego planu zakupów w 110%. Ogółem Fu dusz Aprowizacyjny zakupił w okresie sp wozdawczym 45.125 ton zbóż wobec planowa ilości 40 tys. ton.

Tabela 27
Zakupy zbóż dokonane w kwietniu 1948 r. przez Oddziały Funduszu Aprowizacyjnego

Oddziały F. A.	Ilość zakupiona w tonac	
	w marcu 1948 r	w kwietniu 194
Warszawski	2 655	1 753
Pomorski	8 950	5 476
Poznański	17 635	15 034
Łódzki	3 261	3 908
Lubelski	3 030	2 184
Kielecki	1 056	1 047
Gdański	1 805	1 286
Śląsko-Dąbrowski	4 404	4 538
Wrocławski	4 546	4 797
Krakowski	1 302	1 366
Szczeciński	2 226	2 092
Olsztyński	341	279
Rzeszowski	974	946
Białostocki	403	419
Razem:	52 588	45 125

W porównaniu z marcem zakupy kwietni we zmniejszyły się, lecz jest to zupełnie nat ralnym objawem, ponieważ zbliżamy się okresu przednówkowego. Gospodarstwa drob dawno już sprzedały rozporządzalne nadwyż zbożowe. Obecnie posiadają rezerwę zbożow jedynie gospodarstwa większe.

Uspołeczniony aparat handlowy zakupił d Funduszu Aprowizacyjnego około 75% zap trzebowanego zboża.

Zakupione przez F.A. zboże przeznaczone z stało na zaopatrzenie reglamentowane ludnoś na akcję interwencyjną na wolnym rynku or na zaopatrzenie przemysłów spożywczych.

W okresie sprawozdawczym Fundusz Apr wizacyjny zakupił 7.706 ton mięsa i tłuszczó wykonując miesięczny plan zakupów w 81 W dalszym ciągu odczuwa się brak dostateczn podaży mięsa wołowego.

d) Handel prywatny. Akcja koncesjonowania prywatnych przedsiębiorstw handlowych, zmierzająca do uzdrowienia handlu prywatnego, osiągnęła zadowalające wyniki. Akcja ta, rozpoczęta na jesieni ub. r., objęła na dzień 1 kwietnia 1948 r. 158.887 przedsiębiorstw handlowych z 178.785 firm, które podlegały koncesjonowaniu. Stanowi to 88,8% ogólnej ilości przedsiębiorstw istniejących w chwili rozpoczęcia koncesjonowania.

Wśród istniejących obecnie koncesjonowanych prywatnych firm handlowych przeważają sklepy spożywcze i zakłady gastronomiczne. Podział przedsiębiorstw na branże przedstawia tabela Nr. 28.

Tabela 28

Ilość prywatnych przedsiębiorstw handlowych wg branż na dzień 1 kwietnia 1948 r.

BRANŻE	Ilość przedsiębiorstw
A. Handel towarowy	
1. Rolny ogrodn. i leśny	10 498
2. Spożywczy	65 215
3. Włók. odzieżowy	26 606
4. Skóry i wyrób skórz.	6 015
5. Art. użytku dom.	3 557
6. Art. żel. i metal.	4 305
7. Art elektr. i radiot.	1 196
8. Art. chemiczne	6 288
9. Papier.-księg	5 067
10. Mat bud. i opał.	2 718
11. Branże różne	2 562
12. Towary mieszane	964
Razem	134 991
B. Handel usługowy	
1. Zakłady gastronomiczne	13 859
2. Hotele i pensjonaty	769
3. Transp. eksped. towarów	3 013
4. Przedst. i pośredn.	2 283
5. Pozostałe	3 972
Razem	23 886

Na 134.991 przedsiębiorstw handlu towarowego składały się następujące kategorie: handel zagraniczny — 301 firm, hurtowny 6.813, detaliczny 91.361, straganów 30.797, handel domokrążny i uliczny 3.976, sklepy rzemieślnicze 1.748.

Rozmieszczenie prywatnych sklepów detalicznych w poszczególnych województwach jest bardzo nierównomierne. Najgęstszą sieć sklepów detalicznych na dzień 1 kwietnia b.r. posiadała Warszawa, Łódź, województwa: gdańskie i poznańskie — jeden sklep przypadał odpowiednio na 43, 104, 166 i 171 mieszkańców. Stosunkowo najmniej sklepów posiadają województwa: rzeszowskie, białostockie, olsztyńskie i lubelskie — jeden sklep przypadał w tych województwach na 315, 277, 267 i 255 mieszkańców.

Należy zaznaczyć, że rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z 22 sierpnia 1947 r. o koncesjonowaniu handlu zostało znowelizowane rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 11 marca 1948 r. w sprawie obowiązku uzyskania zezwolenia na zawodowe wykonanie czynności handlowych. Najistotniejszą zmianą w przepisach o koncesjonowaniu handlu jest uchylenie generalnego zakazu zakładania nowych przedsiębiorstw handlowych i rozpoczynania działalności handlowej po dniu 1.I.1948 r. przed uzyskaniem zezwolenia. Obecnie kupcy mogą rozpocząć działalność handlową już z chwilą złożenia podania o zezwolenie i wykonywać ją do rozstrzygnięcia wniosku przez władze.

22. Praca, płaca i ceny. W miesiącu sprawozdawczym zaobserwowano spadek cen wolnorynkowych, obejmujący zarówno artykuły żywnościowe, jak i przemysłowe. Zjawisko to jest o tyle charakterystyczne, że równocześnie nastąpiło sezonowe ożywienie obrotów w szeregu branż handlowych, co z reguły powodowało zazwyczaj ruch zwyżkowy cen. Ogólny wskaźnik cen, obliczony przez Instytut Gospodarstwa Narodowego, spadł z 155,3 w miesiącu marcu do 150,4 w kwietniu. Wskaźnik cen artykułów żywnościowych wykazał spadek o 3,1 punktów do 110,8. Natomiast wskaźnik artykułów przemysłowych spadł z 196,6 w marcu na 189,7 w kwietniu.

Analizując zestawienie cen wolnorynkowych z tabeli Nr. 29 widzimy silnie zarysowującą się tendencję zniżkową, która najwyraźniej wystąpiła pod koniec miesiąca sprawozdawczego. Spadek cen mąki pozostawał w ścisłym związku z tym, że wobec bardzo dobrze zapowiadających się zbiorów rolnicy rzucili wszystkie zmagazynowane nadwyżki zbóż na rynek, powodując tym samym duży wzrost podaży zboża. Tendencja zniżkowa cen w odniesieniu do ziemniaków nastąpiła na skutek podobnych przyczyn, co zniżka cen zbóż.

Również na rynku nabiałowym sytuacja uległa dużej poprawie. Silny wzrost podaży mleka (intensywniejszy wypas krów na pastwiskach) znalazł swój wyraz w poważnej stosunkowo obniżce cen masła.

Rynek jajczarski wykazuje w miesiącu sprawozdawczym dalszy wzrost podaży, i co za tym idzie spadek cen. Również na rynku mięsnym

Tabela 29 **Ceny artykułów żywnościowych w niektórych większych miastach (w złotych)[1]**

Miejscowość	Czasokres	Chleb żytni	Mąka pszenna	Groch	Ziemniaki	Masło	Wołowina	Wieprzow.	Słonina	Kiełbasa	Jaja	Mleko	Cukier
		1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 szt.	1 l.	1 kg
Warszawa	III. 48.	39	91	89	11,9	590	210	259	320	301	17	49	180
	IV. 48.	40	82	89	10,7	548	208	254	326	304	12	45	180
Łódź	III. 48.	37	108	95	12,5	668	200	287	330	310	19	46	178
	IV. 48.	37	90	95	12,1	603	200	287	320	310	12	45	178
Lublin	III. 48.	40	90	90	10	575	210	280	310	310	15	35	180
	IV. 48.	40	85	95	10	525	190	245	305	300	9	35	180
Poznań	III. 48.	35	75	75	9,5	675	180	270	340	350	17	35	180
	IV. 48.	35	75	-	10	540	180	270	340	310	12	35	178
Katowice	III. 48.	37	80	80	13	650	210	280	340	300	17	45	175
	IV. 48	37	71	80	11,5	590	210	280	340	300	12	45	178
Kraków	III. 48.	40	90	90	15,5	695	215	275	330	325	15	41	177
	IV. 48.	40	82	66	15	605	215	215	330	325	10	36	178

[1]) Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

nastąpił pewien, wprawdzie nieznaczny, spadek cen na niektóre wyroby mięsne, co jest zjawiskiem interesującym, gdyż podaż żywca, według oceny handlujących trzodą chlewną, bydłem i końmi, zmniejszyła się o ca 20%. Na odcinku artykułów przemysłowych zniżkowały ceny węgla, gwoździ, materiałów budowlanych, sprzętów domowych i mydła.

W dziedzinie usług obok wprowadzonych uprzednio cenników dla zakładów gastronomicznych i krawców, zanotować należy uregulowanie wynagrodzeń za usługi w zakładach fryzjerskich.

Praca. W związku z sezonem budowlanym Urzędy Zatrudnienia notowały dalszy wzrost zapotrzebowania na pracowników wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych. Zakres prac budowlanych w b.r. uległ znacznemu rozszerzeniu, tak że chłonność rynku pracy stale wzrasta. Tabela Nr. 30 przedstawia działalność Urzędów Zatrudnienia, ich oddziałów i instytucji zastępczych w poszczególnych obwodach na dzień 30 kwietnia 1948 r.

Tabela 30 **Stan rynku pracy wg danych Urzędów Zatrudnienia za m-c kwiecień 1948 r.**

Urzędy	Zarejestrowano poszukujących pracy		Zgłoszono wolnych miejsc		Zapośredniczono		Pozostało wolnych miejsc łącznie z poprzednim miesiącem	
	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet
Białystok	992	691	702	268	748	265	2 130	127
Bydgoszcz	6 003	2 905	5 275	2 433	4 827	2 120	1 201	430
Gdańsk	9 047	4 157	11 215	4 619	7 546	3 043	3 465	1 360
Katowice	27 357	14 271	29 210	11 670	21 500	10 599	12 027	1 556
Kraków	7 681	2 927	6 187	1 811	5 328	1 338	2 844	761
Lublin	1 836	874	1 317	639	995	409	284	69
Łódź	8 235	5 198	7 991	4 160	6 742	3 667	2 748	1 258
Olsztyn	1 902	753	3 647	812	1 855	757	2 214	163
Poznań	6 727	3 261	7 100	2 835	6 725	2 862	1 924	829
Radom	5 256	1 983	3 920	1 349	3 689	1 275	281	135
Rzeszów	1 366	231	1 766	271	1 249	170	293	8
Szczecin	6 192	2 145	6 976	2 057	5 701	1 753	2 483	682
Warszawa	6 764	3 405	7 040	1 374	3 000	752	482	134
Wrocław	11 851	5 609	11 527	4 339	10 490	4 089	3 857	822
Razem:	100 761	48 410	103 873	48 641	79 394	33 099	36 233	8 334

W Urzędach Zatrudnienia zgłoszono w kwiet- 152514 (w tym 48.641 kobiet) wolnych jsc pracy, wobec 103.792 (w tym 30.619 ko-), zgłoszonych w ub. miesiącu. Również licz- zapośredniczona wzrosła w porównaniu do ıu z ub. miesiąca o 19.480 do 112.493. Zano- ane w ostatnim miesiącu korzystne ukształ- anie się sytuacji na rynku pracy uległo więc wietniu b.r. dalszemu pogłębieniu.

Charakterystyczną jest poza tym analiza ja- ciowa bezrobocia rejestrowanego. Otóż, o ile ychczas zapotrzebowanie ze strony zakładów, rowane do Urzędów Zatrudnienia, obejmo- o przeważnie element kwalifikowany, o tyle przestrzeni ostatnich miesięcy obserwujemy y wzrost popytu na element nawet surowy niewykwalifikowany. Do korzystnych zja- k na rynku pracy zaliczyć należy również zaniku płynności elementu pracowniczego. wisko to pozostaje w ścisłym związku z po- ıującym szybko naprzód procesem stabiliza- warunków gospodarczych w kraju.

Realizacja trzyletniego planu odbudowy go- darczej przyczyni się do rozwiązania w pełni blemu pełnego zatrudnienia wszystkich zdol- h i chętnych do pracy, albowiem plan ten ewiduje, że wskaźnik ogólnego zatrudnienia y podstawie rok 1946 = 100) wzrośnie 948 r. do 119, a w 1949 r. do 130, przy czym olnictwie będzie się on stopniowo zmniejszał, łając w 1948 r. do 90, a w 1949 r. do 85. Ilość udnionych w sektorach uspołecznionych ośnie w okresie trzyletnim o 1234 tysiące , przy czym przewiduje się wzrost zatrud- ia w przemyśle i odbudowie o 17%, w rze- śle 28%, w działach usługowych o 2%. Po- to przewidziany jest znaczny wzrost za- nienia w przemyśle, handlu i rzemiośle pry- ıym.

Również ważnym zagadnieniem dla wyko- a Narodowego Planu Gospodarczego na r. jest problem kadr wykwalifikowanych. oku bieżącym liczba szkół zawodowych, znaj- cych się pod nadzorem Min. Oświaty, osią- gnęła cyfrę 1878. Obecnie pobiera w nich naukę przeszło 247 tys. uczniów. Niezależnie od tego Min. Przemysłu i Handlu w roku bieżącym prowadzić będzie 25 liceów, 158 gimnazjów przemysłowych, 10 szkół mistrzów i 4 techniczne. Poza tym Min. Przemysłu i Handlu prowadzi 40 szkół przysposobienia przemysłowego dla ca 19 tys. uczniów oraz około 1200 kursów we wszystkich branżach.

23. Rynek pieniężny. a) Dynamika środków pieniężnych. Zamieszczona tabela Nr. 31 ilustruje stan i dynamikę środków płatniczych objętych bilansem N.B.P. oraz powstałych w bankach operacyjnych, K.K.O., P.K.O. i spółdzielniach oszczędnościowo-pożyczkowych.

Dynamika środków pieniężnych kształtowała się w miesiącu sprawozdawczym odmiennie, niż w miesiącu poprzednim.

Zmiany zasadnicze zaszły w wysokości biletów bankowych w obiegu i w wielkości pieniądza bankowego. Obieg banknotów wykazał stosunkowo bardzo silny wzrost gdyż o 9.303 mil., a w stosunku procentowym o 10% (przy podstawie z ultimo 1947 r.) do kwoty 98.966 mil.

Zjawisko to na pozór niepokojące, ze względun a specjalne przyczyny, które niżej podajemy, należy zaliczyć do zupełnie normalnych i kształtujących się pod wpływem przewidywanych i zwykłych akcji.

Otóż obieg banknotów posiada stałe cykliczne ruchy zarówno w ramach jednego miesiąca jak i w ramach rocznych. Ruchy te są powodowane stałością pewnych powtarzających się zjawisk, przy czym w pierwszym wypadku mamy do czynienia ze zjawiskami zależnymi całkowicie od ustawodawcy (np. okresy wypłat z funduszu płac), w drugim wypadku natomiast ruchy cykliczne obiegu banknotów są ściśle związane z porą roku.

Jeśli chodzi o ruchy cykliczne miesięczne, to wzrost obiegu występuje silnie zawsze na ultimo miesiąca i w pierwszych dniach miesiąca następnego z uwagi na wypłaty z funduszu płac.

ela 31 **Dynamika środków pieniężnych** (w mil. zł)

1	2	3	4	5	6	7
tan na mo m-ca 948 r.	Bilety bankowe w obiegu	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Pieniądz żyrowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Pieniądz bankowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100
. . . .	90 190	98	36 530	101	55 795	90
c . . .	89 663	98	37 509	104	65 342	106
cień . .	98 966	108	40 480	112	62 005	101

następnych dniach miesiąca aż do medio, na-puje powrót gotówki z rynku i znowu w środ- miesiąca z uwagi na wypłaty dwutygodnio- robocizny obieg gotówkowy powiększa się, by już w następnych dniach po medio przy- odwrotną tendencję spadkową.

W miesiącu sprawozdawczym jednak związku ze świętem 1 maja i świętem 2 maja edziela), nasilenie normalnego wzrostu obie- banknotów nie rozłożyło się proporcjonalnie okres czterech lub pięciu dni, a uwypukliło w dwóch ostatnich dniach miesiąca spra-zdawczego. W okresie tym ponadto obok nor-lnej robocizny i uposażeń pracowników umy-wych, z uwagi na święto 1 maja wypłacone dy w wielu wypadkach również premie, które ciążyłyby fundusz płac dopiero pod koniec rwszej dekady maja, a nawet i w drugiej de-dzie maja.

W kwietniu miały również miejsce duże wy-ty gotówkowe, powodowane ruchem cyklicz-m okresu rocznego jak kredyty rolnicze, na-nie wypłaty na skup bydła dla przemysłu serwowego oraz na skup jaj.

Na wzrost obiegu banknotów miały również wien wpływ wzmożone sezonowe zakupy na (jaja, mleko, jarzyny) skąd cykl powrotu ówki jest zawsze relatywnie dłuższy niż niejskich źródeł zakupu.

Pieniądz żyrowy wykazał w miesiącu spra-zdawczym przeszło dwukrotnie silniejszą dynamikę niż w miesiącu poprzednim. Stan bowiem pieniądza żyrowego powiększył się w marcu zaledwie o 3%, a w kwietniu o 8%.

Wzrost w cyfrach absolutnych wyraża się sumą 2.971 mil.

Fakt silniejszej dynamiki pieniądza żyrowego w miesiącu sprawozdawczym niż w poprzednim wiąże się z dalszym rozbudowaniem bezpośrednich kredytów NBP, wobec przejęcia z dniem 1 kwietnia dwóch dalszych przemysłów: drzewnego i papierniczego.

Pieniądz bankowy po stosunkowo znacznym wzroście w marcu, wykazał w kwietniu spadek w procentach o 5% (przy podstawie z ultimo 1947 r.), a w cyfrach absolutnych o 3.337 mil. do kwoty 62.005 mil. Spadek powyższy wywołany został głównie odpływem wkładów przemysłów drzewnego i papierniczego na rachunki żyrowe w NBP, oraz przelaniem wkładów Z.U.S. z rachunków czekowych na rachunek terminowy.

Kreowany pieniądz bankowy z uwagi na stosunkowo silne wykorzystanie rezerw kasowych banków operacyjnych zmniejszył się w miesiącu sprawozdawczym nieznacznie, gdyż tylko o 169 mil. do 54.195 mil., mimo poważnego spadku pieniądza bankowego.

b) Operacje kredytowe. Stan i dynamika kredytów udzielonych przez banki operacyjne, K.K.O. oraz N.B.P. (kredyty bezpośrednie) w miesiącach lutym, marcu i kwietniu 1948 r. przedstawia tabela Nr. 32.

ela 32 **Ogólny stan kredytów udzielonych na finansowanie życia gospodarczego (w mil. zł)**

1	2	3	4	5	6	7
Stan na ultimo ca 1948 r.	Kredyty obrotowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Kredyty inwestycyjne	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100
i	159 108	113	96 727	112	255 835	112
ec . . .	168 416	119	112 809	130	281 225	123
cień . .	182 332	129	120 433	139	302 765	133

Ogólny stan kredytów udzielanych na finan-anie życia gospodarczego wzrósł w miesiącu wozdawczym w procentach przy podstawie timo 1947 r. o 10%, a w cyfrach absolutnych .540 mil. do kwoty 302765 mil., w tym kre- obrotowe wzrosły o 13916 mil. do 182332 (10%), a inwestycyjne o 7624 mil. do 120433 (9%).

Dynamika kredytów obrotowych i inwesty-ych kształtowała się inaczej w miesiącu wozdawczym niż w miesiącu ubiegłym. O ile bowiem w marcu silniej wzrosły kredyty inwestycyjne (o 18%), niż obrotowe (o 6%), to w kwietniu stosunek ten jak wynika z analizy wskaźników ukształtował się całkiem odmiennie.

Słabszą dynamikę kredytów inwestycyjnych w miesiącu sprawozdawczym niż w miesiącu poprzednim można wytłumaczyć poważnym spadkiem stopnia wykorzystania kredytów inwestycyjnych z planu 1947 w miesiącu kwietniu.

c) Operacje bierne. Zamieszczona tabela Nr. 33. ilustruje stan kapitałów obcych typu wkładów, lokat celowych oraz środków uzyskanych z N.B.P. w bankach operacyjnych i K.K.O. oraz dynamikę tych pozycji obliczoną przy podstawie z ultimo 1947 r.

Tabela 33 Kapitały obce banków operacyjnych i K. K. O. (w mil. zł)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Stan na ultimo m-ca 1948 r.	Kapitały obce typu wkładów						Lokaty celowe	Wskaźnik stanu ult 1947 = 100	Środki uzyskane z N. B. P.	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100
	à vista	wskaźnik stanu ult 1947 = 100	terminowe	wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	razem	wskaźnik stanu ult. 1947 = 100				
Luty	53 382	103	8 754	139	62 136	107	46 175	125	94 384	110
Marzec	62 924	121	10 133	161	73 057	125	60 058	163	96 288	113
Kwiecień	60 252	116	12 389	196	72 641	125	67 629	183	98 935	116

Łączny stan kapitałów obcych typu wkładów nie uległ większym zmianom w miesiącu sprawozdawczym. Zanotowany bowiem spadek nie dochodzi nawet do jednego procentu. Natomiast składniki kapitałów obcych, a więc wkłady a vista, wkłady terminowe wykazały dość silną dynamikę — jednak w kierunkach odwrotnych. Mianowicie wkłady a vista spadły o 5% o 2672 mil. do 60252 mil., a wkłady terminowe wzrosły stosunkowo mocno, gdyż o 35%, a w cyfrach absolutnych o 2253 mil. do 12389 mil. Powyższa dynamika wywołana została w głównej mierze przeniesieniem w BGK lokaty Z.U.S. z rachunków czekowych na wkłady terminowe. Bardzo poważny wzrost wykazały lokaty celowe. Stan ich bowiem powiększył się w procentach o 20%, przy podstawie z ultimo 1947 r., a w cyfrach absolutnych o 7571 mil. do kwoty 67629 mil. Środki uzyskane w NBP wzrosły podobnie, jak w miesiącu poprzednim o 3%. Wzrost w cyfrach absolutnych wyniósł 2647 mil., powiększając akcję refinansową NBP do kwoty 98935 mil.

d) Działalność poszczególnych banków operacyjnych. Stan operacji czynnych i biernych, wysokość lokat celowych, wielkość środków pieniężnych uzyskanych z N.B.P. oraz stopień refinansowania akcji kredytowej z rozbiciem na poszczególne banki operacyjne i K.K.O., podaje tabela Nr. 34.

Tabela 34 Akcja czynna i bierna banków operacyjnych i K.K.O stan na ultimo kwietnia 1948 r. (w mil zł)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Nazwa instytucji kredytowej	Kredyty udzielone	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Kapitały o typie wkładów	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Lokaty celowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Środki uzysk. w N. B. P.	Wskaźnik stanu ult. 194. r. = 100	Stopień refin. akcji w N. B. P.
Bank Gospod Krajowego	142 212	138	29 281	135	53 278	191	58 948	108	41,7
Państwowy Bank Rolny	36 007	147	11 724	113	9 118	180	15 672	148	43,5
Bank Gospodar. Spółdz.	35 015	120	8 674	94	3 450	138	22 577	119	64,4
Bank Handlowy w W-wie	2 807	125	3 421	224	51	102	488	112	17,4
Bank Związku Spółek Zarobkowych . . .	2 984	141	2 095	110	165	143	1 162	127	38,9
Polski Bank Komunalny	2 506	139	2 533	132	1 566	118	83	111	3,3
Komun. Bank Kredytowy	493	108	1 013	110			—	—	—
Komun. Kasy Oszczędn.	7 702	140	13 900	129	2	—	4	100	0,05
Razem: .	229 726	136	72 641	125	67 630	183	98 934	116	43,1

Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Ogólny stan bilansowy kredytów ...BGK wzrósł w miesiącu sprawozdawczym ... mil. (wobec 17.260 mil. w miesiącu mar... ...ułtując się na ultimo kwietnia na wy... ...2.212 mil. Stosunkowo duży spadek ... kredytowej w miesiącu kwietniu ... można przede wszystkim silnie spadającym obligiem grupy gospodarczej handel. Ogółem kredyty obrotowe wzrosły w kwietniu o 787 mil. wobec 3.670 mil. w marcu przy czym stan kredytów obrotowych udzielonych grupie handel, spadł z 26.302 mil. w marcu na 24.901 mil. w kwietniu. Zjawisko to powstało na skutek zmiany zakresu kompetencji BGK w odniesieniu do finansowania handlu zagra-

nicznego. BGK przekazuje obecnie finansowanie importu t.zw. artykułów biegowych (nieinwestycyjnego) Bankowi Handlowemu w Warszawie, z tym zastrzeżeniem że transakcje, rozpoczęte przez BGK przed wprowadzeniem częściowej zmiany zakresu kompetencji, będą przez BGK dokończone. BGK pozostanie przy finansowaniu importu inwestycyjnego (t.zn. zgodnego z Planem Inwestycyjnym). Oczywiście chodzi tu wyłącznie o działalność importową tych jednostek gospodarczych („Varimex", Polimex", „Ciech", „Elektrim", „Poleska" itp.), które nie są zorganizowane w Centralnych Zarządach poszczególnych przemysłów.

Wydatne zmniejszenie tempa wzrostu stanu bilansowego kredytów inwestycyjnych w miesiącu sprawozdawczym (ogólny stan kredytów wzrósł w marcu o 13.590 mil., podczas gdy w kwietniu tylko o 6.583 mil) w porównaniu z miesiącem ubiegłym nastąpiło na skutek zdwojonego tempa realizacji kredytów inwestycyjnych w marcu, ponieważ miesiąc ten miał być ostatnim terminem wypłat kredytów z Planu 1947 r. W miesiącu sprawozdawczym finansowano już głównie Plan 1948 r.

Kapitały obce typu wkładów wzrosły w miesiącu sprawozdawczym per saldo o 1.625 mil. do kwoty 29.281 mil. Analizując wzrost ten zaobserwowac możemy korzystnie kształtującą się dynamikę poszczególnych części składowych kapitałów obcych typu wkładów.

Otóż najsilniejszy wzrost notujemy w obrębie wkładów terminowych, albowiem wyniósł on w omawianym okresie 2.159 mil., przy jednoczesnym wzroście rachunków bieżących o 1.452 mil, spadku rachunków banki „Loro" o 546 mil. i wkładów a vista o 1.444 mil.

Zjawisko stosunkowo silniejszego wzrostu wkładów terminowych uznać należy za korzystne, zwłaszcza jeśli się zważy, że taki stan rzeczy znakomicie powiększa bazę dla akcji kredytowej średnioterminowej.

Silny stosunkowo wzrost lokat celowych, który wyniósł w liczbach absolutnych 6,770 mil., a w procentach 24% (przy podstawie z ultimo 1947 r.), spowodowany został przede wszystkim przelewami, dokonanymi przez Ministerstwo Skarbu w formie lokat celowych (4.500 mil.).

Bardzo korzystnie przedstawia się sytuacja na odcinku akcji refinansowania się BGK w NBP. Ogólna suma środków finansowych, uzyskana w NBP spadła w omawianym okresie o 1.142 mil., t.zn. o 3% (przy podstawie z ultimo 1947 r.) do kwoty 58.948 mil., powodując tym samym wydatne zmniejszenie stopnia refinansowania, który spadł z 46% w marcu na 41,7% w kwietniu. Korzystne to zjawisko należy przypisać poprawiającej się sytuacji finansowej BGK, w sensie silnego przyrostu własnych środków, głównie lokat celowych.

Państwowy Bank Rolny (PBR). Ogólna suma bilansowa kredytów udzielonych przez PBR wzrosła w porównaniu z miesiącem ub. o 2.471 mil. tzn. o 10% (przy podstawie ultimo 1947 r.) do kwoty 36.007 mil. Podobnie jak w BGK obserwujemy wyraźnie występującą tendencję spadku tempa nasilenia akcji kredytowej.

Ogólna suma wzrostu stanu bilansowego kredytów dotyczy zarówno kredytów obrotowych (o 1.738 mil.) jak i średnioterminowych (o 733 mil.).

Pomimo spadku tempa nasilenia ogólnej akcji kredytowej, zarówno krótkoterminowej, jak i długoterminowej, kredyty obrotowe, udzielone na finansowanie rolnictwa (orka, siew), utrzymują się na niezmiennie wysokim poziomie, wykazując w omawianym okresie najsilniejszy wzrost z pośród wszystkich grup gospodarczych. Bez wątpienia zjawisko to ma charakter wybitnie sezonowy, powstały na skutek występującego zawsze w tym czasie zwiększenia popytu ze strony rolnictwa na środki finansowe. Również dość znacznie wzrosły kredyty obrotowe dla przemysłu i handlu.

W zakresie kredytów średnioterminowych największe nasilenie popytu zdradzało rolnictwo budownictwo i przemysł (sezon budowlany).

Kapitały obce typu wkładów spadły nieznacznie o 270 mil. tzn. o 2% (przy podstawie z ult. 1947 r.), kształtując się na ult. miesiąca sprawozdawczego na wysokości 11.724 mil. Zjawisko to uważane na ogół za niekorzystne, częściowo rekompensowane jest faktem wzrostu wkładów terminowych i oszczędnościowych (oczywiście przy równoczesnym spadku innych rodzajów wkładów).

Stan lokat celowych powiększył się o 296 mil. (tzn. o 6% — przy podstawie z ult. 1947 r.), na 9.118 mil.

Jako bezpośredni wyraz spadku kapitałów obcych typu wkładów przy równoczesnym wzroście akcji kredytowej obserwujemy w miesiącu sprawozdawczym zwiększenie akcji refinansowej, wyrażające się w cyfrach procentowych o 3,5% (z 40% w marcu na 43,5% w kwietniu).

Bank Gospodarstwa Spółdzielczego (BGS). Stan bilansowy akcji kredytowej BGS wzrósł w miesiącu sprawozdawczym w porównaniu z miesiącem ubiegłym o dalsze 1.923 mil. (tzn. o 7% — przy podstawie z ult. 1947 r.) do kwoty 35.015 mil., kredyty krótkoterminowe o 1.883 mil. do 30.469 mil. i średnioterminowe o 40% do 4.546 mil. Omawiając działalność kredytową BGS w zakresie kredytów obrotowych musimy zwrócić szczególną uwagę na fakt, iż wzrost popytu na kredyt obrotowy wystąpił głównie w grupie gospodarczej handel.

Stan wykorzystanych kredytów obrotowych przez grupę gosp. handel podniósł się na przestrzeni omawianego okresu o 1.722 mil. (z 25.528 mil. w marcu na 27.250 mil. w kwietniu), podczas gdy wzrost ogólnej sumy kredytów krótkoterminowych, przypadający na wszystkie grupy gospodarcze łącznie z handlem, wyniósł w kwietniu 1833 mil. Jak widzimy ożywienie obrotów handlowych w sektorze spółdzielczym, występujące w tym okresie, miało przeważający wpływ na ukształtowanie się struktury kredytów obrotowych. W zakresie kredytów inwestycyjnych wykorzystanych zanotowano najsilniejszy wzrost w rolnictwie.

Dla lepszego zobrazowania struktury stanu bilansowego kredytów krótko — i średnioterminowych, udzielonych przez BGS poszczególnym grupom gospodarczym, służyć może niżej umieszczone zestawienie (w nawiasach podane są cyfry z ub. miesiąca):

Przemysł	— 1,7%	(1,7%)
Transport i kom.	— 0,3%	(0,4%)
Handel	— 78,0%	(77,5%)
Rolnictwo	— 10,4%	(10,9%)
Leśnictwo	— 0,3%	(0,3%)
Budownictwo	— 4,3%	(4,5%)
Rzemiosło	— 0,4%	(0,5%)
Inne	— 4,6%	(4,4%)
	100%	(100%)

Analizując powyższe cyfry, charakteryzujące ogólną działalność kredytową BGS, widzimy, że najsilniej finansowanych jest handel (78%), następnie rolnictwo (10,4%), wreszcie inne gałęzie życia gospodarczego, przy czym procentowy udział tych ostatnich w sumi ogólnej kredytów jest nieznaczny.

Również interesująca jest analiza ogólnej sumy kredytów z rozbiciem na poszczególne grupy kredytobiorców:

Związek Gospodarczy „Społem	— 52,6%
Inne Centrale Gospodarcze	— 7,0%
Spółdzielnie handlowe	— 20,1%
Spółdzielnie rolnicze	— 15,3%
Spółdzielnie pracy	— 1,9%
Spółdz. Oszcz. Pożyczk.	— 2,8%
Org. Spółdz. i Inne Niesp.	— 0,3%
Razem	— 100%

Jak widzimy największymi kredytobiorcami są „Społem“, Spółdzielnie handlowe i rolnicze.

Stan kapitałów obcych typu wkładów spadł w miesiącu sprawozdawczym o 1.507 mil. do kwoty 8.674 mil., lecz pomimo stosunkowo silnego spadku wkładów, stopień refinansowania (przy czym należy dodać że lokaty celowe wzrosły w tym okresie o 16%) akcji kredytowej w NBP zmniejszył się nieznacznie kształtując się na ultimo kwietnia na wysokości 64,4%, wobec 65% w miesiącu ub.

Banki Akcyjne: Bank Handlowy w Warszawie i Bank Związku Spółek Zarobkowych. Ogólny stan bilansowy kredytów, udzielonych przez banki akcyjne wzrósł na przestrzeni miesiąca sprawozdawczego o 1.101 mil. (wobec 280 mil. w marcu). Wzrost ten objął zarówno kredyty obrotowe (+989 mil.), jak i inwestycyjne (+12 mil.).

W Banku Handlowym stan kredytów wzrósł o 499 mil. (tzn. o 20% — przy podstawie ult. 47 r.) do 2.807 mil. w tym kredyty krótkoterminowe o 492 mil. i średnioterminowe o 7 mil.

W Banku Związku Spółek Zarobkowych stan udzielonych kredytów wzrósł o 502 mil. (tzn. o 24% — przy podstawie ult. 47 r.). Jeśli porównamy dynamikę operacji czynnych w tych bankach (20% — Bank Handl. i 24% — Bank Zw. Sp. Zarobk.) to okaże się, że tempo nasilenia akcji kredytowej w Banku Zw. Spółek Zarobk. jest większe.

Jeśli chodzi o wykorzystanie kredytów przez poszczególne grupy gospodarcze, to w obydwóch bankach akcyjnych partycypują, podobnie jak w miesiącu ubiegłym, przede wszystkim handel i przemysł, a następnie w B-ku Związku Sp. Zarobk. — rzemiosło. Przy czym ten stan rzeczy aktualny jest w odniesieniu zarówno do kredytów obrotowych, jak i inwestycyjnych.

Kapitały obce typu wkładów wzrosły w miesiącu sprawozdawczym jedynie w Banku Handlowym o 586 mil. (tzn. o 38% — przy podstawie ult. 1947 r.) do kwoty 3.421 mil. spadły natomiast w Banku Zw. Sp. Zarobkowych o 64 mil. do kwoty 2.095 mil.

Silny stosunkowo wzrost wkładów w Banku Handlowym spowodowany został znacznym powiększeniem się rachunków bieżących, przy jednoczesnym, co jest wielce charakterystyczne, spadku innych rodzajów wkładów.

Całkiem odmiennie kształtowała się dynamika wkładów w Banku Zw. Sp. Zar. Otóż ogólny spadek wkładów w omawianym okresie nastąpił (odwrotnie jak w B-ku Handl.) właśnie na skutek zmniejszenia się r-ków bieżących.

Stan lokat celowych nie uległ żadnym zmianom i kształtował się na ultimo m-ca sprawozdawczego na wysokości 216 mil.

W związku z opisaną wyżej dynamiką wkładów, z jednej strony i wzrostem srodków finansowych uzyskanych przez obydwa banki akcyjne w NBP (Bank Handl. zwiększył swoje kredyty refinansowe w NBP o 20% przy podstawie ult. 47 r. — podczas gdy Bank Zw. Sp. Zarobk. aż o 46%). Z drugiej strony, obserwujemy niekorzystnie kształtujący się stopień refinansowania akcji w NBP przez Bank Zw. Sp. Zarobk., który wzrósł z 30% — w marcu na 38,9% w kwietniu, podczas gdy stopień refinansowania w Banku Handl. w tych samych miesiącach nie uległ prawie żadnym zmianom, wynosząc odpowiednio 17% i 17,4%.

Banki Komunalne: Polski Bank Komunalny i Komunalny Bank Kredytowy. Ogólna suma stanu kredytów w bankach komunalnych zwiększyła się w miesiącu sprawozdawczym o 273 mil. do 2.999 mil.

W Polskim Banku Komunalnym kredyty wzrosły w procentach o 16% (przy podst. z ult. 47 r.), a w cyfrach absolutnych o 286 mil. do kwoty 2.506 mil. W tym kredyty krótkoterminowe o 50 mil. do 717 mil., a kredyty średnioterminowe o 236 mil. do 1.789 mil.

W Komunalnym Banku Kredytowym stan udzielonych kredytów zmniejszył się o 13 mil. (tzn. o 2% przy podstawie z ult. 47 r.) na 493 mil., przy czym kredyty obrotowe wykazały spadek o 33 mil. na 241 mil., a inwestycyjne wzrosły o 20 mil. do 252 mil.

Największymi odbiorcami w zakresie kredytów obrotowych Polskiego Banku Kom. są „Transport i Komunikacja", „Handel" i „Budownictwo", natomiast w zakresie kredytów inwestycyjnych „Transport i Komunikacja", „Przemysł" i „Budownictwo".

Kapitały obce typu wkładów spadły w Polskim Banku Komunalnym o 9 mil. do 2.533 mil. (tzn. o 1% — przy podstawie z ult. 1947 r.), i o 297 mil. do 1.013 mil. (tzn. o 33% — przy podstawie z ult. 1947 r.) w Komunalnym Banku Kredytowym.

Komunalny Bank Kredytowy nie korzystał w miesiącu kwietniu, podobnie jak i w marcu, z kredytów refinansowych w NBP, a Polski Bank Komunalny w granicach zupełnie nieznacznych.

Komunalne Kasy Oszczędności (KKO). Ogólny stan kredytów krótkoterminowych, udzielonych przez Komunalne Kasy Oszczędnosci wzrósł w miesiącu sprawozdawczym w procentach o 16% (przy podstawie z ult. 1947 r.) a w cyfrach absolutnych o 851 mil. do kwoty 7.702 mil.).

W wykorzystaniu kredytów przez poszczególne grupy gospodarcze, podobnie jak w miesiącach poprzednich, pierwsze miejsce zajmuje rolnictwo — 39%, następnie budownictwo 14%, handel — 12%, przemysł — 11%, rzemiosło — 9% i inne — 6%.

Kapitały obce typu wkładów spadły w miesiącu sprawozdawczym o 480 mil. (tzn. o 4% — przy podstawie z ult. 1947 r.) na 13.900 mil.

Stan lokat celowych w KKO wyniósł na ult. kwietnia 2 mil. (wobec 1 mil. w marcu). Stopień refinansowania akcji kredytowej w NBP nie uległ w omawianym okresie żadnym zmianom i wyniósł na ult. kwietnia 0,05%.

Pocztowa Kasa Oszczędności (P.K.O.). Stan i dynamika wkładów czekowych i wkładów oszczędnościowych w Pocztowej Kasie Oszczędności w miesiącach grudzień 1947, styczeń, luty, marzec i kwiecień 1948 r. ilustruje tabela Nr. 35.

Tabela 35 **Wkłady czekowe i oszczędnościowe w PKO** (w mil. zł)

Stan na ult. miesiąca	Wkłaay czekowe	Wskaźnik st. ultimo 47=100	Wkłady oszczędnościowe	Wskaźnik st. ultimo 47=100	Razem	Wskaźnik st ultimo 47=100	Stosunek procentowy wkładów oszczędnościowycn do czekowych
Grudzień 1947	9350	100	141	100	9491	100	1,5
Styczeń 1948	9673	103	160	113	9833	104	1,7
Luty 1948	9420	101	175	124	9595	101	1,9
Marzec 1948	11725	125	188	133	129,3	136	1,6
Kwiecień 1948	10796	115	215	152	11011	116	2,0

Przy analizie zamieszczonych w tabeli wskaźników notujemy silniejszą dynamikę wkładów oszczędnościowych, aniżeli czekowych. I tak w okresie od ultimo grudnia 1947 do ultimo kwietnia 1948 r. wkłady oszczędnościowe wzrosły o 52%, a wkłady czekowe o 15%.

Również stosunek procentowy wkładów oszczędnościowych do czekowych wykazuje na przestrzeni omawianych miesięcy tendencję wzrostu wahające się w granicach od 1,5% na koniec grudnia 1947 r. do 2% na koniec kwietnia b.r.

Narodowy Bank Polski (kredyty bezpośrednie). W wyniku dalszej realizacji tez ustawy z dnia 21.8.47 r. o systemie finansowym, Narodowy Bank Polski przejął z dniem 1 kwietnia b.r. kontrolę i bezpośrednie kredytowanie wszystkich jednostek podległych Centralnemu Zarządowi Przemysłu Papierniczego i Centralnemu Zarządowi Przemysłu Drzewnego.

Ogólny stan kredytów bezpośrednich wzrósł w kwietniu o 7.647 mil. Ten dość poważny wzrost kredytów tłumaczy się częściowo przejęciem obliga wyżej wymienionych przemysłów (3.268 mil.) oraz częściowo potrzebami powstałymi na skutek wzrostu produkcji i obrotów. Dynamika kredytów, w poszczególnych cyklach gospodarczych, przedstawiała się następująco: Kredyty na zaopatrzenie powiększyły się o 5.555 mil., kredyty na produkcję obniżyły się o 11.367 mil., natomiast poważnie wzrosły kredyty na zbyt, gdyż o 13.459 mil.

Dynamika kredytów na produkcję i zbyt nie jest spowodowana wyłącznie czynnikami gospodarczymi, gdyż zasadniczy wpływ wywarła tu zmiana sposobu finansowania przemysłu cukrowniczego. Dotychczas udzielane kredyty dla Centralnego Zarządu Przemysłu Cukrowniczego obciążały wyłącznie cykl produkcji mimo, że z kredytów tych finansowany był zbyt i zaopatrzenie. Z dniem 1 kwietnia b.r. całe obligo przemysłu cukrowniczego przejęła Centrala Handlowa Przemysłu Cukrowniczego, która jednocześnie przejęła całe remanenty cukru i melasy. Obligo z tego tytułu Centrali Handlowej traktujemy obecnie jako przejściowe, gdyż spłacone zostanie wpływami z rozsprzedaży przejętego cukru i melasy.

Omówimy obecnie kształtowanie się obliga poszczególnych przemysłów.

Przemysł hutniczy wykazał stosunkowo nieznaczny wzrost obliga o 191 mil., spowodowany wyłącznie powiększeniem się kredytów importowych w zaopatrzeniu. Wzrost tych kredytów spowodowany był wystawieniem akredytyw przez Zjednoczenie Przemysłów Metali Nieżelaznych oraz wzmożonym importem rud i złomu. Kredyty na produkcję i na zbyt uległy obniżeniu, co spowodowane zostało poprawą inkasa oraz w produkcji spłatą zadłużenia przez Przemysł Materiałów Ogniotrwałych.

Przemysł węglowy, dokonał częściowej spłaty obliga w wysokości 109 mil. Zadłużenie poszczególnych cyklów gospodarczych przedstawiało się następująco. Kredyty na zaopatrzenie wzrosły o 173 mil., na produkcję wzrosły o 279 mil, natomiast na zbyt spadły o 561 mil. Wzrost kredytów na zaopatrzenie wywołały kredyty dla Centrali Zaopatrzenia Materiałowego Przemysłu Węglowego na zakup materiałów ruchu i nieinwestycyjnych dla 11 Zjednoczeń rejonowych. Kredyty na produkcję wzrosły na skutek pokrywania zaległych faktur przez poszczególne zjednoczenia, a obligo zbytu zmniejszyło się głównie na skutek usprawnienia fakturowania eksportu przez co cykl inkasa został wybitnie skrócony.

Przemysł Włókienniczy. Wzrost zadłużenia przemysłu włókienniczego w wysokości 1.777 mli. dokonał się prawie wyłącznie na odcinku zbytu (+1.636 mil.) oraz częściowo na odcinku zaopatrzenia (+168 mil.), natomiast kredyty na produkcję spadły o 45 mil.

Kredyty na zbyt wzrosły na skutek zamrożenia środków finansowych w znacznych remanentach stożków kapeluszniczych, przeznaczonych na eksport oraz na skutek wzrostu cen płaconych przez Centralę Zbytu jednostkom produkcyjnym. Kredyty na zaopatrzenie wzrosły na skutek dalszego importu bawełny.

Przemysł sprzętu i taboru kolejowego wykazał spadek obliga o 80 mil.

Przemysł cukrowniczy wykazał spadek zadłużenia o dalsze 546 mil., co jest normalnym zjawiskiem w okresie pokampanijnym.

Przemysł metalowy. Wzrost zadłużenia przemysłu metalowego wynosił 742 mil. Przy czym najpoważniejszy wpływ wywarły tutaj kredyty na produkcję (+472 mil.) oraz na zbyt (+188 mil.), natomiast kredyty na zaopatrzenie wzrosły nieznacznie, gdyż o 82 mil. Wzrost kredytów produkcyjnych związany jest z dalszym rozszerzeniem produkcji oraz z zatorami w inkasie należności. Kredyty na zbyt wzrosły na skutek odprowadzenia zaległych za rok ubiegły należności z tytułu różnic cen.

Przemysł chemiczny dokonał częściowej spłaty obliga w wysokości 327 mil. Naj-

poważniejszy spadek wykazały kredyty na zbyt (—246 mil.) oraz na produkcję (—85 mil.), natomiast na zaopatrzenie kredyty wzrosły nieznacznie, gdyż o 4 mil. Cykl produkcyjny zmniejszył swoje obligo na skutek upłynnienia należności.

Przemysł skórzany wykazał najpoważniejszy wzrost obliga, gdyż o 2.731 mil., co wywołały kredyty na zaopatrzenie, a ściślej mówiąc, nowa transza kredytów importowanych (3.580 mil.) na import obuwia z Czechosłowacji. Kredyty na produkcję wykazały nieznaczny wzrost w wysokości 27 mil. Natomiast kredyty na zbyt spadły o 510 mil., w związku z wpływami za rozprowadzone buty czechosłowackie.

Obligo nowoprzyjętego przemysłu drzewnego w wysokości 1.695 mil. składa się z kredytów na zaopatrzenie w wysokości 327 mil., z kredytów na produkcję w wysokości 547 mil. oraz z kredytów na zbyt w wysokości 821 mil, a obligo przemysłu papierniczego w kwocie 1.573 mil. składa się z kredytów na zaopatrzenie w wysokości 1.043 mil. i z kredytów na zbyt w wysokości 530 mil.

e) Rachunki żyrowe N.B.P. Stan pozostałości i obroty na rachunkach żyrowych w Narodowym Banku Polskim oraz dynamikę tych pozycji, obliczoną przy podstawie ultimo 1947 r. w miesiącach lutym, marcu i kwietniu 1948 r. przedstawia niżej zamieszczona tabela Nr. 36.

pozostałości na poszczególnych rachunkach żyrowych kształtowała się następująco: największy wzrost wykazały pozostałości instytucji państwowych i samorządowych, gdyż o 4.354 mil., następnie przedsiębiorstw państwowych o 2.094 mil. i przekazów w drodze o 360 mil., spadek natomiast wykazały pozostałości na rachunkach instytucji kredytowych o 2.221 mil., pozostałości na rachunkach sum zwrotnych o 603 mil. oraz na rachunkach firm i osób prywatnych o 95 mil.

Obroty na rachunkach żyrowych zwiększyły się w kwietniu b.r. o 1% a w cyfrach absolutnych o 13.625 mil. do 1.010.868 mil., przy czym silniej wzrosły obroty bezgotówkowe, mianowicie o 11.069 mil. do 954.281 mil. (7%) niż obroty gotówkowe, stan których wzrósł tylko o 2.556 mil. do 56.587 mil. (5%).

Pomimo silniejszego wzrostu obrotów bezgotówkowych w cyfrach absolutnych, procentowy udział obrotów bezgotówkowych w obrotach ogólnych spadł w miesiącu sprawozdawczym w porównaniu z miesiącem poprzednim o 0,2% do 94,4%.

Obroty Małej Izby Rozrachunkowej mimo wzrostu dokumentów przedstawionych do rozrachunku, uległy obniżeniu o przeszło 5.200 mil. Spadły również obroty żyro-telegraficzne, natomiast wzrosły obroty z P.K.O., obroty czekami potwierdzonymi oraz przekazami bankowymi.

Tabela 36 **Stan obrotów i pozostałości na rachunkach żyrowych N. B. P.** (w mil. zł)

Stan na ultimo miesiąca	Pozostałości na r-kach żyrowych	wskaźnik stanu ult. 47 r. = 100	Obroty					wskaźnik obrotów ult. 47 r = 100	Stosun. obrotów bezgot. w obrot. ogólnych
			gotówkowe	wskaźnik obrotów ult. 47 r. = 100	bezgotówkowe	wskaźnik obrotów ult. 47 r. = 100	Razem		
luty 48	58 776	137	41 656	75	681 133	77	722 789	77	94,2
marzec 48	62 374	145	54 031	97	943 212	101	997 243	107	94,6
kwiec. 48	66 263	154	56 587	102	954 281	108	1010 868	108	94,4

Stan pozostałości na rachunkach żyrowych powiększył się w miesiącu sprawozdawczym w cyfrach absolutnych o 3.889 mil., a w procentach o 9%, przy podstawie z ultimo 1947 r., do kwoty 66.263 mil.

Na wzrost powyższy przypada (odwrotnie jak w miesiącu poprzednim) silniejsze powiększenie się salda pieniądza żyrowego niż sald tzw. rachunków żyrowych specjalnych. O ile bowiem pierwsze wzrosło w kwietniu b.r. o 8% o 2.971 mil. do 40.480 mil., to drugie powiększyły się tylko o 4% o 918 mil. do 25.783 mil. Dynamika

f) Bilety skarbowe. Stan sprzedaży biletów skarbowych poszczególnych emisji, po uwzględnieniu wymiany na gotówkę przedstawiał się na ultimo kwietnia następująco. Sprzedaż biletów I emisji nie uległa zmianie w miesiącu sprawozdawczym (podobnie jak w miesiącu poprzednim) i wyniosła 1 mil., sprzedaż biletów II emisji zmniejszyła się o 20 mil. do 38 mil., sprzedaż biletów III emisji spadła stosunkowo silnie, gdyż o 723 mil. do 6.532 mil., natomiast sprzedaż biletów IV emisji wzrosła o 639 mil. do 2.017 mil. Łącznie Skarb Państwa osiągnął ze sprzedaży biletów skarbowych 8.588 mil., tj. o 104 mil. mniej niż w miesiącu poprzednim.

Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych

(w milionach odnośnych jednostek monetarnych)

Wyszczególnienie	1948 r. III	1948 r. II	1948 r. I
Narodowy Bank Polski *)			
Kredyty gospodarcze	161 845	159 169	148 721
Obieg biletów bankowych	89 663	90 190	90 802
Natychmiast płatne zobowiązania	37 509	36 530	34 127
U.S.A. (12 banków Fed. Rez.)			
parytet menn. 1 $ = 0.8887 g czystego złota			
Certyfikaty złote	21 878	21 776	21 701
Walory państwowe	20 887	21 024	21 925
Dyskonto, poż. przem. i akcepty	430	431	327
Obieg banknotów	23 768	24 045	24 156
Wkłady banków członkowskich	17 639	17 062	16 919
Wkłady rządowe	1 972	1 591	2 343
Inne i zagr. wkłady	999	1 154	1 049
Bank Anglii			
parytet 1 $ = 0.248 £			
Banknoty — w obiegu	1 246	1 237	1 269
Banknoty — w depart. bankowym	54	64	131
Złote monety i sztaby	▪	▪	▪
Rządowe długi i walory	1 299	1 299	1 399
Wkłady publiczne	9	18	16
Wkłady banków	314	294	291
Inne wkłady	94	92	93
Bank Francji			
parytet 1 $ = 214 fr fr.			
Złoto	52 817	52 816	55 173
Portfel walorów pryw. i publ.	132 684	135 856	125 760
Pożyczki rządowi:			
a) za koszty okupacji niemieckiej	426 000	426 000	426 000
b) pożyczki tymczasowe	154 100	154 900	120 700
c) pożyczki stałe (3 poz.)	120 000	120 000	120 000
Obieg banknotów	774 916	766 966	891 546
Salda kred. r-ków bieżących	263 550	282 771	83 620
Bank Belgii			
parytet 1 $ = 43,83 fr.			
Złoto	25 986	25 348	25 980
Dewizy	12 978	12 515	13 307
Prywatne pożyczki i rachunki	3 096	3 877	3 358
Pożyczki rządowi	49 706	49 976	50 982
Rachunki zablokowane	78 514	78 516	78 521
Obieg banknotów	78 547	79 140	79 736
Prywatne rachunki bieżące	2 157	2 034	2 361
Bank Holenderski			
parytet 1 $ = 2,65 guld.			
Złoto	512	554	584
Dewizy	375	375	368
Pożyczki i dyskonta	175	179	149
Długi rządowe i oblig.	3 500	3 500	3 500
Obieg bank. (nowych i starych)	3 072	3 083	3 078
Wkłady rządowe	921	974	909
„ zablokowane	521	518	515
„ inne	157	158	147
Narodowy Bank Szwajcarii			
Kurs urzęd. 1 $ = 4.29 fr. szw.			
Złoto	5 625	5 624	5 604
Dewizy	67	101	131
Pożyczki i dyskonto	139	116	236
Banknoty w obiegu	4 185	4 166	4 150
Natychmiast płatne zobowiązania	1 148	1 123	1 200
Bank Szwecji			
Kurs urzęd. 1 $ = 3,60 k. szw.			
Złoto	213	223	229
Walory państw. i pożyczki dla Narodowego Urzędu Długów	2 541	2 [illegible]92	2 527
Weksle krajowe i pożyczki	201	171	176
Obieg banknotów	2 730	2 736	2 734
Wkłady państwowe	632	633	613
„ inne	103	297	163
Czechosłowacki Bank Narodowy			
parytet 1 $ = 50 kor. cz.			
Złoto i dewizy	3 899	4 380	5 156
Dyskonto	11 363	9 698	10 349
Lombard walorów	2 599	2 411	2 431
Bankn. w obiegu	58 686	57 020	56 009
Rachunki żyrowe	1 797	2 810	4 999
Węgierski Bank Narodowy			
parytet menn. 1 forint = = 0.7570 gr czystego złota			
Złoto	446	463	507
Dewizy	43	60	104
Dyskonto i walory	1 687	1 601	1 624
Dług rządowy	340	340	340
Obieg banknotów	1 973	1 942	1 962
Natychmiast płatne zobowiązania	360	279	317
Bank Finlandii			
Kurs clearing. 1 $ = 135.— mkf.			
Złoto	135	135	91
Dewizy	2 452	1 799	1 395
Weksle krajowe	31 205	28 559	30 915
Walory krajowe	2 197	3 384	530
Banknoty w obiegu	26 776	24 448	23 258
Salda rachunków bież.	1 587	1 048	1 182
Salda zagranicznych rachunków clearingowych	2 898	2 712	2 587

*) Dane bardziej aktualne podajemy w dziale: „Sytuacja Ekonomiczna Polski — Rynek Pieniężny".

Z BIEŻĄCYCH ZAGADNIEŃ GOSPODARCZYCH

Dr Stefan Perczyński

PRZEGLĄD RYNKÓW ZAGRANICZNYCH
(Dania)

Główny wysiłek gospodarki duńskiej w 1947 roku szedł w kierunku odbudowy aparatu produkcyjnego kraju tak w przemyśle jak i rolnictwie oraz w kierunku osiągnięcia równowagi bilansu płatniczego. Bilans płatniczy doznał w 1947 r. rzeczywiście polepszenia, przy czym w imporcie nastąpił wzrost udziału surowców i dóbr kapitałowych kosztem dóbr konsumcyjnych. Wydajność w przemyśle wzrastała w ciągu całego roku, a dochód społeczny kształtował się na poziomie wyższym niż w 1946 r. Z drugiej strony ujemnie na przebieg sytuacji gospodarczej wpłynęły złe zbiory, zwłaszcza paszy, co w konsekwencji spowodowało zmniejszenie produkcji i eksportu przetworów mlecznych i bekonów. Podobnie jak wiele innych krajów zachodnio-europejskich, Dania odczuwa jeszcze obecnie duży brak dolarów. Większość eksportu duńskiego dokonana została w 1947 r. za waluty miękkie, podczas gdy znaczna część importu surowców i opału musiała być opłacona w dolarach. Ponadto wiele źródeł dolarowych, istniejących jeszcze w pierwszej połowie 1947 r., stało się w następnym okresie niedostępne.

Pomimo znacznych jeszcze trudności w dostawach surowców oraz niedostatecznej podaży pracy wykwalifikowanej rok 1947 wykazał widoczny wzrost produkcji przemysłowej, chociaż wzrost ten w poszczególnych branżach był różny. Produkcja dóbr kapitałowych wzrosła w ciągu roku o 10%, natomiast w mniejszym stopniu dóbr konsumcyjnych, bo o 8%. Eksport dóbr przemysłowych osiągnął w tym okresie 766 mil. kor., czyli o 388 mil. kr. więcej niż w 1946 r. Wysiłki w kierunku odnowienia parku technicznego w przemyśle, drogą zastąpienia nowymi zużytych lub przestarzałych maszyn i urządzeń przyniosły dość poważne rezultaty, jakkolwiek ograniczone były w dużym stopniu na skutek trudności dewizowych.

Wzrost produkcji przemysłowej coraz widoczniejszy od połowy 1947 r., trwał również w pierwszych miesiącach 1948 r. Podczas gdy w ciągu kilku ostatnich miesięcy wzrost produkcji odnosił się głównie do dóbr inwestycyjnych, to w styczniu i lutym 1948 r. nastąpiło odwrócenie kierunku; w okresie tym produkcja dóbr konsumcyjnych wzrosła o 7 punktów, natomiast dóbr kapitałowych — tylko o 1 punkt. Ogólnie produkcja przemysłu duńskiego przekroczyła w marcu 1948 r. stan przedwojenny (1935 r.) o 35%.

Wskaźniki produkcji przemysłu duńskiego
1935 r. = 100

Treść	Marzec 1947 r	Grudzień 1947 r.	Marzec 1948 r.
Wskaźnik ogólny . . .	114	131	135
Przemysł spożywczy	119	138	147
„ włókienniczy .	108	109	125
„ skórzany . . .	158	153	174
„ drzewny . .	136	157	152
„ mat. bud. .	79	136	120
„ metalowy . .	128	136	142
„ chemiczny . . .	98	118	120

Ogólny wskaźnik produkcji przemysłu duńskiego wzrósł w okresie rocznym do marca 1948 r. o 21 punktów, czyli o ca 18%. Dwa największe przemysły duńskie, spożywczy i metalowy zwiększyły wytwórczość: pierwszy o 28, drugi o 14 punktów. Najmniejszy wzrost produkcji zanotowano poza metalowym w przemyśle skórzanym i drzewnym (po 16 punktów), zaś największy (41 punktów) — w przemyśle materiałów budowlanych. Mimo to zaopatrzenie w materiały budowlane było jeszcze nie wystarczające. Liczba mieszkań wykończonych w 1947 r. była wprawdzie większa niż w 1946 r., niemniej jednak znacznie niższa od danych przedwojennych.

Produkcja rolna w 1947 r. kształtowała się pod wpływem niekorzystnych warunków atmosferycznych. Ostra zimo zniszczyła duże obszary zbóż ozimych i opóźniła roboty wiosenne w polu, zaś wyjątkowo suche lato stało się wprost fatalne dla zbioru pasz i hodowli bydła. Zbiory zbóż wyniosły tylko ca 80% przedwojennych. Wytwórczość mleka, masła i sera była niższa niż w 1946 r. Produkcja mięsa wykazywała natomiast przeciwny rozwój, a to wskutek zwiększonego uboju zwierząt w związku z brakiem paszy. Straty, poniesione przez rolnictwo duńskie na produkcji, zostały w dużej mierze skompensowane dzięki wzrostowi cen wewnętrznych

i eksportowych na produkty rolne. Ceny zbóż wzrosły na rynku krajowym o ca 50%. Cena masła wzrosła z 4,80 do 6,25 kr. za kg, wieprzowiny z 2,90 do 3,80 kr. Wyższe ceny eksportowe na masło i bekony, uzyskane po 1.10.1947 r. poza rynkiem angielskim, wpłynęły korzystnie na zwiększenie wartości wywozu produktów rolnych. Eksport produktów rolnych w 1947 r. wyniósł ogółem 1.358 mil. kr. i był większy od wywozu w 1946 r. o 342 mil. kr., czyli o ca 34%.

Ceny hurtowe wzrosły w ciągu 1947 r. przeciętnie o ca 9%, początkowo głównie wskutek wzrostu cen importowych, a następnie w ostatnich miesiącach pod wpływem wyższych cen eksportowych na masło i bekony.

Tabela

Wskaźniki cen hurtowych (1935 r = 100)

Okres	ogólne	importowe	eksportowe	krajowe
Sierpień 1939 r.	111	113	110	110
Grudzień 1946 r	222	251	216	.
„ 1947 r.	242	288	318	215
Styczeń 1948 r.	242	289	302	215
Luty 1948 r.	243	289	304	216
Marzec 1948 r.	244	292	300	216
Kwiecień 1948 r.	247	295	301	220

Ogólny wskaźnik cen hurtowych wzrósł w okresie od sierpnia 1939 r. do marca 1948 r. o 133 punkty, czyli o ca 120%. Wzrost cen odnosił się przede wszystkim do dóbr eksportowych i importowych. Wskaźnik cen importowych zwiększył się w wymienionym okresie o ca 160%, a cen eksportowych o ca 172%, podczas gdy ceny krajowych tylko o ca 96%. Do września 1947 r. największy wzrost notowano odnośnie cen importowych; w październiku i listopadzie nastąpił ostry ruch zwyżkowy w cenach eksportowych, w związku z czym wskaźnik tych ostatnich wzrósł w ciągu roku o 102 punkty do poziomu 318, natomiast wskaźnik cen importowych — o 37 punktów do 288. W pierwszym kwartale 1948 r. ceny eksportowe wykazały znaczny spadek, szczególnie w styczniu, podczas gdy ceny importowe w tym czasie przejawiały lekką zwyżkę. Pomimo niekorzystnego rozwoju w I kwartale 1948 r. wskaźnik cen eksportowych był jeszcze o 8 punktów wyższy od wskaźnika cen importowych. Relacja omawianych cen była też znacznie korzystniejsza niż w końcu 1946 r., kiedy wskaźnik cen eksportowych był niższy od wskaźnika cen importowych o 35 punktów. Obniżenie się wskaźnika cen eksportowych o 4 punkty w marcu 1948 r. nastąpiło głównie wskutek sezonowego spadku cen na jaja eksportowe z 345 kr. do 278 kr. za 100 kg. W przeciwieństwie do powyższego ceny krajowe pozostawały w ciągu całego roku 1947 bez zmian, zaś w lutym 1948 r. wzrosły tylko o ca 1/2%. Rozwój tych cen wpłynął korzystnie na kształtowanie się kosztów utrzymania, których wskaźnik od października 1947 r. do stycznia 1948 r. nie wykazał żadnych zmian. Wzrost wskaźnika ogólnego cen hurtowych w kwietniu o 3 punkty a cen krajowych o 4 punkty nastąpił głównie wskutek zwyżki cen paszy oraz drzewa i papieru (po 12 punktów). Z drugiej strony ceny artykułów spożywczych spadły w kwietniu 1948 r. o 3 punkty.

Straty gospodarcze, poniesione przez Danię w czasie okupacji niemieckiej, wywarły w pierwszych latach po wojnie silny wpływ na rozwój sytuacji dewizowej. Potrzeba odbudowy i odnowienia aparatu produkcyjnego kraju zwiększyła popyt na import dóbr zagranicznych. Z drugiej strony nadwyżki floty handlowej z okresu wojny u aliantów były niewielkie. Stąd rozwiązanie problemu równowagi bilansu płatniczego polegało głównie na uzyskaniu ułatwień płatności zagranicznych do czasu, gdy produkcja krajowa dóbr eksportowych zostanie odtworzona. Zagadnienie to wystąpiło jaskrawie w latach 1946—1947, gdyż w 1945 r. zdolność eksportowa zagranicy była jeszcze ograniczona, natomiast eksport duński został podjęty natychmiast po uwolnieniu. Od wiosny 1946 r. dostawy zagranicy znacznie wzrosły. Import zwiększał się silniej niż eksport, co stwarzało stały wzrost zapotrzebowania na kredyty zagraniczne.

Handel zagraniczny Danii (w mil. kr)

Okres	Import	Eksport	+ Saldo −
1938 r.	1 625	1 535	— 90
1946 r.	2 848	1 618	— 1 230
1947 r.	3 087	2 316	— 771
Styczeń 1948 r.	232	186	— 46
Luty 1948 r.	219	262	+ 43
Marzec 1948 r.	225	239	+ 14

Obroty towarowe Danii z zagranicą wykazały w 1947 r. w porównaniu do 1946 r. wzrost zarówno po stronie importu jak i eksportu. Dotyczy to wartości obrotów, gdyż ilościowo import kształtował się poniżej zeszłorocznego. W przeciwieństwie do importu większe wpływy z eksportu uzyskano nie tylko dzięki wyższym cenom z IV kwartału 1947 r., lecz również dzięki zwiększeniu wolumenu towarów, pomimo że wy-

wóz produktów rolnych był ograniczony w swych możliwościach wskutek niepomyślnych zbiorów. Korzystnym objawem dla gospodarki duńskiej była zmiana składu importowanych dóbr; wzrost sprowadzonych surowców, półfabrykatów, opału oraz maszyn, urządzeń, statków handlowych itp. nastąpił kosztem redukcji importu dóbr konsumcyjnych.

Saldo ujemne bilansu handlowego w 1947 r. w wysokości 771 mil. kr. było mniejsze niż w 1946 r. o 459 mil. kr. Znaczne polepszenie bilansu handlowego nastąpiło przede wszystkim w ostatnim kwartale 1947 r. Saldo ujemne za IV kwartał 1947 r., dzięki zmniejszeniu importu a zwiększeniu eksportu obniżyło się do 99 mil. kr., w porównaniu do 382 mil. kr. za ten sam okres w 1946 r. W listopadzie 1947 r. nastąpiła po raz pierwszy nadwyżka eksportowa w sumie 14 mil. kr., przy wartości importu 241 mil. kr. i eksportu 255 mil. kr. Nadwyżkę eksportową osiągnięto też w lutym i marcu 1948 r. Nadwyżka ta za pierwszy kwartał 1948 r. wyniosła ogółem 10 mil. kr., w porównaniu do salda ujemnego za odpowiedni okres zeszłoroczny w sumie 138 mil. kr. Analizując skład eksportu oraz uwzględniając wzrost cen od 1938 r., widzimy, że wolumen eksportu produktów przemysłowych kształtował się w końcu 1947 r. znacznie bliżej poziomu przedwojennego niż wolumen wytworów rolnych. Skład odnośnych produktów w eksporcie duńskim w mil. kr. przedstawiał się następująco:

	1938 r.	1946 r.	1947 r
Produkty rolne	1 089	1 016	1 359
„ przemysłowe	384	428	766
„ inne	62	174	166

Przedstawione liczby wskazują jednocześnie, że osiągnięcie stanu przedwojennego po stronie eksportu, jako typowo normalnego dla gospodarki duńskiej z punktu długofalowego, polegać będzie na zwiększonym w przyszłości wywozie produktów rolnych. Należy też przewidywać, że po zaspokojeniu głodu żywnościowego w Europie, Dania stanie się znów naturalnym zapleczem rolnym Wielkiej Brytanii w zamian za import węgla i innych wyrobów angielskich. Plan importu na 1948 r. przewiduje przywóz towarów ze strefy sterlingowej ogółem za 890 mil. kr., wobec 710 mil. kr. w 1947 r.

Kierunki wymiany towarowej Danii z zagranicą po wojnie w porównaniu do 1938 r. przedstawiają interesujący obraz z punktu oceny rozwoju naszego handlu z tym krajem w najbliższych latach.

Kierunki handlu zagranicznego Danii (w mil. kr.)

Kraj	Import			Eksport		
	1938 r.	1946 r	1947 r.	1938 r	1946 r	1947 r.
W. Brytania	562	1 289	671	861	514	577
U. S. A.	128	256	605	17	51	86
Belgia-Lux.	38	130	247	23	118	202
Norwegia	41	143	158	41	102	125
Szwecja	106	201	214	75	173	209
Polska	17	48	92	10	54	175
Inne	733	781	1101	508	607	943

Zmniejszenie obrotów towarowych z Anglią w 1947 r., w porównaniu do 1946 r. nastąpiło głównie wskutek wygaśnięcia układu handlowego w dniu 1.10.1947 r., w związku z czym Dania zwiększyła jednocześnie swoją wymianę z pozostałymi krajami. Stosunek importu do eksportu duńsko-amerykańskiego pogorszył się jeszcze w 1947 r. na niekorzyść Danii, stąd problem dolarowy znacznie się zaostrzył. Pożyczki: $ 40 mil. Międzynarodowego Banku Odbudowy i rozwoju oraz $ 3,4 mil. Międzynarodowego Funduszu Monetarnego, przyniosły wprawdzie znaczną ulgę gospodarce duńskiej jednak zdaje się na krótki czas. Obroty handlowe Danii z Polską wykazują stałą tendencję zwiększania wolumenu zarówno po stronie importu jak i eksportu.

Z układów handlowych, zawartych przez Danię w 1948 r., na uwagę zasługuje układ z Wielką Brytanią z dnia 23.II.1948 r., obejmujący wszystkie zasadnicze kwestie odnośnie wymiany towarowej między obu krajami. Dania ma wyeksportować do Anglii do końca września 1948 r. 40.000 ton masła po cenie 6.12 kr. za 1 kg. oraz skierować w tym czasie 80% całego eksportu bekonów po cenie 4.28 kr. za 1 kg. Eksport jaj ma być dokonywany nadal według zasad ustalonych już w listopadzie 1947 r. Należy nadmienić, iż uzyskane układem ceny na masło i bekony są wyższe od dawnych o 35%—40%. Układ zawiera zastrzeżenie dostawy ilości minimalnej zasadniczych produktów angielskich jak węgla, żelaza, stali i to po cenach nie wyższych od pobieranych przez Anglię od innych krajów. Ponadto Dania będzie miała prawo użyć określoną sumę funtów szterlingów na zakupy towarów poza blokiem sterlingowym, np. nawozów sztucznych z Chile.

Bilans płatniczy Danii nie osiągnął jeszcze dotychczas stanu równowagi; deficyt w 1946 r. wyniósł 723 mi. kr., w 1947 r. — szacunkowo ca 500 mil. kr. Nadwyżka importowa, która od maja 1945 r. do końca 1946 r. wyniosła ca 1.059 mil. kr., pokryta została drogą kredytów za-

granicznych, dochodami tzw. niewidzialnymi, a przede wszystkim wpływami floty handlowej. Flota handlowa, która straciła w czasie wojny blisko połowę swego tonażu, liczącego ca 1,1 mil. ton brutto, osiągnęła już w końcu 1947 r. ca 85% stanu przedwojennego. Ruch shippingowy w 1947 r. rozwijał się pomyślnie, a wpływy z przewozów morskich wyniosły brutto 500 mil. kr., wobec 441 mil. kr. w 1946 r. Wpływy z shippingu oraz inne bieżące dochody bilansu płatniczego okazały się jednak niewystarczające dla pokrycia salda ujemnego bilansu handlowego w 1947 r. Nadwyżka importowa w 1947 r., pomimo dużo mniejszych rozmiarów niż w 1946 roku, pogorszyła znacznie sytuację dewizową.

W wyniku trwającej nierównowagi bilansu płatniczego i nadmiernego zużycia dewiz po wojnie, musiało dojść do spadku rezerw kruszcowo-dewizowych w Narodowym Banku Duńskim. Stąd też celem planu gospodarczego na 1948 r. stało się odtworzenie równowagi w bieżącym bilansie płatniczym — uzyskanie równowagi między przychodem a rozchodem dewiz. Środkiem osiągnięcia tego celu ma być zarówno regulowanie restrekcyjne importu jak też zwiększenie produkcji krajowej i eksportu. Planowany import na 1948 r. wynosi według podanego w maju przez rząd duński nowo zrewidowanego planu bilansowania 3.100 mil. kr., w porównaniu do 3.087 mil. kr. w 1947 roku. Eksport duński w 1948 r. ma osiągnąć 2.450 mil. kr. wobec zeszłorocznego 2.316 mil. kr. Pasywna różnica bilansowa w 1948 r. w przewidywanej wysokości 650 mil. kr. ma być wyrównana dochodami z shippingu i odsetek oraz drogą kredytów i rezerw dolarowych i sterlingowych. Z kredytu sterlingowego, uzyskanego w Banku Angielskim do wysokości ca £ 35 mil., część ma być użyta na zakupy w Ameryce Połudn. Poza wzmiankowanymi już kredytami dolarowymi Banku Międzynarodowego na przyszłe zakupy towarowe, Dania zaciągnęła kredyty również na cele specjalne, np. w Szwecji 20 mil. kr. szw. na konwersję starych obligacji, w Szwajcarii $ 7 mil. na umorzenie 6%-ej pożyczki dolarowej.

Narodowy Bank Duński Ważniejsze pozycje bilansowe (w mil. koron duńsk.)

Stan r-ków na dzień	Aktywa							Pasywa			
	Złoto	Dewizy i nal. zagr.	Portf. weksl.	Pożyczki zast.	R-ki bież.	Papiery wart.	R-k rozliczeń Państwa	Obieg banknot.	Wkłady à wista	R-ki bieżące	R-ki Min. Finansów
31. XII. 1946 r.	83	237	2,1	1,0	19	113	7 566	1 633	2 882	85	2 653
31. III. 1947 r.	71	251	2,1	0,9	18	70	6 482	1 506	2 889	130	1 656
30. VI. „	71	230	2,6	0,7	12	103	6 085	1 482	1 774	120	2 335
31. VII. „	71	208	3,0	0,7	10	107	6 005	1 462	1 675	114	2 340
31. VIII. „	71	209	2,6	0,7	17	116	5 930	1 450	1 557	122	2 347
30 IX „	71	205	2,4	0,8	13	123	5 840	1 452	1 650	113	2 159
31. X. „	71	234	2,5	0,8	13	127	6 720	1 513	1 693	112	1 934
30. XI. „	71	218	2,6	0,8	16	126	5 654	1 522	1 683	133	1 860
31. XII. „	71	212	2,7	0,7	18	125	5 609	1 641	1 618	158	1 741
31. I. „	71	188	2,7	0,8	16	113	5 571	1 571	1 551	176	1 873
29. II. „	71	202	2,9	0,8	10	102	5 532	1 540	1 615	178	1 871
31. III. „	71	224	3,1	0,7	13	99	5 530	1 527	1 699	190	1 852

Poprawa sytuacji dewizowej, jaka wystąpiła w październiku 1947 r., ujawniła się powtórnie pod koniec I kwartału 1948 r. Zapas dewiz i należności zagranicznych Narodowego Banku Duńskiego obniżył się na przestrzeni całego roku 1947 o 25 mil. kr. W styczniu 1948 r. nastąpił dalszy, bardzo silny spadek — o 24 mil. kr. — przy czym zapas ich osiągnął najniższy dotychczas poziom 188 mil. kr. Luty i marzec 1948 r. przyniosły odwrotny, progresyjnie na sile przybierający ruch zwyżkowy; wzrost zapasu dewiz w ciągu tego okresu wyniósł łącznie 36 mil. kr. W kwietniu 1948 r. notowano dalsze polepszenie sytuacji dewizowej. Poza ruchem walutowym najważniejsze zmiany zanotowano na tzw. rachunku rozliczeń państwa, przedstawiającym dług rządowy, powstały z tytułu gwarancji, udzielonej przez państwo dla kredytu, jaki został w czasie okupacji przyznany Niemcom przymusowo przez Narodowy Bank Duński. Zgodnie z ustawą antyinflacyjną dług ten zredukowano w ciągu 1947 r. o 1.957 mil. kr., a następnie do 31.III.1948 r. o dalsze 79 mil. kr. Redukcja rachunku rozliczeń państwa, przyspieszona dzięki wpływom z daniny kapitałowej, nastąpiła między innymi drogą zmniejszenia rachunku specjalnego Ministerstwa Finansów o 765 mil. kr. Spadek rachunku

bieżącego Min. Finansów nastąpił głównie wskutek umorzenia w marcu 1947 r. pożyczki rządowej w wysokości 113 mil. kr. Ogółem rachunki Min. Finansów obniżyły się w ciągu 1947 r. o 912 mil. kr. do poziomu 1.741 mil. kr. Wkłady krótkoterminowe wykazały w ciągu 1947 r. tendencję różnokierunkową. Ogółem wkłady avistowe spadły o 1.213 mil. kr. do poziomu 1.618 mil. kr. W przeciwieństwie do tego, wkłady na rachunkach bieżących wzrosły o 73 mil. kr. do 158 mil. kr. W I kwartale 1948 r. wzrosły oba rodzaje wkładów krótkoterminowych, przy czym najsilniejszy przyrost zanotowano w marcu.

Obieg banknotów, po spadku w ciągu pierwszych osmiu miesięcy o 183 mil. kr., wykazał następnie do końca 1947 r. stałą tendencję wzrostu, spotęgowaną szczególnie w październiku i grudniu. Osiągnął on na XII.1947 r. poziom 1.641 mil. kr. w porównaniu do 1.633 mil. kr. na ultimo 1946 r. Pierwsze miesiące 1948 r. przyniosły stały i dość silny spadek obiegu banknotów. Spadek ten stopniowo tracił na sile i wyniósł: w styczniu 70 mil. kr., w lutym 31 mil. kr., w marcu 13 mil. kr.

Wzrost obiegu banknotów, przy jednocześnie silnym spadku wkładów krótkoterminowych w Narodowym Banku Duńskim w 1947 r., był wynikiem zwiększonej aktywności na odcinku produkcji i wymiany dóbr, płatności daniny kapitałowej oraz zmiany wprowadzonych w czasie wojny zasad płynności, obowiązujących banki handlowe i oszczędnościowe. Dzięki zmianie tych zasad w marcu 1947 r., instytucje finansowe uzyskały w Narodowym Banku Duńskim zwolnienie poważnej części sald, związanych dotychczas rygorystycznymi przepisami. Odmrożenie sald umożliwiło bankom rozszerzenie działalności kredytowej. Jednak pogorszeniem się sytuacji pieniężnej skłoniło Narodowy Bank Duński w końcu 1947 r. do powiadomienia wszystkich banków o konieczności ograniczenia udzielania nowych kredytów. Miało to zapobiec dalszemu pogłębianiu się tendencji inflacyjnych a nawet przyczynić się do osiągnięcia stabilizacji pieniężnej.

Bezpośrednia działalność kredytowa Narodowego Banku Duńskiego od 1946 r. nie przybrała większych rozmiarów. Portfel wekslowy kształtował się w granicach 2—3 mil. kr. zaś pożyczki zastawowe w granicach 1,0—0,7 mil. kr. Nieco większe ruchy zanotowano w kredytach na rachunkach bieżących. W przeciwieństwie do powyższego portfel papierów wartościowych wykazywał znaczne zmiany w obu kierunkach. Po silnym spadku w I kwartale 1947 r. portfel ten następnie stale wzrastał, osiągając najwyższy poziom na koniec października 1947 r. w wysokości 127 mil. kr. Po tym okresie nastąpił stały spadek do końca marca 1948 r.

Działalność banków handlowych w 1947 r. stała pod znakiem silnej ekspansji kredytowej i spadku wkładów. Ogólna suma udzielonych pożyczek w ciągu 1947 r. wzrosła o 634 mil. kr. do 3.286 mil. kr., natomiast wkłady spadły ogółem z 5.785 mil. kr. do 5.436 mil. kr. W bankach oszczędnościowych zanotowano podobny rozwój w działalności kredytowej; wzrost kredytów w ciągu roku wyniósł 220 mil. kr. przy sumie początkowej 1.675 mil. kr. Jednak wkłady w bankach oszczędnościowych w przeciwieństwie do wkładów w bankach handlowych wykazały stałą tendencję zwyżkową; wzrosły one w ciągu roku o 200 mil. kr., do 4.053 mil. kr. Spadek wkładów w bankach handlowych trwał jeszcze w styczniu 1948 r., jednak już w lutym nastąpił ich wzrost o 47 mil. kr. a w marcu o dalsze 74 mil. kr. W działalności kredytowej tych banków zanotowano ostatnio również zmianę kierunku. Podczas gdy jeszcze w styczniu 1948 r. ogólna suma kredytów wzrosła o 64 mil. kr., to w lutym spadek ich wyniósł ca 13 mil. kr. Z drugiej strony portfel papierów wartościowych w tych bankach wzrósł w ciągu lutego 1948 r. o 11 mil. kr., a rachunek kuponów o 13 mil. kr. Zalecenia Narodowego Banku Duńskiego znalazły więc w końcu odźwięk pozytywny w bankach handlowych.

Celem dostosowania rynku pieniężnego drogą wchłonięcia nadmiaru środków pieniężnych publiczności, parlament duński uchwalił ostatnio emisję obligacji premiowych na łączną sumę 100 mil. kr. Wpływy z tej pożyczki mają być gromadzone na rachunku specjalnym w Narodowym Banku Duńskim. Z drugiej strony jednak rząd zrezygnował z emisji pożyczki długoterminowej, jakiej spodziewano się w marcu 1948 r., a która miała służyć za jeden ze środków „dostosowania" rynku pieniężnego. Rezygnacja ta wpłynęła między innymi na wzmocnienie tendencji na rynku papierów wartościowych o stałym oprocentowaniu.

Polityka usztywniania nadmiernie płynnego rynku pieniężnego w 1947 r. spowodowała obniżkę kursów obligacyj i niektórych akcyj, szczególnie w drugim półroczu. Kursy obligacyj spadły w ciągu roku o ca 3%. Tendencja na rynku obligacyj w ciągu I półrocza 1947 r. była za-

sadniczo dość silna, lecz stopniowy spadek obfitości pieniądza w II półroczu, jaki nastąpił w związku z płatnością daniny kapitałowej i stosowaniem polityki usztywniającej, doprowadził do obniżki kursów i wzrostu rentowności, zwłaszcza odnośnie obligacyj o niskiej stopnie procentowej. Wskaźnik kursów obligacyj, po wzroście w ciągu pierwszych siedmiu miesięcy 1947 r. z 112 do 113, spadł następnie do końca grudnia o 4 punkty do poziomu 109. Niska stosunkowo rentowność papierów obligacyjnych w I półroczu 1947 r. utrudniała znacznie ich emisję. Emisja 3½%-ej pożyczki budowlanej, zaofiarowanej przez rząd do subskrypcji w czerwcu 1947 r., napotkała w związku z niską rentownością dość ograniczone zainteresowanie. Na rynku akcyj, których emisja w przeciwieństwie do obligacyj była w 1947 r. znacznie wyższa niż w 1946 r., silna początkowo tendencja osłabła nieco jesienią. Jednak już w końcu grudnia 1947 r. notowania kursów akcji shippingowych i przemysłowych były wyższe niż na początku roku, podczas gdy akcje bankowe wykazały kursy nieco niższe. W I kwartale 1948 r. tendencja na rynku akcyj była niejednolita, przy czym w marcu na ogół słaba.

W końcu stycznia 1948 r. grupa banków duńskich zaoferowała 4%-wą 15-letnią pożyczkę Duńskich Linii Lotniczych po kursie „alpari", która została przesubskrybowana już w pierwszym dniu otwarcia subskrypcji.

Mgr F. J. Strzeszewski

RUMUNIA

Rumunia podobnie jak i inne kraje Środkowe-Wschodnio Europejskie znalazła się zaraz po zakończeniu drugiej wojny światowej w bardzo ciężkiej sytuacji ekonomicznej.*) Główne powody tych trudności były następujące. W pierwszym okresie wojny była ona gospodarczo eksploatowana przez Niemców, którzy z całą bezwzględnością niszczyli jej substancję gospodarczą. Później sama została wciągnięta, wbrew swoim interesom i sentymentom, w wojnę przeciwko Narodom Zjednoczonym. Wreszcie dzięki odwróceniu przymierzy w czasie od 23 sierpnia 1944 r. do 3 maja 1945 r. przy pomocy całego swego potencjału ludzkiego i gospodarczego prowadziła zwycięskie działanie wojenne przeciwko Niemcom. Ze względu na to stanowisko, podobnie jak to miało miejsce w Finlandii i na Węgrzech, Narody Zjednoczone, zawierając z Rumunią traktat pokojowy, zobowiązały ją do zapłacenia stosunkowo małych reparacji wojennych. Reparacje te zostały ograniczone do kwoty 300 milionów dolarów USA, płatnych na rzecz ZSRR w ośmiu nierównych ratach rocznych, poczynając od dnia 12 września 1944 r. Spłaty reparacyjne zostały ustalone nie w gotówce, ale w naturze i dotyczą produktów naftowych (50% reparacji), zboża, statków morskich i rzecznych, różnych narzędzi i innych produktów przemysłowych. Jakkolwiek jak to już wspomnieliśmy, zostały one określone bardzo nisko, niemniej poważnie ciążą one na życiu gospodarczym kraju. Ostatnim najważniejszym czynnikiem, który wydatnie wpłynął na ciężką sytuację ekonomiczną Rumunii była susza, która w ciągu 2 lat 1946 i 1947 zmniejszyła zbiory rolne i spowodowała prawdziwą klęskę gospodarczą kraju. Nie zapominajmy przy tym, że, jako kraj przede wszystkim rolniczy, Rumunia odczuła te susze w sposób specjalnie dotkliwy. Zbiory w 1946 i 1947 r. wyniosły zaledwie od 23 do 63% normalnych zbiorów z lat ubiegłych.

Sytuacja na odcinku przemysłowym nie przedstawiała się również najkorzystniej. Co prawda, od momentu zakończenia wojny, odpowiedzialne czynniki rumuńskie położyły bardzo duży nacisk na rozwój przemysłu, jednak musiały one pokonywać nie byle jakie trudności, po-

*) 1) Bulletin d'Information et de Documentation - Banque Nationale de Roumanie.
2) Bursa, Revista Economica Financiera Industriala si Petroliera.
3) Rapports du Conseil d'Administration Banque Nationale de Roumanie 1946.
4) Bulletin de Legislation Comparée: Republique Francaise, Ministére des Finances I-er Trimestre 1947, Roumanie.
5) Revue Roumaine Nr 4—5 1946: Br. Mladenetz i Nr 10 „Les Premiers Lois Economiques votees par le Parlement Roumain" par Tudor Sevin.
6) Le situation économique de la Roumanie, Bulletin Bimestriel Nr 126, Seciété Belge d'Etudes et d'Expansion.
7) Dr. Stefan Perczyński — Przegląd rynków zagranicznych — Wiadomości Narodowego Banku Polskiego styczeń 1947 r. Rumunia.
8) La Reforme Monetaire Roumaine du 1947, Banque des Réglements Internationaux: Départament Monetaire et Economique, Basel R. S. 183.
9) Economic Development in S. M. Europe PAP (Political et Economis Planning).

legające zarówno na bardzo niedostatecznym wyposażeniu technicznym aparatu wytwórczego jak i na braku odpowiednich surowców i części zamiennych. Praca w fabrykach i kopalniach odbywała się w coraz cięższych warunkach i powodowała raczej spadek niżeli wzrost produkcji. Dotyczyło to przede wszystkim głównego przemysłu rumuńskiego, a mianowicie wydobycia ropy naftowej i produkcji rafinerii. Zapewne, ogólnie rzecz biorąc, już w 1946 r. eksport rumuński wzrósł w porównaniu do 1945 r., wzrost ten był jednak stosunkowo niewielki i całość eksportu rumuńskiego z 1946 r. stanowiła mały zaledwie procent eksportu Rumunii z okresu przedwojennego.

Dochody państwowe były stosunkowo niskie, przy tym dochód z podatków i opłat nie zwiększał się proporcjonalnie do wzrostu cen i wydatków publicznych.

W tych warunkach trudno się dziwić, że Rumunia nie zdołała w pierwszych 2 latach po wojnie opanować sytuacji na odcinku walutowym. Dewaluacja w Rumunii nie osiągnęła wprawdzie poziomu astronomicznych cyfr dewaluacji węgierskiej i greckiej, ale możemy ją w kolejności powojennych dewaluacji europejskich postawić na trzecim miejscu. Volumen pieniężny wzrósł w okresie od października 1945 r. do lipca 1946 r. prawie trzykrotnie. W miesiącach letnich 1946 r. przeciętny obieg banknotów wzrastał dziennie o przeszło 10 miliardów lei.

Rumunia nie przystąpiła jednak do natychmiastowej reformy walutowej z dwóch względów: przede wszystkim cały rok 1946 był pod wpływem negocjacji międzynarodowych, a następnie trzeba było w drodze reform ustawodawczych przygotować teren dla nowej reformy walutowej.

Rumunia w ciągu całego tego okresu pozostała „de nomine" krajem kapitalistycznym, w którym do dzisiejszego dnia sektor państwowy prawie nie istnieje. Reforma rolna, jaką przeprowadzono w 1945 r. zniosła ostatecznie latyfundia ziemskie i podzieliła ziemie pomiędzy chłopów. Ustalono przy tym maksymalne granice w wysokości 50 h. w jednym ręku. (Właścicielom ziemskim pozostawiono ośrodki rolne również nie przewyższające 50 h). Przemysł, handel i nieruchomości wiejskie pozostały w rękach prywatnych. Wielkie towarzystwa akcyjne funkcjonują do dzisiejszego dnia. Wszelkiego rodzaju papiery wartościowe są notowane na giełdzie bukareszteńskiej. Niemniej właściciele tych papierów otrzymują małe dochody, gdyż spadek akcji postępował w ciągu całego 1946 r. równocześnie ze spadkiem waluty i ostatecznie spowodował niewielkie zainteresowanie społeczeństwa kursami giełdowymi. Dopiero w końcu 1946 r. można było zauważyć poprawę warunków na rynku finansowym i w związku z tym zwiększoną aktywność na giełdzie.

Jednocześnie ze wzmożeniem aktywności gospodarczej, Rząd Rumuński wychodząc z założenia, że centralnym problemem kraju jest z wszelką pewnością szybkie podniesienie produkcji wszystkich gałęzi gospodarczych, postanowił cały swój wysiłek skierował celem: zdobycia odpowiednich maszyn dla przemysłu, importu surowców niezbędnych dla produkcji krajowej oraz przyciągnienie kapitałów i odpowiednie kierowanie kredytem. Dla spełnienia tych zadań uchwalone zostały przez parlament rumuński w dn. 20 grudnia 1946 r. następujące ustawy ekonomiczne:

1. Ustawę mającą na celu przyśpieszenie sprowadzenia uprzednio zakupionych i jeszcze nie dostarczonych z zagranicy maszyn i surowców dla przemysłu rumuńskiego.
2. Ustawę zmniejszającą formalności i obniżającą opłaty przy sprzedaży akcji. Obecnie operacje giełdowe w Rumunii nie muszą podlegać obowiązkowi uzyskiwania specjalnych zezwoleń itd.
3. Ustawę zezwalającą na emisję nowego miliona złotych, medali pamiątkowych oraz tworzącą specjalny fundusz mający na celu obronę waluty obiegowej. Na początku 1945 r. Państwo wypuściło na rynek milion złotych „medali pamiątkowych", posiadających wagę i cechy charakterystyczne francuskich „Napoleonów". Medale te zostały bardzo szybko wchłonięte przez rynek, przy czym w bardzo krótkim czasie wartość ich niesłychana wzrosła. W grudniu 1946 r. Parlament Rumuński upoważnił Rząd do wypuszczenia następnego miliona złotych medali i jednocześnie zabronił osobom prywatnym przy zawieraniu umów na umieszczenie klauzul w złocie, walutach zagranicznych i złotych medalach. Rząd dzięki tym posunięciom charakteru wolnorynkowego zmniejszył spekulację i zarazem zmusił społeczeństwo do zawierania tranzakcji w rumuńskiej walucie obiegowej, co wpływało na jej stabilizację.
4. Ze wszystkich tych ustaw najważniejszą była jednak ustawa, mocą której z dniem

1.I.47 r. upaństwowiono Narodowy Bank Rumuński. Upaństwowienie to odbyło się w drodze przejęcia na własność państwa wszystkich akcji Narodowego Banku Rumuńskiego. Właściciele akcji otrzymali stosownie do art. 7 ustawy, odszkodowania obliczone według średniego kursu tych akcji, notowanych na giełdzie w okresie od 1.I.46 r. do 1.12. 46 r.

Celem tego upaństwowienia była szybka realizacja polityki gospodarczej i finansowej rządu Dr. P. Grozy. Dzięki upaństwowieniu, działalność rumuńskiej instytucji emisyjnej, została ściśle związana z wysiłkami wszystkich czynników produkcyjnych dla zrealizowania odbudowy i podniesienia życia gospodarczego kraju.

Reforma ta w żadnym razie nie narusza niezależności Banku Narodowego, który zachował dawny formalno - prawny charakter spółki akcyjnej. Dzięki tej reformie uniezależniono rumuńską instytucję emisyjną od interesów prywatnych i służy ona wyłącznie interesom państwa. Poza emisją banknotów Bank Narodowy, stosownie do nowej ustawy posiada zadania kierownicze w dziedzinie kredytowej. Art. 3 ustawy mówi, że „Narodowy Bank Rumuński w imieniu Państwa Rumuńskiego gwarantuje, stosownie do dyrektyw Najwyższej Rady Ekonomicznej rozdział i kontrolę kredytów. Działalność jego dotyczy wszystkich banków i instytucji kredytowych publicznych i prywatnych. W tym celu Narodowy Bank Rumuński może domagać się dostarczenia sobie wszelkiego rodzaju informacji oraz może dawać wszelkiego rodzaje zlecenia bankom i instytucjom kredytowym N.B.R. ma prawo kontrolować i badać te banki i instytucje. — Jest to pewnego rodzaju novum w działalności banków centralnych, gdyż Rumuński Bank Narodowy ma prawo z góry decydować jakim instytucjom i w jakiej wysokości banki handlowe mają kredytów udzielać i kontrolować zarówno kredytodawców jak i kredytobiorców. Jak z powyższego wynika upaństwowiony Narodowy Bank Rumuński kontroluje za pośrednictwem swoich organów wszystkie instytucje kredytowe zarówno publiczne jak prywatne, w tym sensie, aby kredyty były wyłącznie udzielane tym instytucjom, których rozwój jest potrzebny dla podniesienia gospodarczego kraju.

Reforma dotycząca upaństwowienia Narodowego Banku Rumuńskiego była bardzo istotna w dziedzinie kredytowej, gdyż już w końcu 1945 r. i na początku 1946 r. jedynym poważnym kredytodawcą w Rumunii był Bank Narodowy. Poważne zapotrzebowanie na kredyty, wywołane stałą zwyżką cen nie mogło być zaspokajane, zarówno ze względu na niepowstawanie nowych kapitałów w miastach jak i tezauryzację kapitałów na wsi.

W tych warunkach jedynie bank emisyjny był poważnym źródłem kredytu, a upaństwowienie go spowodowało pośrednią wprawdzie ale absolutną kontrolę państwa nad całą gospodarką Rumunii.

Upaństwowienie Narodowego Banku Rumuńskiego umożliwiło również Rządowi skuteczniejsze zwalczanie szkodliwych fluktuacji złota i dewiz oraz regulowanie sytuacji walutowej było więc pewnego rodzaju wstępem do reformy walutowej. Jak już wspomnieliśmy na początku niniejszej pracy, Rząd Rumuński nie mógł również wprowadzić w życie reformy walutowej bez obawy, że nowy pieniądz rumuński pójdzie śladem starego. W połowie 1947 r. sytuacja zmieniła się i można było dzięki zawarciu traktatu pokojowego Narodów Zjednoczonych z Rumunią, upaństwowieniu Banku Narodowego, a przede wszystkim dzięki uchwaleniu w czerwcu 1947 r. programu, podniesienia gospodarczego i finansowego kraju, przystąpić do uzdrowienia waluty rumuńskiej, której dotychczasowa dewaluacja stanowiła jedną z głównych przyczyn marazmu, bezplanowości gospodarczej i będąc wynikiem głębokiego kryzysu gospodarczego potęgowanie do rozmiarów prawdziwej klęski społecznej i ekonomicznej.

Rząd Rumuński w dn. 21 czerwca 1947 r. uchwalił wyżej wspomniany komunistyczny program ekonomiczny i ustanowił specjalną komisję dla podniesienia się gospodarczego i stabilizacji monetarnej. Komisja ta otrzymała pełną władzę w dziedzinie uporządkowania stosunków gospodarczych i finansowych i przystąpiła do opracowania ustawy monetarnej, która weszła w życie już w dniu 15-go sierpnia 1947 r. Od zakończenia działań wojennych do momentu wprowadzenia reformy walutowej obieg pieniądza wzrastał w sposób uwidocznłony w tabeli.

Rumuńska reforma walutowa składa się z dwóch zasadniczych części: właściwej reformy, decydującej kurs wymienny nowej waluty w stosunku do starej oraz kwot przyjmowanych do wymiany z jednej strony i ustawy o obowiązku zdawania złota, dewiz i walut zagranicznych skarbowi państwa z drugiej strony. Obie te ustawy, z tej samej daty, są ściśle ze sobą związane i mają na celu stabilizację walutową.

(w milionach lei)

Data	Obieg biletów	Natychmiast płatne zobowiązania N. B. R.	Wkłady à vista i terminowe oraz rachunki bież. w bankach handlowych	Wkłady w kasach oszczędnościowych
1945				
Lipiec	732 473	188 417	94 029	98 252
Listopad	1 082 014	259 270	155 298	156 656
1946				
Marzec	1 552 115	386 804	208 803	166 375
Lipiec	2 577 778	604 479	283 388	303 979
Listopad	5 277 762	1 138 937	377 795	507 328
1947				
Marzec	8 338 536	2 001 596	839 793	789 114
Lipiec	40 247 043	31 240 843	4 852 880	3 870 068
Sierpień	48 451 660	57 446 484	—	—

Stare rumuńskie środki płatnicze, w przeciwieństwie do reformy czeskiej i węgierskiej, zostały wycofane z obiegu w dniu wejścia w życie nowej ustawy walutowej. Parytet nowego pieniądza „leu", o tej samej nazwie, co poprzedni został ustalony w wysokości 6,6 mlg. złota, czyli kilogram czystego złota odpowiada parytetowej wartości 168.350.17 lei. Kurs nowego pieniądza w stosunku do starego wyniósł 20.000 lei starych za 1 lei nowej waluty, przy tym ustanowiono następujące kwoty konwersyjne:

1. Rodziny rolnicze miały prawo do wymiany za pośrednictwem głowy rodziny 5.000.000 starych lei.
2. Pracownicy państwowi i prywatni, rzemieślnicy i inne zawody, inwalidzi, wdowy i sieroty wojenne 3.000.000 starych lei.
3. Ludzie bez zawodu oraz wojskowi 1.500.000 starych lei.
4. Instytucje publiczne miały prawo do wymiany wszystkich posiadanych przez siebie starych lei bez żadnego ograniczenia.
5. Wszystkie przesiębiorstwa i towarzystwa o celach zarobkowych lub innych miały prawo do wymiany jedynie takiej kwoty, jaka odpowiadała funduszowi płac w miesiącu czerwcu 1947 r.
6. Zagraniczne misje dyplomatyczne i wojskowe — jak w punkcie 5.

Jedynie przedsiębiorstwa handlowe zostały w ogóle pozbawione prawa wymiany posiadanych starych pieniędzy na nowe.

Wszystkie leie nieskonwertowane zostały zdeponowane na kontach zablokowanych i nieoprocentowanych w publicznych instytucjach kredytowych. Zablokowano również depozyty bankowe i bankowe środki płatnicze. Jednocześnie ogłoszono moratorium długów publicznych i prywatnych do dnia 1 listopada 1947 r.

W ten sposób 27.550 miliardów starych lei wymieniono na 1,38 mlrd lei nowych a cytowaną już ustawą również z dnia 15 sierpnia 1947 r. zobowiązano wszystkich obywateli do przymusowej wymiany złota, dewiz, walut zagranicznych na nowe leje po kursie oficjalnym, której tabelę podajemy poniżej.

Jednostka monetarna	Kupno	Sprzedaż
Dolar USA	150	153
Frank szwajcarski	34,88	35,58
Floren holenderski	56,72	57,85
Dynar	3,25	3,32
Frank belg.	3,45	3,52
Forint	12,87	13,13
Korona duńska	31,18	31,18
Funt sterling	605,35	617,36
Escudo	5,44	5,55
Korona norweska	33,81	34,49
Frank francuski	1,25	1,28
Korona szwedzka	41,75	42,59
Korona czeska	3	3,06

Obowiązek zaofiarowania do skupu złota, dewiz i walut zagranicznych miał nastąpić w 21 dni po ogłoszeniu ustawy i dał b. dobre rezultaty a mianowicie: 5,387 kg. złota wart. 906.970.000 lei oraz dewiz i walut zagranicznych wartości 549.000 lei. Do tej kwoty należy dorzucić równowartość 504 kg. złota w dewizach i walutach, jakie uzyskał Narodowy Bank Rumuński dzięki likwidacji najróżniejszych kont posiadanych przez obywateli rumuńskich w bankach zagranicznych. Celem umożliwienia tej wymiany Narodowy Bank Rumuński wypuścił drugą emisję banknotów, później przyszła kolej na następne transze emisyjne, postępujące w związku ze zwolnieniem kwot zablokowanych w bankach i udzielaniu kredytów redyskontowych. Ostatecznie w dniu 20 grudnia 1947 r. obieg nowych banknotów wzrósł do kwoty 24,5 miliardów lei (natychmiast płatne zobowiązania N.B.R. wynosiły łącznie 37,6 miliardów lei) i był w stosunku do możliwości produkcyjnych Rumunii w 1947 r. niższy od volumenu przedwojennego.

Twórcy nowej reformy dokonali dzieła stabilizacji walutowej w drodze wielkiego wysiłku całego społeczeństwa rumuńskiego.

Reforma zlikwidowała prawie w zupełności rezerwy bankowe i u ludzi prywatnych, ale jednocześnie stworzyła realne podstawy dla tworzenia się nowych rezerw drogą wprowadzenia obowiązku oszczędzania. Wreszcie dzięki ostrożnej akcji odblokowywanych kwot na cele produkcyjne, przy zastosowaniu nowej polityki kredytowej oraz dzięki akcji mającej na celu roz-

szerzenie obrotu bezgotówkowego, spowodowała ona stosunkowo mały obieg banknotów, przy silnym natomiast wzroście natychmiast płatnych zobowiązań, Narodowego Banku Rumuńskiego. Co najważniejsze jednak dała temu społeczeństwu, które poniosło z racji wprowadzenia nowej reformy, wiele strat materialnych i bardzo ciężki, choć krótkotrwały okres głodu pieniężnego — zdrową walutę. Cel ten został osiągnięty bez pomocy zagranicznej i w warunkach gospodarczych wyjątkowo ciężkich.

Reforma rumuńska nie miała jednak na celu wyłącznie uzdrowić walutę, ale również spowodować sprawiedliwy podział dochodu narodowego. Stała się ona wstępem do wielostronnej akcji dążącej do ustalenia nowych cen na artykuły rolnicze i przemysłowe oraz nowych stawek płac. Zniesiono przy tym system przydziałów artykułów handlowych, który był szeroko stosowany w okresie inflacji. Jako podstawę przy określaniu nowych cen na artykuły wzięto „siłę kupna" zboża z 1938 r. w stosunku do produktów przemysłowych zakupywanych przez chłopów. Jedynie w drodze bardzo śmiałego skalkulowania cen i płac ostrożnej akcji kredytowej można było utrwalić efekty osiągnięte przez samą reformę walutową.

Dalsza akcja Narodowego Banku Rumuńskiego szła w kierunku jak największego pokrycia w złocie, którego zapas wynosił 190.988 kg., ograniczenia emisji do finansowania kontrolowanych sektorów gospodarczych i nieudzielania pożyczek skarbowi państwa (całe zadłużenie skarbu państwa w N.B.R. zamortyzowało się dzięki reformie). Linia ta nie uległa zmianie od wprowadzenia w życie reformy walutowej do chwili obecnej. Dzięki tej polityce pokrycie złotem waluty obiegowej w styczniu 1948 r. wynosiło 132% przy limicie ustawowym 25%-towym, w stosunku natomiast do natychmiast płatnych zobowiązań pokrycie to wynosiło 86% i dałoby się jedynie porównać do pokrycia w złocie istniejącego w Szwajcarii. Jednocześnie mały obieg banknotów, będący wynikiem nie przypadku ale pozostający w zgodzie z polityką NBR ma odpowiadać volumenowi krajowej produkcji i ma się zwiększać stosownie do wzrostu tej produkcji. Niestety nie posiadamy dokładnych danych cyfrowych obiegu biletów Narodowego Banku Rumuńskiego za czas od 15-go sierpnia 1947 r. do chwili obecnej. Wiemy jedynie, że pierwsza emisja w dniu reformy wynosiła 1,38 mlrd tysięcy lei i że do końca roku 1947 obieg biletów N.B.R. wzrósł do sumy 24,5 miliardów lei, po czym rozpoczął się lekki spadek obiegu, który obecnie waha się około 24 miliardów lei. Przeciętna miesięczna produkcja przemysłu rumuńskiego w tonach za czas od 1938 do chwili obecnej przedstawia się w sposób następujący:

Wyszcz.	1938	1945	1946	1947 1 kw	1948 1 kw.
Stal	22 950	10 384	13 081	19 060	21 700
Żelazo walcowane	22 900	10 752	12 602	9 69	16 433 1
Ołów	455	270,4	282,6	53,8	353,6
Cynk	238,2	40,3	83,4	186	185
Miedź	96,2	60,9	93 8	57,7	193,3
Cement	38,100	17 829	31 113	33 032	45 500
Szyby	1 100	1 333	1 659	1 212	1 530
Celuloza	4 210	1 688	2 674	2 196	3 475
Ropa naftowa	543 300	384 660	333 290	315 310	323 178

Wskaźnik cen od chwili wprowadzenia reformy walutowej do końca 1947 r. przedstawiał się w sposób następujący (1938 = 100).

1947 r.	Produkty przemysłowe	Produkty rolne	
		racjonowane	nieracjonowane
Wrzesień . .	243,3	124,9	208,1
Październik .	249,6	124,9	752,4
Listopad . .	245,5	124,9	831,3
Grudzień . .	242,9	124,9	746,2

Ceny produktów rolnych nieracjonowanych są również kontrolowane przez państwo.

Niestety nie posiadamy wskaźników cen za pierwsze miesiące 1948 r.

Ostrożna polityka monetarna oraz umiejętna struktura cen, płac i nowych stawek podatkowych w dużej mierze przyczyniła się do zrównoważenia budżetu, który w pierwszych miesiącach bieżącego roku został z nadwyżką osiągnięty.

Wydaje się, że Rumunia dzięki swojej umiejętnej polityce walutowej zbudowała trwałe fundamenty dla stabilizacji monetarnej a idąc śladem raz powziętej decyzji dotyczącej upaństwowienia swego banku emisyjnego zdoła w niedługim czasie stworzyć u siebie poważny sektor państwowy, który jej umożliwi zamiast dotychczasowych budżetów półrocznych, wejście na drogę wieloletnich planów gospodarczych, podobnie jak to ma miejsce w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Jan Szymański

HANDEL ZAGRANICZNY CZECHOSŁOWACJI W R. 1947

Zamknięcie bilansu handlowego CSR za rok 1946 poważną nadwyżką w sumie ca 4 miliardy Kcs (80 milionów dolarów) upoważniało do wniosku, że wzrastające stale obroty handlu zagranicznego pozwolą osiągnąć w roku 1947 jeszcze lepsze rezultaty, tym bardziej, że obroty zagraniczne CSR wykazywały stałą dynamikę, a saldo dodatnie było przed wojną zjawiskiem stałym. W przeciwieństwie do przewidywań, bilans za rok 1947 został zamknięty nieznacznym saldem ujemnym w wysokości 26 milionów Kcs.

Okazało się, że wspomniane wyżej 4-o miliardowe saldo za rok 1946 było nienaturalnie wysokie i osiągnięte w sposób sztuczny, między innymi dzięki dostawom UNRRA, podczas gdy w roku 1947 CSR zmuszona była pokrywać cały swój import eksportem; unicestwiło to nie tylko spodziewaną nadwyżkę, ale przy końcu III kwartału należało liczyć się z tym, że rok 1947 zostanie zamknięty poważnym deficytem. Z końcem września saldo ujemne wynosiło już ca 820 milionów Kcs. Dopiero wzmożony eksport (i zmniejszony import) w ostatnim kwartale, a w szczególności w grudniu, zrównoważył do pewnego stopnia cały bilans handlowy.

Ten stan rzeczy nie jest dla gospodarki CSR wystarczającym, ponieważ wielkie potrzeby surowcowe kraju, silnie uprzemysłowionego, konieczność znacznego importu dóbr inwestycyjnych oraz zbóż i pasz w związku z klęską suszy, która dotknęła CSR w roku sprawozdawczym, wymagają bilansu tak aktywnego, aby nadwyżki starczyły na pokrycie należności, wynikających z całości bilansu płatniczego.

I. Charakterystyka ogólna.

W stosunku do roku 1946 import w roku 1947 zwiększył się pod względem ilościowym prawie dwukrotnie, a eksport ca trzykrotnie.

Ponieważ dla stosunków czeskosłowackich we wszystkich porównaniach przyjęto rok 1937 za ostatni normalny rok przedwojenny, analogiczne dane w stosunku do 1937 roku będą wynosiły:

w imporcie ca 75% ilości sprowadzonych w roku 1937,

w eksporcie ca 55% ilości wywiezionych w roku 1937.

Ponieważ cyfry nominalne (bezwzględne) wskutek powszechnego wzrostu cen nie dają rzeczywistego obrazu volumenu handlu zagranicznego w roku 1947, to wychodząc z założenia, że ceny importowe w roku 1947 wykazują w stosunku do roku 1937 ca 3,5-krotną zwyżkę, a ceny eksportowe ca 4,5-krotną, musimy dla otrzymania właściwego obrazu podzielić odpowiednie cyfry nominalne za lata 1946 i 1947 przez wyżej podane dzielniki, co da w rezultacie następujące wyniki:

Tablica 1.

	Eksport	Import
	w milionach Kcs.	
1937	11 972 (100%)	10 980 (100%)
1946	3 174 (26,5%)	2 945 (26,8%)
1947	6 357 (53,1%)	8 181 (74,5%)

Należy podkreślić, że metoda zastosowana wyżej (dzielniki odpowiadające wzrostowi generalnych indeksów cen hurtowych od roku 1937) jest metodą raczej prymitywną, zmierza ona bowiem do wyeliminowania wpływu wzrostu cen, który nie odpowiada jednak ściśle zastosowanym dzielnikom. Właściwszą metodą byłoby, po skalkulowaniu dla całości roku 1937 średnich cen w eksporcie i w imporcie, pomnożenie tych cen przez ilości odnoszące się do poszczególnych pozycji z roku 1947.

Stosowanie tego rodzaju metody zapowiadają urzędowe czynniki czeskosłowackie przy zestawianiu danych statystycznych w roku bieżącym. Bliższa analiza poszczególnych pozycji towarowych wykazuje obraz niejednolity i podczas gdy niektóre artykuły importu (tytoń, ruda żelazna, niektóre metale) lub eksportu przekroczyły cyfry z roku 1937, większość podstawowych artykułów wykazuje zarówno w imporcie jak i w eksporcie znaczną zniżkę w stosunku do okresu przedwojennego. Np. cyfry importu surowców dla przemysłu tekstylnego (za wyjątkiem wełny), jak również cyfry dotyczące skór surowych, są ciągle jeszcze bardzo niskie; to samo dotyczy importu maszyn, służących do odbudowy przemysłu CSR. Przeciwnie, cyfry eksportu wyrobów przemysłu mechanicznego, włączając w to pojazdy mechaniczne i wyroby przemysłu elektrotechnicznego, znacznie prze-

kroczyły cyfry z roku 1937. Eksport innych wyrobów jak tekstylia, konfekcja, wyroby skórzane, ceramika, papier, wyroby chemiczne, cukier, słód, chmiel, paliwa mineralne, drzewo, celuloza, znajdują się mniej więcej na poziomie z roku 1937.

Zatrzymywania się nad tego rodzaju porównaniami nie należy traktować pod historycznym wyłącznie kątem widzenia. Realizowany obecnie na podstawie ustawy z dnia 25.10.1946 r. plan dwuletni, postawił sobie bowiem na odcinku handlu zagranicznego za zadanie przekroczenie poziomu z roku 1937 o 10%. W ten sposób stan z roku 1937 stanowi dla obecnej polityki handlu zagranicznego CSR kryterium, według którego obserwowany jest postęp i wyniki odbudowy gospodarczej.

II. Stuktura.

Struktura handlu zagranicznego CSR wykazuje w roku 1947 dużą analogię ze stanem z roku 1937. Rozpatrzmy więc przede wszystkim strukturę tych obrotów w stosunku do okresu przedwojennego (1937).

Tablica 2.
w procentach

		Surowce	Wyroby gotowe	Żywność i napoje	Zwierzęta żywe	Całość
Eksport						
	1937	19,8	71.8	8,4	—	100
	1946	16.5	62.1	21,4	—	100
	1947	15,0	73.9	11.0	0,1	100
Import						
	1937	57,5	29,6	11.0	1,9	100
	1946	51,1	26,3	21,3	1,3	100
	1947	57.3	23,4	19.0	0.3	100

Jak widać z wyżej przytoczonych cyfr, odnośne wskaźniki procentowe dla grup największych, jakimi są w imporcie surowce, a w eksporcie wyroby gotowe, wykazują godną uwagi analogię między latami 1937 i 1947.

Do wielkich osiągnięć narodowej gospodarki CSR i sukcesów Ministerstwa Handlu Zagranicznego, przy ogólnie panującej tendencji do importu surowców i żywności, a eksportu wyrobów gotowych, i to w miarę możności zbywających, należy zaliczyć, że surowce stanowią w imporcie czeskosłowackim prawie 3/5, a wyroby gotowe w eksporcie prawie ¾ całości.

Gdyby do grupy wyrobów gotowych, która zgodnie z przyjętą tutaj klasyfikacją brukselską, obejmuje wyłącznie artykuły nieżywnościowe, dodać jeszcze wyroby przemysłu rolnego (np. cukier i słód) osiągnięta tą drogą suma stanowiłaby ca 4/5 całego eksportu.

Tablica 2 wykazuje również znaczny spadek eksportu w grupie „Żywność i napoje", spowodowany ustaniem dostaw UNRRA i klęską suszy, o czym było mowa już wyżej.

Faktu, iż w roku 1947 spadł import wyrobów gotowych w stosunku do roku 1937, nie można zaliczyć w danym wypadku do objawów pożądanych. Należy bowiem mieć na względzie, że import fabrykatów do CSR nie składa się z towarów zbędnych lub luksusowych, lecz obejmuje w znacznej mierze najróżniejsze artykuły potrzebne do produkcji własnej, zarówno przemysłowej jak i rolniczej. W omawianym spadku odgrywa wielką rolę obniżenie się importu maszyn, co utrudnia i opóźnia odnowienie i modernizację zakładów produkcyjnych przemysłu czeskosłowackiego.

III. Wartość nominalna.

Wartość obrotów zagranicznych w roku 1947 (w cyfrach bezwzględnych) przy zachowaniu zasadniczego podziału na cztery grupy towarowe, przedstawia się jak następuje:

Tablica 3.

Eksport	w milionach Kcs.	Import
4.299	surowce	16.421
21.152	wyroby gotowe	6.688
3.132	żywność i napoje	5.429
26	zwierzęta żywe	97
28.609	razem:	28.635

Nierównomierny wzrost cen od roku 1937 w eksporcie (3,4-krotnie) i w imporcie (4,3-krotnie) daje możność gospodarce CSR otrzymać większą ilość towarów zagranicznych, za równowartość dokonanego eksportu, niż to miało miejsce w roku 1937.

Ceny artykułów eksportowych wykazują w III i IV kwartale nieznaczny spadek. Trudno w tej chwili ustalić, czy tego rodzaju zjawisko zostało spowodowane konkurencją na rynkach światowych i koniecznością dostosowania się do międzynarodowego poziomu cen.

W czterech zasadniczych grupach towarów, podzielonych zgodnie z nomenklaturą brukselską na 182 pozycje, najważniejszymi są:

W eksporcie —

Surowce: chmiel ,drzewo, węgiel, koks i brykiety.

Wyroby gotowe: obuwie skórzane, tkaniny wełniane, jedwabne i bawełniane oraz wyroby żelazne i stalowe.

Żywność i napoje: słód, cukier, pszenica.

W imporcie —

Surowce: bawełna, wełna, nasiona, tytoń, ruda żelazna, miedź, żelazo i stal, oleje mineralne i ich pochodne, węgiel, koks i brykiety.

Wyroby gotowe: chemikalia, przędza jedwabna, maszyny i części elektrotechniczne, inne maszyny i części.

Żywność i napoje: ryby, tłuszcze jadalne, ryż, owoce.

Zwierzęta żywe: świnie.

W porównaniu z rokiem 1937 znaczny wzrost wykazują w eksporcie motocykle, rowery, lokomobile, wagony itp., co tłumaczy się znacznym wzrostem zdolności produkcyjnej, silnie rozbudowanej w ostatnich latach. Spadek natomiast wykazują wyroby tekstylne, konfekcyjne i skórzane. W imporcie poważnie wzrósł przywóz soli.

Przy innych artykułach odchylenia są mniejsze. Charakterystycznym zjawiskiem jest, iż eksport cukru osiągnął dotychczas zaledwie $^{2}/_{3}$, a słód zaledwie $^{1}/_{4}$ poziomu z roku 1937.

IV. Kierunki geograficzne.

Jeśli chodzi o kierunki geograficzne, CSR potrafiła w roku 1947 wznowić nawiązanie kontaktów prawie z całym światem, przy czym również stosunki handlowe z krajami zamorskimi wzrosły proporcjonalnie do roku 1946.

O ile w r. 1946 handel zagraniczny CSR koncentrował się w ca 84% na Europie, co należy tłumaczyć nieuregulowanymi warunkami przewozowymi, stosunkowy udział Europy w obrotach za rok 1947 spadł, zwiększył się natomiast udział krajów zamorskich, odzyskując wiele z poziomu utraconego w latach okupacji. Jest to dowodem, że i na tym odcinku istnieje tendencja powrócenia do stanu z roku 1937. Tendencja uzasadniona i zdrowa, która dominowała zawsze w polityce zagranicznej CSR. Rozłożenie w interesie bezpieczeństwa handlu zagranicznego na możliwie największą ilość krajów tak, aby w ten sposób uniknąć ewentualnych gwałtownych wstrząsów na wypadek, gdyby jeden z podstawowych pod względem obrotów krajów przestał z jakichkolwiek powodów eksportować lub importować, zawsze było dążeniem czechosłowackich czynników miarodajnych. Jeśli chodzi o udział krajów zamorskich w obrotach CSR, jako dostawców najważniejszych surowców, konieczność wyrównania bilansu handlowego z tymi krajami, wobec braku dostatecznych zasobów dewizowych, zmusza do zwiększenia eksportu do tych krajów.

Przechodząc do pobieżnego omówienia obrotów z poszczególnymi krajami, należy stwierdzić, że Niemcy zajmują w porównaniu z okresem przedwojennym bardzo skromną pozycję. Jest to jedną z najważniejszych zmian strukturalnych handlu zagranicznego CSR.

Jeśli chodzi o obroty z ZSRR, to obroty z tym krajem w ciągu roku 1947 pozostają mniej więcej na poziomie z roku 1946. Biorąc jednak pod uwagę pokaźny wzrost handlu zagranicznego CSR w roku 1947, stwierdzamy, że udział ZSRR w całości obrotów wykazuje raczej tendencję zniżkową.

Udział Europy Zachodniej w obrotach za rok 1947 jest w rzeczywistości wyższy niż w roku 1937. W szczególności na pierwsze miejsce wysuwają się Szwajcaria i Wielka Brytania. Kraje sąsiadujące z CSR, a także Europa południowo-wschodnia, nie osiągnęły jeszcze w roku 1947 poziomu na jakim znajdowały się w roku 1937.

Biorąc pod uwagę, że Polska zajmowała do niedawna w handlu zagranicznym CSR zaledwie 21 miejsce, oraz, że cykl układów, umożliwiających wymianę towarową na szerszej podstawie, został podpisany 4.7.1947 r., a przeto realnie można mówić o obrotach obejmujących zaledwie niecałe pół roku, należy podkreślić przesunięcie się Polski na 18 miejsce, z wyraźną tendencją do zajęcia w klasyfikacji ogólnej poczesniejszego miejsca. Porównanie chociażby cyfr obrotów polsko-czechosłowackich w roku 1947, które wynoszą 4,1% całości obrotów CSR z odpowiednimi cyframi za styczeń 1948, które wynoszą już 6,4%, jest tego najlepszym potwierdzeniem.

Przechodząc do krajów zamorskich, należy stwierdzić powolny lecz stały wzrost eksportu CSR do USA, najważniejszego źródła dolarowego na pokrycie importu najniezbędniejszych surowców, podczas gdy import z USA jest już stosunkowo wyższy niż był przed drugą wojną światową.

Nieuregulowane stosunki na Dalekim Wschodzie przejawiają się w znacznym obniżeniu handlu zagranicznego CSR z tymi krajami w porównaniu z latami przedwojennymi.

V. Obszary dewizowe.

Wartość handlu zagranicznego według obszarów dewizowych przedstawiała się w roku 1947 jak następuje:

Tablica 4.
w milionach Kcs.

Obroty	Eksport	%	Import	%
I. ZSRR	1 445	5,0	1 777	6,2
II. Bułgaria, Jugosławia, Polska . . .	2 882	10,1	2 936	10,3
III. Austria, Rumunia Węgry	2 202	7,7	1 324	4,6
IV. Niemcy	514	1,8	265	0,9
V. pozostałe kontynentalne	14 188	49,6	12 136	42,4
VI. szterlingowy . . .	4 574	16,0	5 468	19,1
VII. dolarowy	2 804	9,8	4 729	16,5
	28 609	100	28 635	100

Jak widać z powyższej tablicy, CSR miała w roku 1947 największy obrót z krajami obszaru V.

Wielkie trudności powodują obroty z obszarem VII — dolarowym. Obszar ten, jak wspomniano wyżej, jest niezwykle ważnym w związku z koniecznością importu niezbędnych dla gospodarki narodowej CSR surowców. Bilans handlowy z tym obszarem wykazuje jednak za rok sprawozdawczy saldo ujemne w wysokości ca 2 miliardy kcs. Głód dolarowy jest dla CSR równie poważnym zagadnieniem jak i dla pozostałych krajów europejskich. Na czoło przeto zadań polityki handlu zagranicznego CSR wysuwa się konieczność zwiększenia eksportu do tego obszaru w celu osiągnięcia równowagi bilansowej.

Jeżeli siedem obszarów dewizowych z Tablicy 4 sprowadzimy, jak to praktykuje się dzisiaj w wielu krajach, tylko do dwóch zasadniczych obszarów, a mianowicie: obszaru krajów o walucie „twardej" (do których należy zaliczyć całą Amerykę, Portugalię, Japonię i inne kraje obszaru dolarowego, a z krajów europejskich Szwecję i Szwajcarię) oraz na obszar krajów pozostałych, to według tego uproszczonego podziału handel zagraniczny CSR przedstawiał się w roku 1947 następująco:

Tablica 5.
w milionach Kcs.

	Eksport	%	Import	%
Obszar waluty „twardej"	7.816	27,3	8 946	31,2
Pozostałe	20.793	72,7	19.689	68,8
Razem	28 609	100	28 635	100

Cyfry powyższe rzucają światło na problematykę handlu zagranicznego CSR. Z krajami obszaru waluty „twardej" CSR ma bilans handlowy ujemny, a z pozostałymi dodatni.

Nadwyżki uzyskanej z obrotów z obszarem krajów zwanych tutaj „pozostałymi" nie może jednak CSR zużyć na pokrycie ujemnego salda bilansu z obszarem o walucie „twardej".

Tego rodzaju sytuacja jest źródłem stałego zapotrzebowania Czechosłowacji na wysokowartościowe dewizy.

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

Mgr Ludwik Kostowski

Z ZAGADNIEŃ BANKOWEGO INKASA FAKTUR.

Od samego początku rozpoczęcia kontroli finansowej przedsiębiorstw postawiły sobie banki kontrolujące za jedno z naczelnych zadań tej działalności skrócenia cyklu inkasowego przy regulowaniu należności przedsiębiorstw za dostawy towarowe i usługi.

Zupełne niezdyscyplinowanie na tym odcinku pracy uniemożliwiało przeprowadzenie jakiejkolwiek stabilizacji stosunków finansowych w przemyśle. Głównymi cechami niewłaściwego wówczas systemu zapłat było kredytowanie odbiorców przez nieprzestrzeganie terminów płatności faktur a nawet wprost przez udzielanie kredytów towarowych oraz kredytowanie dostawców przez wpłacanie przy zamówieniach zaliczek na poczet dostaw.

Obie formy stosowane przez przedsiębiorstwa były, z punktu widzenia gospodarki finansowej, nieprawidłowe.

Udzielanie przez dostawców kredytów towarowych, czy też samowolne kredytowanie się odbiorców przez nieregulowanie w terminie faktur wprowadzało chaos w stosunkach finansowych przedsiębiorstw, powiększało sztucznie środki obrotowe dłużników i powodowało równocześnie niewystarczalność środków obrotowych wierzycieli, którzy nie otrzymując na czas wpływów byli zmuszeni do szukania dodatkowych kredytów, albo stosowali tę samą metodę co ich odbiorcy, tj. przestawali regulować należności swoich dostawców.

Drugi objaw, jaki wówczas występował, polegający na przyjmowaniu zaliczek i przedpłat przez dostawców, powodował nie mniejsze zamieszanie w stosunkach finansowych przedsiębiorstw.

Dostawcy nie czynili starań, żeby wypracować własne środki obrotowe, albo żeby je zmo-

bilizować we właściwy sposób, tj. w drodze kredytu bankowego, tylko swe niedobory przerzucali na odbiorców, którzy byli zmuszeni rozmiar swych środków obrotowych dostosowywać nie tylko do swego cyklu obrotowego lecz również do żądań stawianych im przez dostawców.

Utrzymanie takiego systemu, po wprowadzeniu nowych zasad gospodarki finansowej, stało się niemożliwe.

Działalność przedsiębiorstw opiera się obecnie na normatywnych środkach obrotowych, tj. takich, które są potrzebne na pokrycie potrzeb eksploatacyjnych w ramach cyklu obrotowego. W takich rozmiarach otrzymuje przedsiębiorstwo środki obrotowe w formie dotacji z rachunku sum obrotowych Ministerstwa Przemysłu i Handlu albo w formie kredytu normatywnego. Każde dodatkowe zapotrzebowanie kredytowe przedsiębiorstwa na potrzeby normalne jest wynikiem nieprawidłowości i obciąża przedsiębiorstwo kosztami kredytu ponad normy uwzględnione przy kalkulacji cen.

Uzyskana w tych warunkach cena rozliczeniowa fabryczna może nie pokryć kosztów własnych przedsiębiorstwa a co najmniej nie wystarczyć na wygospodarowanie marży zysku, co może spowodować zwichnięcie równowagi finansowej przedsiębiorstwa ustalonej jego preliminarzem gospodarczym. Dlatego też z chwilą kiedy zaczął kształtować się system, który został potem wyrażony w tezach uchwały Rady Ministrów z 21 sierpnia 1947 r. w sprawie zasad systemu finansowego, stało się konieczne unormowanie odcinka zapłat w obrocie towarowym przedsiębiorstw, żeby stworzyć warunki rozwoju tych tez.

Unormowanie to nastąpiło przez wprowadzenie w życie uchwały Rady Ministrów z dnia 20 maja 1947 r. w sprawie rozliczeń za dostawy i usługi, tj. z dniem 1 lipca 1947 r. a więc zgodnie z powyższym twierdzeniem w przeddzień uchwalenia tez systemu finansowego.

Banki przyjęły postanowienia tej uchwały za jedną z podstaw swej kontroli i wprowadziły ją z całą konsekwencją w życie.

W pierwszym okresie działania uchwały odzywały się często głosy o jej zbyt rygorystycznym ujęciu, krępującym obrót towarowy. Na dowód tego powoływano uniemożliwienie obrotów z sektorem prywatnym oraz utrudnienia w produkcji dóbr o długim cyklu wytwarzania. Zarzuty te chociaż częściowo może usprawiedliwione tym, że równocześnie nie uruchomiono środków dla tych dostawców, którzy finansowali się w drodze zaliczek i przedpłat, nie mogły jednak podważyć słuszności i celowości postanowień uchwały i z biegiem czasu stały się mało żywotne wskutek zastąpienia, w dużej mierze, utraconych środków wymienionych dostawców przez właściwy kredyt bankowy lub przez upłynnienie własnych należności.

Największymi trudnościami, z jakimi się banki zetknęły przy realizowaniu uchwały, były:

1) szczupłość środków obrotowych przedsiębiorstw,
2) zamrożenie tych środków w nadmiernych często zapasach materiałowych i towarowych oraz w należnościach od odbiorców,
3) bardzo znaczne niedokładności i zaległości w fakturowaniu.

Prawidłowe realizowanie uchwały uzależnione jest od rozwiązania powyższych trzech problemów. Rozważmy je po kolei.

Problem pierwszy jako najłatwiejszy został najszybciej rozwiązany. Dzisiaj można powiedzieć, że w ścisłym tego słowa znaczeniu już nie istnieje. Na przestrzeni niecałego roku przedsiębiorstwa otrzymały dotacje w wysokości przeszło 18 miliardów na uzupełnienie normatywnych środków obrotowych. Pozostałe niedobory oraz potrzeby przekraczające normatywy są pokrywane kredytem bankowym. Jeżeli jeszcze się spotykamy ze szczupłością środków obrotowych, to prawie zawsze występują przyczyny, które zakwalifikowaliśmy do drugiej grupy problemów. Chodzi tu o niewystarczalność środków obrotowych spowodowaną zamrożeniami w nadmiernych zapasach lub w należnościach. Łączy się to z całą dziedziną zagadnień trudnych do rozwikłania.

Gromadzeniu zapasów materiałowych i towarowych, przewyższających ustalone w preliminarzach normy, bank ma obowiązek przeciwstawiać się na każdym szczeblu sprawowanej przez siebie kontroli. W przypadkach, gdy w pewnych, specjalnych warunkach przedsiębiorstwo jest zmuszone do sfinansowania zapasów ponad normę, bank udziela na to odrębnych kredytów, płatnych w miarę upłynniania zapasów. Jeżeli jednak nadmierne zapasy nie są uzasadnione ani specjalnymi okolicznościami ani potrzebami gospodarczymi, to prawem i obowiązkiem banku jest odmówienie pokrycia faktury, a w razie powtarzania się zamówień powodujących takie zapasy, bank może zastosować wobec zamawiającego system akredytywy.

Duże również trudności finansowe powstają w przedsiębiorstwach, które mają zamrożone

środki obrotowe w należnościach. Wydłużenie cyklu inkasowego powoduje niewystarczalność środków normatywnych lub kredytu przyznanego w wysokości ustalonej z uwzględnieniem normalnego cyklu obrotowego.

W takich przypadkach bank interweniuje u odbiorcy, a jeżeli ten podlega również jego kontroli, to zwiększa mu w uzasadnionych przypadkach kredyt i pokrywa płatne faktury. Następuje wówczas tak zwane automatyczne inkaso, polegające na tym, że bank pokrywa wszystkie faktury (jeżeli odpowiadają warunkom inkasa) bez względu na marżę wolnego kredytu odbiorcy, w ciężar jego otwartego rachunku. W ten sposób wysokość kredytu odbiorcy kształtuje się w zależności od sumy przedstawianych do inkasa faktur.

Do trzeciej grupy problemów należy wadliwe, niedokładne i co jeszcze gorsze opóźnione fakturowanie. Ciągle jeszcze banki spotykają się z częstymi przypadkami wadliwego wystawiania faktur, szczególnie jeżeli chodzi o oznaczanie płatników. Faktury krążą wówczas od zjednoczeń do biur sprzedaży, od biur do central zbytu i cykl inkasa przedłuża się o wiele dni, a nawet tygodni. Najbardziej jednak karygodne jest opóźnianie fakturowania. Do najczęściej podawanych powodów należy:

1) brak cenników,
2) niedostateczny personel,
3) zła organizacja działów sprzedaży i rachuby.

W takich przypadkach bank interweniuje w zjednoczeniach, centralnych zarządach i w Ministerstwie Przemysłu i Handlu, gdyż żadnego z wymienionych powodów nie można uznać jako uzaasadnienia spóźnionego fakturowania.

Jeżeli system inkasa ma działać sprawnie, to pierwszym tego warunkiem jest prawidłowe i szybkie fakturowanie. Od żądania, żeby ten warunek był przez przemysł spełniony, bank odstąpić nie może.

Omówione nieprawidłowości w funkcjonowaniu inkasa faktur wymagają szybkiego stosowania środków zaradczych. Za najwłaściwsze należy uważać te, które usuwają przyczyny nieprawidłowości. W pierwszym więc rzędzie trzeba unormować gospodarkę zaopatrzeniową przedsiębiorstw, ustalić właściwe normy zapasów i przestrzegać stosowania tych norm. Konieczne większe zapasy powinny być finansowane oddzielnie, poza granicami normatywnych środków obrotowych.

Również funkcjonowanie zbytu wymaga znacznego usprawnienia. Duże znaczenie ma tutaj dobra organizacja sieci dystrybucyjnej, tak działająca, żeby właściwy towar docierał wszędzie i szybko do konsumenta. Zagadnienie zbytu łączy się przy tym ściśle z zagadnieniem produkcji, której rozmiary, jakość i asortymenty należy koordynować z potrzebami odbiorców.

Na odcinku zamrożeń środków obrotowych w należnościach należy spodziewać się dużej poprawy, gdyż Ministerstwo Skarbu wydaje zarządzenie normujące regulowanie zobowiązań z tytułu zamówień towarowych przez jednostki budżetowe, wprowadzając akredytywę bankową, jako formę zapłaty.

Akredytywy zaczyna się stosować również do innych poważniejszych odbiorców. Należy przy tym odróżniać akredytywy jako system zapłat, ułatwiający obrót towarowy i normujący sposób regulowania należności, od akredytyw, które bank może stosować wobec poszczególnych odbiorców w przypadkach, gdy stwierdzi się ich winę w zaleganiu z regulowaniem faktur. W przypadkach niezawinionych przez odbiorcę zaległości, akredytywa nie odniosłaby pożądanego skutku, gdyż zator spowodowany wówczas niewystarczalnością środków obrotowych, uniemożliwiłby pokrycie akredytywy, a tym samym zahamowałby zbyt u dostawcy.

W takich przypadkach bank może zastosować omówione już automatyczne inkaso, które ma na celu przesunięcie nadmiernego zadłużenia z dostawcy na odbiorcę, albo upłynnienie środków własnych dostawcy, niekorzystającego z kredytu w celu prawidłowego ich zużycia przez odprowadzenie nadwyżki na rachunek sum obrotowych Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Automatycznego inkasa nie można jednak stosować zawsze przy stwierdzeniu zatorów w inkasie. Powiedzieliśmy już, że właściwym środkiem zaradczym jest usunięcie przyczyny powstania zatoru. W unormowanych warunkach finansowych przedsiębiorstw, automatyczne inkaso w przyjętym pojęciu, byłoby niepotrzebne, gdyż następowałoby samo przez się jako wynik realizacji preliminarzy finansowo - gospodarczych przedsiębiorstw.

Inkaso faktur stałoby się wówczas w sposób naturalny automatycznym. Automatyzm ten powinien się zatem wytworzyć dzięki prawidłowej gospodarce odbiorców i dostawców. Przyjęcie odmiennego założenia, że sam automatyzm mechanicznie stosowany doprowadzi do sanacji stosunków finansowych przedsiębiorstw, byłoby zda-

niem naszym błędem. Uzdrowienie gospodarki finansowej przedsiębiorstwa nie może nastąpić w sposób mechaniczny bez rozwiązania istotnych zagadnień, jak np. osiągnięcia właściwego cyklu obrotowego przez prawidłowe funkcjonowanie zaopatrzenia i zbytu i uruchomienia właściwych środków pokrycia dla potrzeb przedsiębiorstw.

Bez tego automatyczne inkaso mogłoby się stać pokrywaniem złej gospodarki finansowej przedsiębiorstw i przyczynić się do opóźnienia jej naprawy.

Nie można jeszcze zapominać o tym, że automatyczne inkaso zawiera w sobie zawsze pewne zarodki niebezpieczeństwa przekredytowania objętych nim przedsiębiorstw a tym samym zagrożenia planu kredytowego.

Stosowany szeroko automatyzm w kredytowaniu jest czynnością w dużym stopniu sprzeczną z planowaniem, dlatego też może być stosowany tylko w uzasadnionych przypadkach. Będzie to możliwe jedynie wówczas, gdy pomoc finansowa w tej formie dopomoże przedsiębiorstwu do osiągnięcia równowagi finansowej i gdy zastosowany automatyzm nie zagrozi porwaniem tych wiązadeł, które zespalają akcje aparatu finansowego w jedną całość, nazwaną **planem kredytowym.**

Prof. G. Kozłow

EKONOMIKA KAPITALISTYCZNA I OBIEG PIENIĘŻNY*) (cz I)

Obecna sytuacja walutowa krajów kapitalistycznych bezpośrednio odzwierciedla przemiany gospodarcze, wywołane przez drugą wojnę światową. Równocześnie stanowi ona rezultat działania czynników o bardziej długotrwałym i głębszym znaczeniu.

System złotej waluty, który utrwalił się w końcu XIX i na początku XX wieku, przedstawiał mieszany system, w którym przeważały kredytowe środki obiegowe, a zatym system obiegu kredytowego, opartego na złocie. Stałość kredytowych środków obiegowych zagwarantowana była kredytem oraz nieograniczoną i swobodną ich wymianą na złoto. Rozwój kapitalizmu monopolistycznego poderwał obie te gwarancje trwałości kredytowych środków obiegowych i wraz z nim cały system złotej waluty.

W warunkach kapitalizmu finansowego przy wielkiej ilości „niezależnych" przedsiębiorstw, w gruncie rzeczy połączonych „systemem udziałów", zaczęto praktykować wzajemne wydawanie weksli w postaci jednej z form samofinansowania.

Część weksli zaczęła odzwierciedlać operacje, dotyczące wkładów długoterminowych. W wyniku więc tego pewna ilość banknotów, formalnie wypuszczonych pod weksle, zmieniła swój charakter i przestała być „klasycznym" banknotem. Oprócz tego wykorzystanie przez banki wkładów krótkoterminowych dla długoterminowych lokat i dla finansowania spekulacji giełdowej, immobilizacja wielkich kapitałów dla zakładania nowych przedsiębiorstw, ogólny wzrost anarchii w produkcji oraz wzrost bankructw poszczególnych przedsiębiorstw — wszystko to czyniło kapitalistyczny system kredytowy coraz mniej płynnym. Poderwana została kredytowa gwarancja trwałości banknotu. Równocześnie rozwój imperializmu osłabiał gwarancję złotego pokrycia banknotów, ponieważ rezerwy złota zostały przeznaczone do pełnienia nowych funkcji. Zaostrzenie gospodarczych i politycznych sprzeczności między krajami w okresie imperializmu wywołało dla tych krajów imperialistycznych konieczność wykorzystania zapasów złota, jako ważnego środka w walce imperialistycznej w postaci rezerwy dla potrzeb wojennych, do podporządkowania sobie innych państw za pośrednictwem kredytu, dla oddziaływania na handel itd. Doprowadziło to do tego, że jeszcze przed pierwszą wojną światową niektóre rządy wstąpiły na drogę stopniowego wycofywania złota z obiegu (Niemcy, Francja), zamiany złotych monet drobnymi banknotami oraz na drogę centralizacji złotych zapasów. Ciągle wzrastające naprężenie w systemie pieniężnym uwydatniło się w końcu w tym, iż kryzysy produkcyjne, zaostrzające się w dobie imperializmu, już do pierwszej wojny światowej, pogarszały sytuację systemów pieniężnych, jak nigdy dotąd, jak to miało miejsce w okresie kryzysu 1907 r. w U.S.A. W następstwie tego, pomimo że do pierwszej wojny panował system złotego obiegu, to jednak jego podstawy zostały podważone przez wzrost anarchii w ekonomice, wywołany rozwojem monopolów.

Wojna 1914—1918, która była rezultatem pierwszego kryzysu gospodarki kapitalistycznej

---

*) Tłumaczenie artykułu umieszczonego w „Płanowoje Choziajstwo" Nr 3/1947.

w skali światowej, znacznie przyspieszyła i wszechstronnie zaostrzyła zarówno kryzys obiegu pieniężnego jak i całej ekonomiki kapitalistycznej.

Pierwsza wojna światowa wywołała krach systemu złotych walut. Obieg złota i wymiana banknotów na złoto w większości kapitalistycznych państw przeszły do historii. Prawie cały świat kapitalistyczny wkroczył na tory panowania chwiejnych i bezwartościowych pieniędzy papierowych. W znacznie większym stopniu pieniądze straciły swą wartość w rezultacie powojennej inflacji.

W okresie 1923—1928, w różnych odstępach czasu, państwa kapitalistyczne, które przecierpiały inflację, przeprowadzają stabilizację swoich walut, jednak jak stabilizacja kapitalizmu w ogóle, tak i stabilizacja waluty — ma charakter względny i niestały. Istotną cechę, charakteryzującą tę stabilizację, stanowiło to, że nie potrafiła ona zapewnić powrotu do stanu przedwojennego. Ani Anglia, ani Francja, ani też Niemcy, nie potrafiły powrócić do złotego obiegu pieniężnego i nieograniczonej wymiany banknotów na złoto. Większa ilość małych państw kapitalistycznych potrafiła ustabilizować swe waluty, opierając się na kredytach i walucie Stanów Zjednoczonych, Francji i Anglii, w rezultacie czego powstały zależne systemy pieniężne. W całym świecie kapitalistycznym, z małymi wyjątkami, zaczął panować bądź to system złotego standartu w nowej formie, przy której wymiana dokonywuje się nie niżej określonych sum na złote sztaby, lub też system złoto-dewizowy, zapewniający wymianę na walutę obcą. W następstwie więc powstał mniej trwały system pieniężny, niż istniejący do pierwszej wojny światowej. Powstał system pieniężny poddający się znacznie łatwiej wszelkiego rodzaju manipulacjom inflacyjnym.

Nowe systemy pieniężne zawierały w sobie głębokie sprzeczności. Stałość ich zakładała, obok niezbędnych warunków wewnętrznych, szeroki rozwój stałych powiązań kredytowych, wystarczającą zdolność kredytową, zarówno państw udzielających kredytu jak i państw zadłużonych, dla wyrównywania i zapobiegania wahań walutowych. Z drugiej zaś strony, ta zdolność kredytowa zależna była bezpośrednio od posiadania przez państwa, dominujące na międzynarodowym rynku walutowym, złotych zapasów oraz ich stabilności. Innymi słowy, nowe typy waluty wymagały wzmocnienia kredytowej gwarancji i dużej stałości złotej bazy, tj. właśnie takich warunków, które nie mogły być zapewnione w okresie ogólnego kryzysu kapitalizmu. W owym okresie nieuniknione były ciągłe zmiany wewnętrznych i międzynarodowych stosunków kredytowych i gwałtowne zmiany w rozdziale zapasów złota.

Zaostrzenie się nierównomierności w rozdziale zapasów złota między krajami, wzajemna zależność walut, niepełne zatrudnienie przedsiębiorstw przemysłowych i w znacznym stopniu połączone z tym nadmierne nagromadzenie kapitałów pieniężnych, ciągłe wędrówki tych kapitałów, zarówno w celu najkorzystniejszej ich lokaty jak i, w głównej mierze, w obawie przed zmianami politycznymi, a także na skutek dążności do wykorzystania ruchu kapitałów, jako sposobu wywierania nacisku na swój rząd i rządy obcych państw — wszystko to podrywało systematycznie nawet tę chwilową stabilizację waluty, którą osiągnięto w latach 1923—1928.

Burżuazyjna teoria nie chciała jednak uznać tych faktów. Pojawienie się niestałej waluty głoszone było jako stworzenie „waluty manipulowanej". Niemożliwość wprowadzenia wymienialności na złoto proklamowana była jako uwolnienie się od „mistycznego" przywiązania dawnych teoretyków-ortodoksów do złota. Pieniądze papierowe zostały ogłoszone jako „wolny od metalu, dający się regulować, miernik wartości" (Keynes). Kryzys 1929—1933 był potwierdzeniem bankructwa tych teorii. Kryzys ten wstrząsnął z niebywałą siłą całą ekonomiką i wywołał ostry kryzys walutowy. Niewystarczająca stałość wytworzonych w czasie pierwszej wojny systemów pieniężnych była jednym z ważnych czynników nadzwyczajnej ostrości kryzysu pieniężnego.

Deprecjacji uległy waluty wszystkich bez wyjątku krajów kapitalistycznych, nawet dolar amerykański i angielski funt szterling spadły więcej niż o 40%.

Sytuacja walutowa świata kapitalistycznego po zakończeniu kryzysu 1929—1933 nie doznała znaczniejszej poprawy. Funt angielski utracił określone pokrycie złota, Anglia przystąpiła do wojny z wahającym się i niestałym funtem.

Francja przystąpiła do wojny z ogromnym długiem państwowym, ze znaczną papierowo-pieniężną emisją, mimo to, że oligarchia finansowa na reakcyjną politykę Daladier'a oraz na układ monachijski odpowiedziała wielkim przypływem złota z zagranicy.

W USA po spadku dolara w 1934 nastąpiła stabilizacja, utrzymująca się na jednym poziomie, lecz w obrocie pieniężnym wystąpiło charakterystyczne zjawisko — pieniądze były puszczane w obieg przeważnie pod państwowe papie-

ry wartościowe, których rola coraz bardziej wzrastała w bilansie federalnego systemu rezerwowego Stanów Zjednoczonych.

W Niemczech i Japonii rosła emisja pieniędzy w celach finansowania przygotowań wojennych. Przy tym obrót towarowy zmniejszył się. Zapasy złota tych państw doszły do minimalnej wielkości. Marka spadła do 20% swego poprzedniego parytetu. Do wzniecenia wojny agresorzy przystąpili z zdeprecjonowaną i spadającą walutą.

We wszystkich państwach panowały ograniczenia walutowe, panowały w mniejszym, czy większym stopniu ograniczenia wolnego obiegu złota i walut obcych. Większa część walut przekształciła się w lokalne, zamknięte waluty. Wewnątrz państw, każda waluta miała kilka oficjalnych kursów i nieunikniony wolny kurs na czarnym rynku, który często podrywał oficjalne kursy walut. Szereg państw, nie będący w posiadaniu złota ani twardych walut dla wzajemnych rozliczeń, wkroczył na tory bezpośredniej wymiany towarowej. Cały świat kapitalistyczny rozbity został na szereg zamkniętych, lub prawie zamkniętych sfer walutowych: blok szterlingowy, sfera marki niemieckiej, sfera jeny.

W ten sposób schemat światowego obiegu pieniężnego doznał gwałtownej zmiany. Wolny rynek obcej waluty i złota został zniszczony. Wolna wymiana walut stała się niemożliwa, lub prawie niemożliwa. Wysokość stopy dyskontowej przestała wywierać jakikolwiek wpływ na ruch złota z jednego kraju do drugiego. W rezultacie clearingów walutowych i ograniczeń osłabło oddziaływanie kursów walutowych na stan bilansów handlowych, ponieważ ograniczona została możliwość zakupu towarów za granicą, względnie w określonych krajach.

Większość państw kapitalistycznych jawnie potwierdziła swe bankructwo, niezdolność wypłaty swych zobowiązań w złocie — stąd też zamrożone kapitały zagraniczne w Anglii, Niemczech i innych państwach.

Wielką rolę odegrało tu zaostrzenie się nierównomiernego rozdziału zapasów złota, wywołane z kolei ogólnym zaostrzeniem się nierównomiernego rozwoju państw kapitalistycznych.

Tak więc, w okresie I.1934—VI.1939 zapasy złota w U.S.A. powiększyły się o 9435 milionów dolarów, w Anglii o 1226 mil. dolarów, podczas gdy we Francji zmniejszyły się o 1983 mil. dolarów, we Włoszech, Niemczech i Japonii o 758 milionów dolarów (P. F. Graham, Ch. Whittlesey-Golden Avalanche, 1940 str. 22).

„Manipulowanie" obiegiem pieniężnym w państwach kapitalistycznych nie tylko nie zaprowadziło ładu, lecz, legalizując brak swobodnego wolnego obrotu walutowego i towarowego między państwami kapitalistycznymi, wywołało jeszcze większy chaos w gospodarce światowej.

W tej sytuacji świat kapitalistyczny przystąpił do drugiej wojny światowej. Istotna cecha, różniąca ogólno-ekonomiczny stan w przededniu pierwszej i drugiej wojny światowej, wyraźnie uwydatniła się w odmiennym stanie obiegu pieniężnego. O ile w przededniu pierwszej wojny światowej panował system obiegu złota — w przededniu drugiej wojny światowej zapanowała powszechnie w krajach kapitalistycznych wahająca się waluta papierowo-pieniężna. W całym świecie kapitalistycznym wytworzył się stan chaosu w obiegu pieniężnym.

* * *

Wojna, która wywołała głębokie przemiany w ekonomice wszystkich państw, nie mogła nie pogorszyć stanu walut w całym świecie kapitalistycznym. Ponadto wpływ wojny na poszczególne państwa był wyjątkowo nierównomierny. Najbardziej ucierpiały waluty Niemiec, ich sojuszników i satelitów. Za okres wojny obieg pieniężny wzrósł w Niemczech 6-ciokrotnie, w Japonii 11-tokrotnie, we Włoszech 12-krotnie. Jasne, że ten wzrost obiegu pieniężnego nie został bynajmniej wywołany wzrostem obrotu towarowego, gdyż właśnie w tych państwach obrót towarowy zmniejszył się. Mocno ucierpiała waluta krajów okupowanych — Francji, Belgii i innych. Tu wzrost obiegu papierowo-pieniężnego w czasie wojny wywołany został w głównej mierze ograbieniem tych państw przez okupantów hitlerowskich. Ale znacznego pogorszenia doznały także waluty takich państw, jak Stany Zjednoczone i Anglia, które nie zaznały okropności okupacji i nie zmniejszyły, ale powiększyły swą produkcję w czasie wojny.

W Anglii wydatki wojenne spowodowały znaczny deficyt budżetowy, wynoszący w przybliżeniu 2700—2800 milionów funtów szterlingów rocznie. Deficyt ten został pokryty pożyczkami państwowymi. Według statystyki angielskiej wszystkie rozchody Anglii za okres wojenny wynosiły 30,7 miliardów funtów szterlingów. Z tego pokryto zwykłymi dochodami budżetowymi 15 miliardów funtów szterlingów, zaś około 16 miliardów funtów szterlingów zostało pokrytych pożyczkami. Ten ogromny wzrost długu państwowego nie mógł nie odbić się na obiegu pieniężnym. Część obligacji długu państwowego

utkwiła w Banku Angielskim — centralnym banku emisyjnym państwa. W r. 1945 portfel państwowych papierów wartościowych wzrósł w porównaniu do roku 1938 do około 1200 milionów funtów szterlingów, równocześnie obieg pieniężny wzrósł prawie do 800 milionów funtów szterlingów, to znaczy 2,5 raza — z 485,6 mil. funtów szterlingów do 1284,2 milionów funtów szterlingowych („Statist" z 5.IV.1947 r.).

Masa pieniędzy w obiegu powiększyła się w dwa razy szybszym tempie nawet w porównaniu z obiegiem płatniczym, opierającym się na podwyższonych cenach. Rozmiary wkładów bankowych powiększyły się więcej niż dwukrotnie. Wzrost długu państwowego spowodował bezpośrednio zwiększenie obiegu pieniężnego i dalszą emisję pieniędzy.

Zwiększona masa środków pieniężnych w rękach ludności i wzrost wkładów stanowiły sumę, zbliżoną do wysokości rocznego dochodu społecznego dowojennej Anglii („Economist" z 25.V. 1946 r. — st. „The Risk of Inflation"). Zwyżka cen była w porównaniu do wzrostu masy pieniężnej umiarkowana. I tak wskaźnik cen w roku 1945 wzrósł w porównaniu z przedwojennym o 67%, w tej liczbie gospodarki rolnej o 97%. Należy zaznaczyć, że wskaźniki angielskie są nieuzupełnione i oparte na przestarzałej konstrukcji, do czego przyznaje się statystyka angielska. Nie ulega jednak wątpliwości, że hamujący wpływ na wzrost cen detalicznych wywarła reglamentacyjna polityka państwowa, w szczególności subsydia płacone producentom i kupcom. Należy tu jednak podkreślić, że obniżenie cen za pośrednictwem subsydiów stanowi jedynie pozorne rozwiązania, lub odwleczenia rozwiązania zadania, gdyż same subsydia wypływały z tytułu podatków i pożyczek.

Jeżeli wewnętrzne czynniki stwarzały groźbę dla waluty angielskiej, to znacznie większe niebezpieczeństwo rozszerzenia się inflacji i dalszego zmniejszenia się wartości waluty angielskiej wywołała zagraniczna pozycja gospodarcza Anglii.

Na początku wybuchu wojny z Niemcami i do utworzenia „lend-leas'u" Anglia, słabo przygotowana do wojny, zmuszona była kupować materiały wojenne w Stanach Zejdnoczonych za gotówkę. Wskutek tych zakupów Anglia utraciła swój zapas złota, utraciła ona również wszystkie rezerwy walutowe oraz amerykańskie papiery wartościowe i sprzedała wiele swoich zagranicznych przedsiębiorstw. Z początkiem 1941 roku zapasy walutowe Anglii były wyczerpane. Lend-leas był jedynym wyjściem z sytuacji zarówno dla Anglii, która nie miała za co kupować towarów, jak i dla U.S.A. Jednakże Anglia nie była w stanie zaspokoić wszystkich swych potrzeb przy pomocy lend-leasu. Anglia zaczęła w szerokim zakresie wykorzystywać zasoby swoich kolonii. Do ogromnych sum obcych środków „zamrożonych" w Anglii w okresie kryzysu 1929–1933 dołączyły się nowe.

Podczas gdy kolonie stawały się systematycznie wierzycielami Anglii, zadłużała się ona w okresie wojny u państw, wchodzących w skład Imperium Brytyjskiego i znajdujących się w sferze wpływów gospodarczych Anglii na ogromną sumę 14—16 miliardów dolarów.

W tych warunkach Anglia zmuszona została w czasie wojny do zakazu przelewów za granicę, do zakazu wywozu biletów bankowych, papierów wartościowych i waluty zagranicznej, zmuszona została wprowadzić przymusową sprzedaż skarbowi państwa złota i waluty obcej, zakazać swobodnych transakcyj walutą obcą. Funt szterling został jawnie przekształcony w zamkniętą papierowo-pieniężną walutę.

Od sierpnia 1937 r. kurs funta spadł o 13%, następnie zaś drogą faktycznego zakazu swobodnych operacji walutowych i zmuszenia kolonii do udzielenia kredytów Anglii, był sztucznie podtrzymywany na tym zniżonym poziomie — 403,5 centa za funt.

Dalsze utrzymanie kursu okupuje się za cenę pogorszenia aprowizacji ludności. Anglia nie posiada dostatecznej ilości dopływu waluty dla zaspokojenia swych najelementarniejszych potrzeb. A przecież wiadomo, że Anglia zaspakajała swoje potrzeby żywnościowe i surowcowe w 75% drogą importu.

W ten sposób procesy inflacyjne w Anglii w okresie wojny, wyrażające się w nagromadzeniu ogromnej masy pieniężnej w rękach ludności i we wzroście wkładów, nie przejawiły się w pełni, odpowiednio do zwyżki cen i spadku kursu funta. Tego rodzaju nagromadzenie wartości pieniężnych, przy równoczesnym wzroście długu państwowego, oznaczało, że inflacja nosi ukryty charakter.

Wydatki wojenne Stanów Zjednoczonych w czasie pierwszej wojny światowej były pokrywane przeważnie drogą pożyczek. G. Fisk w książce swej „Finansowa sytuacja Europy i Ameryki po wojnie" — ocenia udział pożyczek w budżecie Stanów Zjednoczonych w okresie pierwszej wojny światowej na 68,77%.

W czasie drugiej wojny światowej pożyczki w Stanach Zjednoczonych miały stosunkowo mniejsze znaczenie. W ostatnim roku wojny, prawie połowa wydatków wojennych została pokryta z funduszów podatkowych. W ciągu trwania wojny wzrastały absolutne rozmiary i ciężar właściwy wpływów podatkowych.

Jednak mimo zmniejszenia ciężaru właściwego pożyczek w pokrywaniu wydatków wojennych, na skutek ogromu samych tych wydatków, dług państwowy osiągnął kolosalną sumę ponad 250 miliardów dolarów w porównaniu z 48,3 miliardów dolarów w czerwcu 1941 r.

Ogromna suma długu państwowego odbijała się jeszcze w czasie trwania wojny na rozmiarach obiegu pieniężnego. Stany Zjednoczone Ameryki miały jeszcze większy kłopot, niż Anglia, jak zlikwidować nadmiarną emisję. Pożyczki odbijały się na emisji pieniędzy i na wzroście wysokości wkładów bankowych. Suma wkładów powiększyła się z 82 miliardów dolarów w grudniu 1941 r. do 166 miliardów dolarów w grudniu 1945 r., a rozmiary obiegu pieniężnego z 8,7 miliardów dolarów w końcu 1940 r. do 28,5 miliardów dol. w 1945 r. Prasa ekonomiczna nazywała ten wzrost obiegu pieniężnego „zadziwiającym" (The Banker, styczeń 1945 r.). A może wzrost obiegu pieniężnego wywołany został wzrostem obrotu towarowego? Ale według potwierdzeń autorytatywnych organów prasowych w U.S.A. „w ciągu ostatnich dwóch lat wzrost zapasów kasowych zachodził bez odpowiedniego wzrostu w ogólnej produkcji dóbr i usług" (Fed. Res. Bul. sierpień 1945 str. 722).

Wzrost wskaźnika w kosztach utrzymania wyniósł od początku wojny do czerwca 1945 r. 30%, wzrost wskaźnika cen żywnościowych 42%. Na wzrost cen wpłynął częściowo wzrost podatków pośrednich. Ale rzecz polega na tym, że ceny faktycznie wzrosły bardziej, niż te podatki. W zbiorze „Labor and the War", wydanym w 1943 r. czytamy: „Wzrost kosztów utrzymania nie może być przedstawiony na podstawie wskaźnika cen, gdyż miała miejsce ukryta zwyżka cen, spowodowana pogorszeniem się gatunków towarów, zastosowaniem surogatów i skasowaniem, względnie zmniejszeniem różnych usług, występujących w związku ze sprzedażą przedmiotów konsumcji".

Wiadomo dobrze, że znaczna część mięsa, benzyny i innych produktów nie wchodziła na rynek po cenach sztywnych, szła natomiast na czarny rynek. W St. Zjednoczonych bezsprzecznie miała miejsce znaczna ukryta zwyżka cen.

Przy tym nie należy ukrywać ogromnego wpływu regulowania cen przez rząd, które stanowiło czynnik hamujący. Wysoki poziom monopolizacji gospodarstwa ułatwił znacznie kontrolę nad cenami w U.S.A. Działanie inflacji nie mogło w pełni uwydatnić się przez oddziaływanie cen na nagromadzenie pieniędzy. Ale z drugiej strony należy podkreślić, że pomimo, iż wzrost cen, choć był łagodzony, nosił jednak charakter systematyczny w ciągu całej wojny. Nasuwa się jeszcze jeden problem — dlaczego nadwyżka środków pieniężnych, nierównoważona towarami, utkwiła w takich ogromnych ilościach w postaci gotówki? Dlaczego wkłady bankowe nie zwiększyły się w jeszcze większych rozmiarach, dlaczego ta nadwyżka nie znalazła się w bankach? Przypuszczać należy, że zapotrzebowanie na gotówkę miało miejsce przeważnie nie ze strony szerokich warstw ludności, lecz ze strony różnych handlarzy, spekulantów, działaczy czarnego rynku itd. Angielski tygodnik „Economist" tłumaczy to w artykule o amerykańskim powojennym systemie bankowym z 28.XI.1944 następującymi przyczynami: istnieniem czarnego rynku, uchylaniem się od wymiaru podatkowego, brakiem zaufania dla banków, tezauryzacją, wielkimi sumami, znajdującymi się w portfelach i tym, że masa drobnych spekulantów nie stała się klientami banku.

Fakt, że w państwie o tak rozwiniętym systemie rozrachunków bezgotówkowych, jak U.S.A., konieczne było w czasie wojny tak zwane zwiększenie masy gotówki w obiegu pieniężnym, oznacza z jednej strony, że operacje czarnego rynku, o których nie ma żadnych potwierdzonych danych, doszły do ogromnych rozmiarów, z drugiej strony, jest to dowodem, że brak zaufania do banków stał się ważnym czynnikiem koniunkturalnym obiegu pieniężnego.

Czym został wywołany ten brak zaufania? Dla działaczy świata handlowego jest jasne, że ogromne środki bankowe zostały ulokowane w pożyczkach państwowych, co poważnie osłabiło wypłacalność banków. Ten brak zaufania zaostrza się jeszcze bardziej obawą kryzysu, przeczuciem jego nieuchronności. Wspomnienie o kryzysie 1929—1933 jeszcze się nie zatarło. Do tego należy dodać, że sam system pieniężny przedstawiał się teraz zupełnie inaczej, niż podczas pierwszej wojny światowej. Ameryka przystąpiła do pierwszej wojny światowej z systemem pieniężnym, opartym na swobodnej wymianie banknotów na złoto. Wymiana ta nie została przerwana nawet w czasie wojny, pomimo że Stany Zjednoczone zastosowały środki niedopuszczające do wywozu za-

pasów złota za granicę. Natomiast do drugiej wojny światowej Stany Zjednoczone przystąpiły w warunkach niewymienialności banknotów i z dolarem, który w czasie kryzysu spadł o 41%. Przy niewymienialnym banknocie — wszelkie próby rozwiązania trudności w systemie bankowym za pomocą emisji prowadzą do rozszerzenia się inflacji. Brak wiary w trwałość banków kapitalistycznych, obawa przed kryzysem, którego rezultatem zazwyczaj są masowe bankructwa banków i to, że ich klienci tracą swoje wkłady, skłaniały do przechowywania większych sum pieniędzy w rękach ludności, z drugiej strony zaś, obawa przed inflacją wywołała tendencję do wyzbywania się pieniędzy papierowych na rzecz realnych wartości.

W ten więc sposób masa wolnych środków pieniężnych, która nie wpłynęła do banków, wzrost cen na czarnym rynku, wywindowane ceny na płynne wartości, ogromne powiększenie się wkładów bankowych — wszystko to stanowi formy przejawowe rozstroju obiegu pieniężnego.

Stosunek między rozmiarami obiegu pieniężnego, a złotymi zapasami Stanów Zjednoczonych uległ w czasie wojny znacznej zmianie. Absolutne rozmiary zapasów złota znacznie zwiększyły się od roku 1938. Tak więc w grudniu 1938 r. stanowiły one 14,5 miliarda dolarów a w czerwcu 1945 r. — 20,2 miliarda dolarów, lecz jeżeli w 1940 r. zapasy złota Stanów Zjednoczonych przewyższały dwa i pół raza ilość pieniędzy, znajdujących się w obiegu, to pod koniec wojny zapasy złota były mniejsze od masy środków pieniężnych (20,2 i 26 miliardów dolarów). Rozumie się, iż stosunek procentowy złota do masy środków pieniężnych jest tu bardzo wysoki. Norma pokrycia jest tu znacznie wyższa od ustawowej, zniżonej notabene aktem kongresu z 12 grudnia 1945 r. z 40% na 25%.

Ta okoliczność, iż inflacja w Stanach Zjednoczonych i Anglii nie przejawiała się w swej starej „klasycznej" formie wcale nie oznacza tego, że jej w ogóle nie było. Gdy powstrzymuje się objawy inflacji przy pomocy sztucznych środków nie oznacza to, że się ją usuwa. Tak zwany „odłożony popyt" w znacznej mierze wyrażał specyficzny przejaw inflacji, tzn. masę pieniędzy i wkładów, które nie były rozchodowane nie dlatego, że ich posiadacze postanowili dokonać oszczędności, lecz dlatego, że nie było potrzebnych towarów. Ten „odłożony popyt" w Stanach Zjednoczonych oceniany był od 40 do 100 miliardów dolarów.

Amerykańscy ekonomiści sami oświadczyli: „Stany Zjednoczone daleko zaszły na drodze rozwoju największej inflacji w ich historii". (D. G. Ferguson — Where are we going?, 1945).

(d.c.n.)

Mgr Roman Seidler

TEORIA MONETARNA KEYNESA W ŚWIETLE KRYTYKI MARKSISTOWSKIEJ

Cz. I.

Tezy „Ogólnej teorii zatrudnienia, stopy procentowej i pieniądza".

1. Wstęp. Ekonomia polityczna powstała w XVIII wieku, w danych i realnych warunkach historycznych. Dzieło Adama Smitha było syntezą i apologetyką ówczesnego mieszczaństwa angielskiego, które zdobywszy wielkie środki w pionierskim handlu zagranicznym rozpoczęło finansowanie faktoryj handlowych i plantacji w krajach kolonialnych. Okres trwania wielkiej „prosperity" Wielkiej Brytanii przeciągnął się mniej więcej do 1914 r.

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej Wielka Brytania znalazła się w głębokim impasie gospodarczym. Dowodem tego było m. in trwałe i chroniczne bezrobocie w wielkich rozmiarach o charakterze strukturalnym. Stało się ono zagadnieniem centralnym brytyjskiej polityki gospodarczej. Socjolog francuski sporządził poniższe zestawienie:[1])

Bezrobocie w W. Brytanii.

Rok i mies.		% członk Zw. Zaw	Tys. bezrob.	Rok i mies.		% członk. Zw. Zaw.	Tys. bezrob.
1921	I	6,4%	1 010	1927	I	12,1%	1 496
	VII	15,5	2 508		VII	9,3	1.054
1922	I	14.2	2 003	1928	I	10,7	1.336
	VII	12,6	1.423		VII	11,6	1.217
1923	I	13,3	1.511	1929	I	12,1	1.453
	VII	11,6	1.226		VII	9,7	1.142
1924	I	11,9	1 268	1930	I	12 6	1.479
	VII	9,8	1 025		VII	17,1	2 070
1925	I	11,2	1.307	1931	I	21,5	2.663
	VII	11,2	1.300				
1926	I	11,1	1.252				
	VII	14,6	1 645				

[1]) André Siegfried — „La crise britannique au XX-e siècle" Paris, Colin, 1931, str. 25.

Dnia 21 września 1931 r. Anglia odstąpiła od waluty złotej, stworzyła blok szterlingowy i Wyrównawczy Fundusz Walutowy i wstąpiła na drogę polityki „taniego pieniądza“ czyli niskiej stopy procentowej.

„Wielka depresja“ gospodarcza i głęboki kryzys rolny (1929—1933) — niespotykany w Europie w ciągu ostatnich 300 lat — unaoczniły bezradność kapitalistycznej polityki gospodarczej, zwłaszcza w dziedzinie masowego bezrobocia oraz w okresie kryzysu.

Oto sytuacja ekonomiczna, na tle której J. M. Keynes, prof. uniwersytetu w Cambridge, wiosną 1936 r. wydaje swą znaną „General Theory of Employment, Interest and Money“, czyli ogólną teorię zatrudnienia, stopy procentowej i pieniądza. W przedmowie, autor rozprawia się z temperamentem z ortodoksyjną ekonomiką klasyków. Dzieło to miało stać się rewizją dotychczasowych poglądów ekonomicznych i było zapowiedzią nowej i innej ekonomiki.

2. Zarys teorii Keynesa. Autor angielski stara się zbudować teorię ekonomiczną, która ma zapewnić pełne zatrudnienie, przy czym rozpatruje to zagadnienie z pieniężnego punktu widzenia, dając teorię gospodarki pieniężnej. Ten sposób rozwiązania problemu jest tylko jednym z możliwych ujęć, a mianowicie ujęciem monetarnym.

W wolno-konkurencyjnym gospodarstwie rynkowym, zdaniem Keynesa, rozstrzygającym elementem wpływającym na powiększenie produkcji jest wzrost popytu efektywnego na dobra występujące na rynku. Niehamowany i stale rosnący popyt efektywny, jego zdaniem, symbolizuje nie tylko pojęcie gospodarczego wzrostu, ale jest zdolny zapewnić pełne zatrudnienie i zahamować lub osłabić przebieg cyklu koniunkturalnego.

Jak widzimy więc Keynes respektuje procesy rynkowe, wolną konkurencję, inicjatywę osobistą oraz prywatne władanie środkami i narzędziami produkcji oraz zysk przedsiębiorcy. Już zatem u podstaw jego rozumowania znajdujemy wiarę, że w warunkach gospodarki kapitalistycznej możliwe jest zrealizowanie postulatu pełnego zatrudnienia. Keynes przenosi zatem środek ciężkości z produkcji kapitalistycznej na rynek i pomija podstawowe przyczyny powstawania i wzrostu armii bezrobotnych. W systemie kapitalistycznym widzi on zatem tylko drobne usterki, a nie dopatruje się podstawowych sprzeczności wewnętrznych. Walczy on o zachowanie tego ustroju i głosi ideę jego uzdrowienia. Zapatrzony jest on w automatyzm żywiołu rynkowego.

Niewystarczalność efektywnego popytu jest, zdaniem Keynesa, „causa causans“ bezrobocia i cyklu koniunkturalnego. Pierwszym zatem i podstawowym zagadnieniem w przedmiocie osiągnięcia pełnego zatrudnienia, rozpatrywanego zarówno teoretycznie jak również jako konkretny program polityki gospodarczej, jest wzmożenie za wszelką cenę popytu efektywnego.

Wrogami efektywnego popytu są z natury rzeczy: niewystarczająca konsumcja i ograniczenie inwestycji (te ostatnie są ograniczane tylko w wysoko uprzemysłowionych krajach tzw. „przekapitalizowanych“).

Pełne zatrudnienie, twierdzi w dalszym ciągu Keynes, może być osiągnięte jedynie wówczas, gdy skłonność do konsumcji („propensity to consume“) oraz bodziec do inwestowania („inducement to invest“) znajdują się w określonym i wzajemnym stosunku, możliwie optymalnym.

Oszczędności dobrowolne hamują rozwój skłonności do konsumcji, odciągają z rynku siłę nabywczą i mają dla całości popytu efektywnego znaczenie ujemne.

Aby układ gospodarczy pozostał w równowadze należy oszczędności co rychlej zamieniać na inwestycje, przy czym w tej dziedzinie pomocny jest system bankowy kraju, gdyż dobra kapitałowe nabywa się na rynku za kapitały i kredyty, w przeciwstawieniu do dóbr konsumcyjnych, nabywanych za pieniądze.

Nie będziemy w tym miejscu rozpatrywali ciekawej i ostro zwalczanej przez jego przeciwników (np. Sztokholmska szkoła inwestycji i oszczędności: Ohlin, Lundberg, Lindahl) teorii Keynesa o równości inwestycji i oszczędności, gdyż jej autor w dwa lata po wydaniu „Ogólnej teorii“ wycofał się z niej niemal całkowicie. Równość ta miała mieć doniosłe znaczenie dla równowagi gospodarki pieniężnej (patrz Kroll: „Neutrales Geld und Kapitalbildung“ Berlin 1936).

Sam jednak Keynes zrozumiał, że tak ogólnie sformułowane postulaty teoretyczne tylko małe mają znaczenie praktyczne, toteż za najsilniejszy bodziec dla inwestycji uważa on niską stopę procentową, czyli uprawianie polityki kredytowej pod hasłem „taniego pieniądza“ („cheap money“).

Na przeszkodzie tej polityce stoi zwyczaj ludzi interesu przechowywania swych aktywów w najbardziej płynnej postaci, a więc w pieniądzu. Zwyczaj ten, w istocie oparty na wyborze, Keynes nazywa preferencją płynności („liquidity preference“). Wedle tej teorii zatem procent jest odszkodowaniem za utratę płynności przez wierzyciela.

Dalsze rozumowanie Keynesa zmierza w tym kierunku, że preferencja płynności będzie większa, gdy obieg ulegnie powiększeniu, a więc stopa procentowa, jego zdaniem, opada przy zwiększonym obiegu.

Ideałem dla Keynesa jest stopa zerowa, gdyż wówczas zysk kapitalisty będzie największy, czyli według jego nomenklatury, będzie najwyższa „krańcowa wydajność kapitału".

Niska stopa procentowa, czyli polityka taniego pieniądza, jednak nie jest, według Keynesa, zupełnie wystarczająca, aby zrealizować postulat pełnego zatrudnienia. Musi być ona wzmocniona przez powiększenie obiegu pieniądza. Ale, aby rozszerzyć kredyt należy się wyrzec waluty złotej, która stanowi zdaniem J. Schumpetera „die goldene Bremse der Kreditmaschine". W rezultacie reforma kredytu ma znieść zmorę kapitalizmu: bezrobocie i cykl koniunkturalny.

Cała teoria Keynesa zbudowana jest na podstawach psychologicznych, o czym zdają się świadczyć tego rodzaju zwroty jak: skłonność do konsumcji, bodziec i motywy inwestycji, krańcowa wydajność kapitału, wybory płynności itp. pojęcia. Niestety, ekonomiści obozu kapitalistycznego używają pojęć psychologicznych z przed 100 lat, które we współczesnej psychologii mają już znaczenie historyczne (por. dzieło psychologii Titchenera).

W treści ekonomicznej tezy Keynes'a to teoria podkonsumcji w stylu Say-Marks i to jest jedyne chyba podobieństwo Keynesa do Marxa — wbrew twierdzeniom niektórych naszych ekonomistów.

Z ekonomiczno-technicznego punktu widzenia jest to teoria kołobiegu pieniężnego („Kreislauf des Geldes"). Według tej teorii potrzeby pieniężne równają się realizowanym w danym okresie dochodom. Wysokość dochodu społecznego jest granicą obiegu pieniężnego (dla zagadnienia szybkości, wydajności i wielokrotności obiegu — nie ma miejsca), a polityka deflacyjna sprzyja popieraniu oszczędzania, które hamująco wpływa na ceny i nie dopuszcza do wpływania wysokości dochodów na ceny i są przeszkodą dla działalności inwestycyjnej i pełnego zatrudnienia. Stając na gruncie kołobiegu pieniężnego i jego samolikwidalności Keynes ma słowa uznania dla Johna Law i autora pieniądza zanikowego Silvio-Gesella (twórcy „Schwundgeldu"). Ten jednak aspekt teorii Keynesa był do tej pory skwapliwie przez ekonomistów przemilczany w sposób dość charakterystyczny.

Dla Keynesa państwo może w pewnym sensie robić wydatki i długi bez granic i nie zwracać uwagi na rentowność wydatków i na spłaty kredytów, ale J. Dobretsberger nazwał ten pogląd otwarcie „nihilizmem finansowym" [2]).

Zwolennicy Keynesa uważają, że był on twórcą ogólnej teorii ekonomicznej, traktowanej pieniężnie i że jego konstrukcja była charakteru dynamicznego, bliskiego rzeczywistości. Pieniądz w tej teorii odgrywa czynną rolę w całym układzie gospodarczym i przestał być zasłoną zakrywającą realne zdarzenia gospodarcze. Pojęciowo pieniądz ponadto został połączony z kapitałem (poprzez oszczędności i inwestycje) oraz harmonijnie łączy się z cenami i koniunkturą [3]).

Jedno zdaje się nie ulegać wątpliwości, że tezy Keynesa podzieliły ekonomistów krajów kapitalistycznych, głównie anglosaskich, na 2 obozy: zwolenników i przeciwników jego teorii. Słabszy wpływ jego nauki był w Niemczech, a we Francji, Szwajcarii i Szwecji miał stosunkowo mało naśladowców. R. G. Hawtrey upatruje w kontroli inwestycji jedyną praktyczną zdobycz szeroko pomyślanej teorii Keynesa [4]).

Charakterystycznie wypowiedział się o Keynesie znany ekonomista amerykański Seymour E. Harris pisząc:

Przez Keynesa „zalecana jest rządowa kontrola nad pieniądzem, stopą procentową, oszczędnościami i inwestycjami, lecz zachowane zostały w jego teorii wolności indywidualne do wyboru zajęć i dóbr dla konsumcji, przy czym tworzenia zysków nie osłabiono" [5]).

Cz. II.

Teoria Keynesa w świetle krytyki marksistowskiej

Profesorowie radzieccy: I. Trachtenberg [6]) i E. Bregiel [7]) opublikowali ostatnio wnikliwe artykuły poświęcone krytyce „Ogólnej Teorii" J. M. Keynesa.

---

[2]) J. Dobretsberger: „Das Geld im Wandel der Wirtschaft'' Bern, Francke Verlag 1946, str. 157.

[3]) St. Rączkowski: „Teoria pieniądza J. M. Keynesa'' Poznań 1939. Rozdział ostatni.

[4]) E. S. Hawtrey: „Economic Destiny'', London, Longmans 1944.

[5]) Seymour E. Harris: „The New Economics — Keynes Influence on Theory and Public Policy'', N. York, A. A. Knopf, 1947, str. 5.

[6]) Art. „Ogólny kryzys kapitalizmu i burżuazyjna ekonomia polityczna'', Sowieckoje choziajstwo i mirowaja politika X.1947.

[7]) Art. „Apologetyka burżuazyjna pod sztandarem uzdrowienia kapitalizmu'' mies. „Dieńgi i Kredit'' Nr 9/47.

Jeśli chodzi o charakterystykę powyżej cytowanych źródeł, to artykuł prof. I. Trachtenberga zajmuje się Keynesem na szerszym tle w oparciu o bogatą bibliografię amerykańską i przedtem omawia poglądy Andersona jr., Hayeka, Hansena i Robbinsa. Artykuł prof. E. Bregiela nie ma tak szerokiego wachlarza poglądów i jest skoncentrowany wyłącznie na teorii kredytu Keynesa.

3. Problematyka „Ogólnej teorii". W oświetleniu ekonomistów radzieckich kryzysów i bezrobocia nie można już pokrywać milczeniem. Zamiast rezerwowej armii pracy występuje głębokie zjawisko masowego i trwałego bezrobocia. Tak np. w międzywojennej Anglii częstym zjawiskiem bywał 40-letni robotnik, żonaty i dzietny, który nigdy w życiu nie pracował, a żył z zasiłków angielskiego funduszu bezrobocia. Pierwszym w życiu jego zatrudnieniem były ćwiczenia wojskowe, gdy został zmobilizowany na drugą wojnę światową.

Ustrój społeczny, który kultywował ten stan rzeczy w ciągu paru dziesiątków lat, nie zasługiwał na szacunek i przypominał ponury okres upadku cesarstwa rzymskiego. Tylko ustrój socjalistyczny realizował powszechne prawo do pracy.

Postulat pełnego zatrudnienia w ustroju kapitalistycznym bynajmniej nie może być traktowany dosłownie, gdyż ustrój ten nie znosi bezrobocia całkowicie. Powstaje ponadto dodatkowe pytanie, czy w kapitaliźmie pełne zatrudnienie jest synonimem postępu gospodarczego.

Keynes w „Ogólnej teorii", mimo pozorów optymistycznych, jest ekonomistą rozpaczy i pesymizmu w swej pesymistycznej w istocie rzeczy nauce (T. Carlyle oddawna nazwał ekonomię „a dismal science"). Keynes zdaje się stracił wiarę w automatyczną gospodarkę rynkową i błogosławione skutki wolnej konkurencji, skoro jest jawnym zwolennikiem interwencjonizmu państwa w życiu gospodarczym. Wierzy on, że państwo i polityka kredytowa są w stanie zlikwidować kryzysy i zapewnić pełne zatrudnienie. Sądzi on, że kapitalizm należy „zorganizować" wprowadzając regulowaną gospodarkę. Wyobraża on sobie, że pełne zatrudnienie można osiągnąć przez:

a) interwencjonizm państwa w dziedzinie wielkich robót publicznych,

b) planowanie inwestycji,

a ostatecznie sądzi on, że ulepszenie systemu pieniężno-kredytowego stanowi panaceum na wszystkie bolączki kapitalistycznego ustroju.

Krytycy marksistowscy ostrzeliwują pozycję Keynesa z dział ciężkiego kalibru.

Krytykując i ujemnie oceniając kapitalizm Keynes jednocześnie jest do niego przywiązany, stara się go uzdrowić, zachowując prywatną własność i nierówność majątkową, uznaje on, że roboty publiczne mogą nie mieć znaczenia użyteczności (dwie piramidy egipskie, są lepsze dlań od jednej), zachęca zatem do rozrzutnej konsumcji w XX wieku, tym stuleciu obfitości i nędzy (I. Trachtenberg).

Problematyka „Ogólnej teorii" według marksistów jest błędna i sprzeczna z faktami. Ma ona burżuazyjno-klasową postać i pomija podstawowe sprzeczności ustroju kapitalistycznego. Keynes chce kapitalizm uleczyć, ale go nie usuwa. Reprezentuje on fałszywą i szkodliwą myśl, jakoby w kapitaliźmie można zlikwidować bezrobocie. Przedstawia on niewykonalną ideę „regulowania kredytu" w anarchistycznej gospodarce prywatno-kapitalistycznej. Dla niego wystarcza kontrola stopy procentowej kredytu i inwestycji — bez rewolucji i przemian socjalno-politycznych. Głosi on ideę uzdrowienia kapitalizmu i zachowania przestrzałego i niewydajnego ustroju, a więc wzmacnia swą teorią interesy monopoli przeciw klasie pracującej. Jego pomysłu inwestycje kapitałowe państwa odpowiadają interesom burżuazji angielskiej i wzmacniają jej zdolności konkurencyjne na rynkach zagranicznych (E. Bregiel).

4. Zagadnienia metodologiczne „Ogólnej teorii". Prof. E. Bregiel starannie zanalizował metodę stosowaną przez Keynesa w jego „Ogólnej teorii". Omawiany krytyk uważa, że metodologia Keynesa była nieprawidłowa w dziedzinie:

1) przyjęcia prymatu wymiany i

2) w stosowaniu metody psychologicznej.

Podstawowym i rozstrzygającym czynnikiem jest rozszerzenie produkcji, bo ono tylko warunkuje bezpośrednio wzrost obrotów rynkowych, a nie efektywny popyt, a więc wymiana. Źródłem bezrobocia nie jest bowiem niedostateczny popyt efektywny, gdyż bezrobocie w istocie rzeczy jest objawem niedostatecznego popytu na specyficzny towar — siłę roboczą. Popyt na pracę bowiem zależy od wielkości kapitału wymiennego. W toku procesu produkcyjnego zasób kapitału stałego stale rośnie, ale wielkość kapitału obrotowego jednocześnie maleje. Wzrost wydajności pracy i rozrost monopoli, a więc metody produkcji, powiększają bezrobocie w warunkach gospodarki kapitalistycznej i dlatego, powtarzamy ten argu-

ment, prymat wymiany przenosi niesłusznie sedno rzeczy z dziedziny produkcji (a więc warunków i jej metod) na rynek.

Skłonność do konsumcji, bodźce inwestycyjne, jako zjawiska inicjalne w przebiegu cyklu oraz preferencja płynności — oto typowi reprezentanci keynesowskiej metody psychologicznej. Ale czy wyprowadzenie ekonomicznych praw obiektywnych z subiektywnych motywów jednostek gospodarujących nie jest wyrazem nietrwałości współczesnego kapitalizmu?! Przecież motywy indywidualne ignorują naturalne warunki dziejowe procesów gospodarczych, a jednostka jest przy tej metodzie oderwana od swego podłoża społecznego. W ten sposób metoda psychologiczna Keynesa stara się wyprowadzić prawa ekonomiczne z niezmiennych cech ludzkiej świadomości, co jest objawem czystej metafizyki, bo Keynes zdaje się zapominać, że pauperyzacja klasy robotniczej nie może być uważana jako jakieś wieczyste prawo psychologiczne.

Prof. Trachtenberg metody Keynesa szczegółowo nie rozpatruje, tylko wzmiankuje, że jeśli zysk ma być motorem popędowym gospodarki kapitalistycznej, to opiera się on w zasadzie na wyzysku robotnika, a ekonomika współczesna w krajach burżuazyjnych nosi w sobie cechy upadku, rozkładu i jest reakcyjna.

5. Keynesowska teoria stopy procentowej. Wzmiankowani marksiści drobiazgowo zanalizowali keynesowską teorię stopy procentowej. Wbrew twierdzeniom burżuazyjnych ekonomistów, że ta teoria jest typową pieniężną teorią stopy, marksiści uważają ją za teorię psychologiczną i zapewne są bliżsi prawdy.

Keynes nie określa źródła procentu, w przeciwstawieniu do Böhm-Bawerka, który daje wytłumaczenie ekonomiczne (dobra teraźniejsze są więcej warte od dóbr przyszłych). Dla Marksa źródłem procentu było przywłaszczenie przez właścicieli środków produkcji wytworu cudzej pracy, a wysokość stopy nie była związana z ruchami pieniądza w obiegu, lecz z tendencją kapitału pożyczkowego. Krytykowanie przez Keynesa wysokiej stopy i rentjerów kapitalistycznych — to sianie szkodliwych złudzeń, że uda się znieść pasożytniczy kapitał, przy zachowaniu własności prywatnej środków produkcji (I. Trachtenberg).

Istotę procentu należy wyprowadzać z wartości dodatkowej — pisze prof. E. Bregiel — którą procent przedstawia. Źródłem procentu jest eksploatacja klasy robotniczej. Procentu nie można sprowadzać do prostego stosunku liczbowego. Procent, będąc u Keynesa wynagrodzeniem za odstąpienie od płynności — tłumaczenie powierzchowne i bezpłodne —, nie stanowi „ceny", jaka przywraca do równowagi popyt na kapitał inwestycyjny w stosunku do oszczędności. Psychologiczne motywy stopy procentowej odrywają kredyt od kapitału reprodukcji, co jest sprzeczne z rzeczywistością. Przyrost wkładów podczas depresji, a odpływ w okresie ożywienia gospodarczego przeczą teorii Keynesa. Walczy on o „tani pieniądz", ale zapomina, że niska stopa niezawsze wywołuje przyrost inwestycji.

Mętne są też zapatrywania Keynesa na temat roli stopy procentowej. Broni on 3 tez:

1) jeśli norma zysku przewyższa stopę, to kapitalista będzie inwestował;
2) gdy brak pełnego zatrudnienia należy obniżyć stopę;
3) niska stopa likwiduje bezrobocie.

Na powyższe tezy można wysunąć kontrargumenty. Inwestycje są finansowane nie tylko z kredytu, ale również i z własnych środków, w drodze samofinansowania, a więc stosunek normy zysku do stopy bywa czasem obojętny. W depresji inwestycje są ograniczone przez niskie ceny, a wysokość stopy wówczas nie ma rozstrzygającego znaczenia. Niska stopa nie może zlikwidować bezrobocia, bo w imperialiźmie monopole ograniczają produkcję, a zatem i inwestycje. Pogląd zatem, że wysoki procent nie pozwala w pełni wykorzystać zasobów produkcyjnych i siły roboczej, jest zdaniem Bregiela, powierzchowny i mylny, bo i przy „tanim pieniądzu" może występować chroniczne bezrobocie.

Keynesowską teorię stopy procentowej badał bliżej bynajmniej nie marksistowski badacz H. Stackelberg i w konkluzji pisał, że „nie jest ona wcale żadną nową odmianą, ale tylko pewnym aspektem tradycyjnej teorii"[8]).

6. Teoria kredytu i inwestycji. Keynes sprowadza teorię kredytu do zagadnienia stopy procentowej i tym samym obchodzi zagadnienie kapitału pożyczkowego. Ponadto, postulując powiększenie obiegu pieniężnego, utożsamia ilość pieniądza z kapitałem pożyczkowym. Walcząc o „tani pieniądz" i o większą emisję pieniądza, zdaje się zupełnie zapominać, że inflacja kredytowa obniża realne płace zarobkowe (Bregiel).

---

[8]) H. Stackelberg: art. „Zins und Liquidität" w Revue suisse d'économie polit. et de statist. Nr 4/1947, str. 322.

Rozważając teorię inwestycji należy mieć na uwadze, że Keynes inwestycje pojmuje w sposób angielski, a więc jako lokatę kapitału.

Według jego teorii rozmiary inwestycji zależą od oceny przyszłego dochodu, ale ta ocena jest chwiejna i nieokreślona. Giełdy, ustalając kursy papierów wartościowych, wprawdzie ułatwiają kierunek inwestycji, ale równocześnie podrywają trwałość systemu gospodarczego. Keynes twierdząc, że nieuki i spekulanci określając kursy walorów, przypomina zabawę w Czarnego Piotrusia lub muzykalne krzesło i taka ocena jest powierzchowna, bo w rzeczywistości kursy giełdowe są określane przez realne procesy reprodukcji. Jeśli poziom inwestycji zależy od oceny przyszłych dochodów (antycypacje), to brak jest obiektywnych podstaw do oceny ruchu inwestycyjnego, a cała ta koncepcja ma charakter pseudo-naukowy i teoria ta jest treściowo pusta. Jeśli zaś Keynes chce zwiększyć ingerencję państwa, aby powiększyć skłonność do inwestowania, to jego analiza jest powierzchowna, bo zapomina on o podstawowych stosunkach wytwórczych (I. Trachtenberg).

7. Cykle i kryzysy. U Keynesa wahania cykliczne uzależnione są od fluktuacji użyteczności kapitału (czyli stopy zysku), ale wahania normy zysku, to grunt chwiejny, bo przyszłość jest nieokreślona.

Według Keynesa boom jest objawem nadmiaru optymizmu, następuje wzrost wydatków i wzrost stopy procentowej, fala optymizmu słabnie, występuje rozczarowanie wyrażające się początkowo w kursach giełdowych, następnie następuje krach i katastrofa. Kryzys więc jest według tego poglądu przejściem do pesymizmu. Ujawnia się wówczas nadmiar kapitału stałego i brak obrotowego — należy przystąpić do likwidacji zapasów towarowych, kapitał stały traci wartość skutkiem spadku cen, a stopa procentowa obniża się.

Wedle tego ujęcia, przebieg cyklu gospodarczego wypływa ze specyficznych warunków rynkowych, a nie z metody kapitalistycznego wytwarzania. Zdaniem I. Trachtenberga jest to bardzo powierzchowna analiza wymiany, teoria jest pojęciowo pusta i wnioski ostateczne właściwie nikłe.

Rozmiaru inwestycji nie można zostawiać w rękach prywatnych, należy regulować rozmiar inwestycji bieżących. Jeśli Keynes chce równocześnie oddziaływać na inwestycje i zwiększać konsumcję — to jego teoria jest teorią przeinwestowania i niedostatecznej konsumcji (I. Trachtenberg).

8. Program polityki gospodarczej Keynesa. Jest to wyraźny program inflacyjny. Chcąc zrealizować pełne zatrudnienie Keynes odrzuca zasadę stałości cen. Etapami jego polityki są:

1) powiększenie obiegu,
2) tani pieniądz,
3) powiększenie inwestycji, mnożnik[9]), rozrost produkcji i zatrudnienia.

Umiarkowana i kontrolowana inflacja pieniężna lub kredytowa znalazła prawo obywatelstwa w przedwojennych progamach nakręcania koniunktury. Inflacja przestała być straszakiem, kiedy zapomniano już skutki hiperinflacji niemieckiej i polskiej z 1923 r. oraz węgierskiej z 1946 r. Autorzy radzieccy nie krytykują inflacyjnego charakteru programu gospodarczego Keynesa. Ostrze ich krytyki skierowane jest gdzieindziej.

Keynes, w swej polityce gospodarczej, jest umiarkowanym konserwatystą, zgadza się on na ingerencję państwa, ale nie chce osłabić inicjatywy prywatnej i w ten sposób chce uniknąć ruiny całego systemu kapitalistycznego.

Projektuje on planowany kapitalizm jako środek przeciw socjalizmowi. Keynes, krytykując kapitalizm, czyni to w sposób przyjacielski, ale bada zjawiska powierzchownie nie analizując podstawowych czynników wytwórczości. I w tym właśnie, zdaniem doktryny radzieckiej, leży główny jego błąd.

[9]) Mnożnik („multiplier") Keynesa przedstawia rodzaj wskaźnika i urządzenia przy którego pośrednictwie sumy wydatkowane na inwestycje częściowo wracały na rynek kapitałowy w postaci przyrostu nowych oszczędności. Mnożnik stanowi u Keynesa centralne zagadnienie jego teorii inwestycji.

. *Adam Zausznica*

O NIEKTÓRYCH ZAGADNIENIACH BILANSU PŁATNICZEGO ZSRR

Rozrachunki międzynarodowe Związku Socja- 'cznych Republik Radzieckich posiadają sze- swoistych właściwości, które silnie odróżnia- ch treść wewnątrzną, zasięg i ich postać for- ną od mechanizmu rozrachunków międzyna- ›wych państw o gospodarce kapitalistycznej. Na czym te różnice polegają?

W ekonomice kapitalistycznej wszelka dzia- ość gospodarcza, z której wynikają rozra- ıki międzynarodowe a więc: eksport i import arów, ruch kapitałów, świadczenie usług, ope- e finansowe itp. dokonuje się przez liczne, ależne od siebie, często wręcz sobie przeciw- łające organizmy gospodarcze — samorzut- bez planu, żywiołowo. Ingerencja aparatu lzy państwowej w postaci różnorodnych niczeń jak: reglamentacja i licencjonowanie llu zagranicznego, czy też restrykcje waluto- jak i wszelkie inne przedsięwzięcia tego ro- u nie mogą zmienić — rzecz oczywista — ej istoty kapitalistycznego handlu zagranicz-) i rynku walutowego. Oddziaływanie to jest nie świadectwem, iż walka z żywiołem, jaki dstawia rynek w gospodarce kapitalistycznej, 'wa się nie o zniszczenie źródeł zła, ale o zła- :enie jego skutów. W planowej gospodarce R przy istniejącym monopolu handlu zagra- ıego i monopolu walutowym państwa nie ma sca na nieskoordynowane i samorzutne sto- i gospodarcze z innymi krajami, a zatem rachunki międzynarodowe wynikają ze świa- ie regulowanej działalności, służącej intere- i celom określonym w ogólnogospodarczych ach państwowych.

'aństwo ma pełną gestię w regulowaniu swo- rozrachunków międzynarodowych z innymi ımi przez stosowanie odpowiedniej polityki odarczej w łonie instytucji i organizacii re- jących monopol handlu zagranicznego. Tego ı nie posiada żadne z państw kapitalistycz- , nawet te, które wprowadziły u siebie re- ograniczeń walutowych i reglamentacji han- :agranicznego. Drugą istotną różnicą organi- rozrachunków międzynarodowych ZSRR monopol walutowy oraz wyznaczenie pienią- 'i specyficznej dla radzieckiej gospodarki na- wej roli, krańcowo różniącej się od charakte- stroju pieniężnego państw kapitalistycznych. o zagadnienia leży w tym, że pieniądz ZSRR est podporządkowany kapitalistycznemu pra- wu wartości. Fakt ten posiada znamienne reper- kusje na charakter i metodykę radzieckich rozra- chunków międzynarodowych.

Najbardziej widoczną jest różnica systemów organizacji rozrachunków międzynarodowych ZSRR i krajów kapitalistycznych w metodach prowadzenia sprawozdawczości i planowania, tj. w zasadach kierujących zestawianiem bilansów płatniczych. Analizując strukturę bilansów płatniczych ZSRR można zaobserwować trzy zasadnicze właściwości różniące je od bilansów płatniczych państw kapitalistycznych: 1) Treść gospodarcza bilansu, 2) Sposoby ustalenia równowagi bilansowej, 3) Metoda zestawiania bilansu płatniczego.

Szczegółowe omówienie tych zagadnień da nam najpełniejszy obraz istoty bilansów płatniczych ZSRR.

I. Wszystkie trzy cechy odróżniające bilanse płatnicze (jak zresztą i wszelkie bilanse) ZSRR od bilansów krajów kapitalistycznych, w ostatecznym rachunku wynikają bezpośrednio i pośrednio z istoty różnic zachodzących między gospodarką socjalistyczną i kapitalistyczną. Jako rezultat socjalistycznego ustroju i planowej ekonomiki radzieckiej bilanse płatnicze ZSRR są wyrazem zupełnie odmiennych międzynarodowych stosunków gospodarczych. Mimo że w schemacie bilansów płatniczych ZSRR spotykamy się z tymi samymi prawie pozycjami po stronie przychodu i rozchodu co w bilansach państw kapitalistycznych, to jednak pod tymi identycznymi na pozór — pozycjami kryje się odmienna treść. Istnienie monopolu handlu zagranicznego oraz monopolu walutowego państwa, swoista polityka stosunków finansowo-kredytowych z zagranicą stwarza, iż całokształt stosunków gospodarczych ZSRR z zagranicą dokonywa się pod znakiem odmiennych przesłanek, celów i zasad, aniżeli stosunki gospodarcze między krajami kapitalistycznymi.

Odmienna treść bilansów płatniczych ZSRR warunkuje odmienne właściwości pozostałych dwóch cech odróżniających bilanse sowieckie od bilansów państw kapitalistycznych.

II. Drugą cechą odróżniająca bilanse płatnicze ZSRR od bilansów państw kapitalistycznych jest metoda, mechanizm ustalenia równowagi bilansu. Bilanse państw kapitalistycznych — rzec można — z reguły nie są zrównoważone; tak zresztą, jak w ogóle istnienie równowagi w go-

arce kapitalistycznej, w wyniku zasadniczych wnętrznych sprzeczności kapitalizmu, zali- należy do zjawisk przypadkowych. Bilanse icze państw kapitalistycznych wyrażają sto- k wpływów i płatności, jako wynik różno- ych gospodarczych stosunków czynności dlowych, kredytowych, finansowych i innych nywanych samorzutnie, bez planu i koordy- i w skali państwowej; w każdym razie moto- tej działalności jest zawsze zysk, ciasny in- jednostki, lub grupy. Obserwujemy całko- brak powiązania między należnościami od anicy, a natychmiast płatnymi zobowiąza- i w danej chwili. Tak samo jak czynniki padkowe i bezplanowe składają się na tałtowanie całości bilansu i naruszenie rów- agi bilansowej, tak też przywrócenie równo- i bilansowej następuje w sposób żywiołowy, leżny od woli kierowanej. Znamy „klasycz- metody stosowane w państwach kapitali- znych dla przywrócenia równowagi bilansu iczego. Wiemy jednak również, iż metody ie mogą w zupełności usunąć działania czyn- w żywiołowości w rozwoju rozrachunków dzynarodowych państw kapitalistycznych, że atem — mogą one jedynie osłabić względnie nić działanie przypadkowości w formowaniu u nierównowagi bilansowej.

Krańcowo różnie przebiegają zjawiska te warunkach planowej gospodarki socjalistycz- ZSRR, gdzie bilans płatniczy jest rezultatem nych docelowych zamierzeń wynikających spodarczej polityki stosunków z innymi kra- i. Charakter i zasięg tych stosunków określa na podstawie założeń ogólnopaństwowego u gospodarczego ZSRR. Centralizacja w rę- państwa całokształtu działalności handlu anicznego oraz rozrachunków międzynarodo- h daje możliwość ścisłego planowania wszel- form i stosunków w tej dziedzinie, tak więc echanizm równoważenia bilansu płatniczego R jest wynikiem i częścią ogólno-państwo- o planu gospodarczego. W warunkach gospo- ki kapitalistycznej, niezależnie od tego jak oko sięga ingerencja państwa w sprawy han- zagranicznego i rynku walutowego (aż do „totalnej" kontroli włącznie) wszelkie pla- anie rozrachunków międzynarodowych jest zą niemożliwą. Próby w tym kierunku czy- e sprowadzały się w rezultacie do schema- nego ujęcia przewidywań o mających nastą- wypłatach z tytułu importu i innych operacji żadnym wypadku nie można nazwać tego pla- aniem. Przypuszczalny rozdział resursów walutowych to jeszcze nie planowanie rozrachunków międzynarodowych, do tego bowiem trzeba planowej gospodarki w skali ogólno-państwowej, co jest niemożliwe w warunkach kapitalizmu.

Związek Radziecki znajduje się w takiej sytuacji, że może regulować swoje rozrachunki międzynarodowe zgodnie z planem gospodarczym państwa. Dlatego też osiągnięcie równowagi bilansów płatniczych w ZSRR sprowadza się do powiązania eksportu z importem, jak bowiem wiadomo eksport stanowi główne źródło przypływu waluty koniecznej na pokrycie importu i innych zobowiązań. Planowanie rozrachunków międzynarodowych ZSRR jest obecnie tym bardziej możliwe i łatwe, gdyż Związek Radziecki dziś operuje dostatecznymi rezerwami walutowymi i kruszcowymi dającymi mu dużą swobodę ruchów w stosunkach z zagranicą. Uzyskanie rezerw też było uwarunkowane istnieniem planu, przy czym oddziaływanie ogólnopaństwowego planu na to zagadnienie odbywało się trzema kanałami: w zakresie planu wytwórczego — wzmożeniem produkcji złota wewnątrz kraju i wyznaczeniem mu odpowiedniego miejsca w rozrachunkach międzynarodowych (o czym będzie mowa później), w zakresie planu handlu zagranicznego — przez dokładne wytyczenie charakteru i wartości importu i eksportu i doprowadzenie bilansu handlowego do stanu czynnego, oraz w zakresie planu walutowego — przez odpowiednią politykę finansowo-kredytową wobec zagranicy.

Zagadnienie rezerw walutowych i kruszcowych wysuwa się na czoło zagadnień specyficznych dla bilansów płatniczych ZSRR. Złoto (i częściowo inne kruszce) w charakterze pieniądza „światowego" jest tym właśnie środkiem, który sprowadza bilanse płatnicze do stanu równowagi. Rolę tę spełnia złoto także w ZSRR i jest rzeczą zrozumiałą, gdyż Związek Radziecki żyje w warunkach kapitalistycznego okrążenia i w tej, a nie innej sytuacji następuje wszelka wymiana i kontakt ZSRR z zagranicą. W żadnym jednak przypadku nie należy identyfikować rezultatów każdego ruchu złota, dopływu jego i odpływu z ZSRR jako wskaźnika aktywności, czy pasywności bilansów płatniczych. Tu właśnie występuje na widownie specyficzna rola i znaczenie złota w ZSRR: złota — towaru. Dla ZSRR kraju ogromnej produkcji złota wielka część, a nawet cała suma eksportu złota nie jest „światowym pieniądzem", środkiem służącym do zrównoważenia bilansu płatniczego, a towarem, którego import lub eksport decydowany jest zgodnie z ogólnym planem gospodarczym. Znaczenie złota jako

międzynarodowego środka płatniczego i jako towaru, który zawsze i łatwo znajduje nabywcę jest bodźcem do gromadzenia zapasów tego metalu, którego zresztą zapasy w Państwowym Banku ZSRR są jak wiadomo poważne. Na skutek właściwego ZSRR systemu walutowego, oderwanego od parytetu złota i opartego na zupełnie odmiennych przesłankach gospodarczych gromadzenie zapasów złota przez Gosbank ma na celu stworzenie rezerwy walutowej dla potrzeb rozrachunków międzynarodowych w okresie nieprzewidzianych klęsk, lub wojny.

III. Organizacja ogólno-gospodarczej sprawozdawczości w ZSRR daje możliwości z niewiarogodną wprost dokładnością zestawienia bilansu płatniczego w ścisłym, naukowym tego słowa znaczeniu. Maksymalnie osiągalna dokładność w zestawieniu bilansów płatniczych odnosi się nie tylko do danych wynikowych, lecz w nie mniejszym stopniu do wszystkich pozycji bilansu; poszczególne pozycje wyrażają najbardziej drobiazgowe i swoiste właściwości rozrachunków ZSRR z zagranicą i reprezentują ściśle wytyczone rodzaje, grupy i kategorie tych rozrachunków. Praktyka radzieckiej sprawozdawczości w dziedzinie stosunków płatniczych i rozrachunków ZSRR z zagranicą nie ogranicza się do zestawienia bilansów płatniczych, bowiem dla dopełnienia obszaru tych stosunków opracowuje oddzielnie dodatkowe trzy zestawienia bilansowe za dany okres sprawozdawczy: 1) bilans rozrachunkowy, tj. ogólno-handlowy, 2) bilans ruchu kapitałów, 3) bilans długów zagranicznych.

Porównując praktykę sprawozdawczości rozrachunków międzynarodowych ZSRR z praktyką państw kapitalistycznych dochodzimy do niezbyt korzystnych dla tych ostatnich wniosków.

Przy analizie różnic między bilansami płatniczymi ZSRR i krajów kapitalistycznych przyjmiemy za punkt wyjścia porównanie schematu radzieckiego bilansu płatniczego i schematu opracowanego przez Sekretariat dla Spraw Gospodarczych Ligi Narodów w Genewie po pierwszej wojnie światowej. Forma bilansu płatniczego zalecana przez Ligę Narodów i stosowana w większości państw kapitalistycznych przetrwała w postaci prawie niezmienionej po dzień dzisiejszy. Niestety schemat ten nie przedstawia w naukowym sensie tego słowa bilansu płatniczego; jest on raczej połączeniem (niezbyt szczęśliwym i niepełnym) bilansu rozrachunkowego (ogólno - handlowego) i bilansu ruchu kapitałów. Ponadto część przedstawiająca bilans ogólno handlowy również nie jest nim właściwie w ścisłym znaczeniu, albowiem zamiast wyrażenia stosunku należności i zobowiązań wynikających w okresie sprawozdawczym z wszelkich tytułów rozrachunkowych przedstawia te należności i zobowiązania w postaci tytułów powstałych z handlu zagranicznego, tj. importu i eksportu towarów i to na podstawie danych zaczerpniętych ze statystyki celnej. Skądinąd wiemy, iż okoliczność przejścia towaru przez granicę danego państwa nie oznacza wcale powstania należności lub zobowiązania w stosunku do zagranicy. Towary mogą być wysłane na składy konsygnacyjne, oddane do komisowej sprzedaży itp. a w okresie sprawozdawczym nie sprzedane, tymczasem zaś statystyka celna rejestruje je jako dokonany eksport lub import. W ten sposób w bilansach płatniczych zestawianych według schematu Ligi Narodów figurują zobowiązania i należności handlu zagranicznego nieścisłe, oparte na danych ruchu towarów, niezgodne zatem z faktycznym stanem zawartych i dokonanych transakcyj.

Drugą niewłaściwością schematu bilansów płatniczych stosowanych w państwach kapitalistycznych jest wykazywanie towarów eksportowych według ceny „fob", a importowych według cen „cif". Powoduje to wypadnięcie z bilansu płatniczego rozrachunków za fracht, asekurację itp. jeśli towary te zostały importowane, lub wyeksportowane w czasie poprzedzającym okres sprawozdawczy.

Jeszcze jedną niedokładnością bilansów płatniczych państw kapitalistycznych jest niemożliwość uchwycenia przez statystykę urzędową ruchu kapitałów; zarówno w ich pieniężnej jak i towarowej postaci (kredyt towarowy i inne rodzaje kredytu handlowego).

Do tego wszystkiego dodać możemy, iż niektóre pozycje bilansów płatniczych państw kapitalistycznych (za wyjątkiem pozycji dotyczących handlu zagranicznego, określanych jak wiadomo na podstawie danych statystycznych) precyzowane są na podstawie przybliżonego szacunku; nie reprezentują one zatem w ogóle rzeczywistych należności i zobowiązań, wynikłych z dokonanych transakcji i stwarzających rozrachunki międzynarodowe.

Sprawozdawczość sowiecka w dziedzinie zestawiania bilansów płatniczych (i innych) opiera się w pierwszym rzędzie na sprawozdawczości Banku Państwa; sprawozdawczość Ministerstwa Handlu Zagranicznego, organizacji handlu zagranicznego i innych organizacji, posiadających rozrachunki z zagranicą, uzupełnione danymi księgowości, posiada znaczenie li tylko jako roz-

winięcie danych pozycji bilansu zestawianego w zasadzie przez Ministerstwo Finansów.

Układ schematu bilansu płatniczego ZSRR zwraca uwagę z racji szczególnej dbałości o właściwą terminologię i dokładną nomenklaturę, wyraźnie i niedwuznacznie określającą charakter i poszczególną cechę, czy właściwość rodzaju wymiany lub rozrachunku z zagranicą. Klasyfikacja pozycji bilansu płatniczego ZSRR obejmuje płatności i rozrachunki podzielone na rodzaje i grupy jednolite pod względem treści gospodarczej, identyczne pod względem techniki rozrachunkowej.

Poniżej podaję obecnie przyjętą i stosowaną w ZSRR formę bilansu płatniczego.

PRZYCHÓD

Nr	Nomenklatura	Suma
	I. Towary.	
1.	Przychód ze sprzedaży towarów.	
	II. Usługi.	
2.	Wpływy z żeglugi, frachtu morskiego, opłat portowych i obsługi obcych statków w portach radzieckich.	
3.	Wpływy z kolei żelaznych i innych środków transportu.	
4.	Wpływy od ubezpieczeń.	
5.	Wpływy z prowizji brokerskiej i bankowej.	
6.	Wpływy z tytułu usług udzielenia pomocy technicznej, remontu itd.	
7.	Wpływy z międzynarodowej komunikacji pocztowo-telegraficznej, telefonicznej i radiowej.	
	III. Turystyka, przekazy niehandlowe, dochody Państwa.	
8.	Wpływy z turystyki (od cudzoziemców).	
9.	Wpływy z niehandlowych przekazów do ZSRR.	
10.	Dochody Skarbu Państwa za granicą.	
	IV. Obsługa kredytów i pożyczek.	
11.	Wpływy z procentów za udzielone pożyczki i kredyty (zagranicy).	
	V. Ruch kapitałów i dóbr.	
12.	Sprzedaż majątku państwowego za granicą.	
13.	Wpływy z długoterminowych pożyczek państwowych uplasowanych za granicą.	
14.	Wpływy z kredytów finansowych handlu zagranicznego.	
15.	Wpływy z tytułu spłat pożyczek i kredytów udzielonych przez ZSRR zagranicznym państwom.	
16.	Wpływy z kredytów handlowych i firmowych.	
17.	Wypłaty walutowe z kasy banków radzieckich i zmniejszenie sald na rachunkach bieżących i rachunkach korespondentów w bankach zagranicznych.	
	VI. Różne.	
18.	Różne wpływy.	
	VII. Złoto.	
19.	Sprzedaż złota.	
	Przychód razem	

ROZCHÓD

Nr	Nomenklatura	Suma
	I. Towary.	
1.	Płatności za zakupione towary.	
	II. Usługi.	
2.	Wydatki na żeglugę, zapłatę frachtu morskiego „timecharter'', opłat portowych i obsługa radzieckich „timecharterowych'' statków w portach zagranicznych.	
3.	Wydatki na zagranicznych kolejach żelaznych i innych środkach transportu.	
4.	Wydatki ubezpieczeniowe.	
5.	Wydatki na obsługę ekspedycyjną ładunków radz., przeładunek i składowanie.	
6.	Wydatki na opłacenie usług udzielenia pomocy technicznej, remontu itd.	
7.	Wydatki na międzynarodową komunikację pocztowo-telegraficzną, telefoniczną i radiową.	
8.	Wydatki na zapłatę opłat celnych, podatków bezpośrednich za granicą.	
9.	Wydatki na utrzymanie radzieckiego aparatu handlowego za granicą.	
10.	Koszty handlowe operacji handlu zagranicznego.	
	III. Turystyka, przekazy niehandlowe, wydatki Państwa.	
11.	Wydatki na turystykę, kulturalno-oświatowe wyjazdy obywateli ZSRR.	
12.	Niehandlowe przekazy za granicę.	
13.	Wydatki Skarbu Państwa za granicą.	
	IV. Obsługa kredytów i pożyczek.	
14.	Wydatki na zapłatę procentów za udzielone przez zagranicę kredyty i pożyczki.	
	V. Ruch kapitałów i dóbr.	
15.	Zakup majątku za granicą.	
16.	Spłata długoterminowych pożyczek państwowych uplasowanych za granicą.	
17.	Spłata kredytów finansowych handlu zagranicznego.	
18.	Udzielenie kredytów i pożyczek zagranicznych państwom.	
19.	Spłata kredytów bankowych i firmowych.	
20.	Wypłaty walutowe do kasy banków radzieckich i zwiększenie sald na rachunkach bieżących i rachunkach korespondentów w bankach zagranicznych.	
	VI. Różne.	
21.	Różne wydatki.	
	VII. Złoto.	
22.	Zakup złota.	
	Rozchód razem	

Bilans płatniczy ZSRR zestawia się raz do roku za ubiegły rok kalendarzowy. Obejmuje on wszystkie bez wyjątku wpływy i płatności walutowe, które miały miejsce w okresie sprawozdawczym. Moment dokonania wypłaty brany jest pod uwagę nie z punktu widzenia rozrachunków między poszczególnymi organizacjami, ale — ogólnej gospodarki państwowej, tzn. momentem dokonania wypłaty jest termin, w którym odpowiednia suma wpłynęła lub została wypłacona z rachunków bieżących i korespondencyjnych państwowego Banku ZSRR we właściwych bankach zagranicznych. Oznacza to, iż wpływy z eksportu i płatności za import w okresie sprawozdawczym niekoniecznie muszą być zgodne w czasie z odpowiednimi rozrachunkami radzieckich organizacji handlu zagranicznego z „Gosbankiem". Częstokroć bywa, że sumy rozrachunkowe uwidocznione w pozycjach bilansu płatniczego za rok sprawozdawczy przeprowadzane są w rozrachunkach z organizacjami handlu zagranicznego na początku następnego roku. Ten stan rzeczy rozprzestrzenia się na wszystkie operacje i pozycje bilansu płatniczego.

Bilans płatniczy ZSRR nie wyprowadza sald jednolitych grup i pozycji przychodu i rozchodu. Wszystkie prawie pozycje bilansowe są pozycjami obrotowymi; wyjątek stanowią pozycje dotyczące zmiany sald kasy walutowej Gosbanku i sald na rachunkach bieżących i korespondencyjnych Gosbanku w bankach zagranicznych.

Bilanse płatnicze ZSRR zawierają załączniki, które są rozwinięciem i detalizacją poszczególnych pozycji i grup. Załączniki te dają możliwość szczegółowej analizy działalności rozrachunkowej i stosunków gospodarczych państwa, organizacji handlu zagranicznego, banków itp. z zagranicą.

IV. Dokonajmy analizy poszczególnych pozycji bilansu.

Pierwsza grupa rozrachunków „Towary" obejmuje jedną tylko pozycję: po stronie przychodu — „wpływy z eksportu", a po stronie rozchodu — „opłacenie importu towarów". Termin „wpływy z eksportu" obejmuje przychód nie tylko ze sprzedaży towarów eksportowych, lecz również sprzedaż bunkru, kamieni szlachetnych, kruszców (za wyjątkiem złota), innych ruchomości, okrętów itp., przy czym przez przychód w tej pozycji rozumie się całkowitą sumę wpływów faktycznie zainkasowanych od kontrahentów zagranicznych z włączeniem do wartości sprzedanego towaru wszelkich kosztów dodatkowych uwzględnionych w ocenie. Koszty te jednak są wykazane w bilansie w grupie „Usługi" w pozycji rozchodowej. Analogicznie — pozy rozchodowa „opłacenie importu towarów" w kazuje faktyczne wypłaty eksporterom zagrani nym z tytułu sprzedanych towarów. Jeżeli i porter radziecki zakupił towary z obowiązki dostawy franco wagon fabryka dostawcy, l „fob" czy nawet franco wagon granica (a są najczęściej praktykowane warunki dostaw tow rów zakupywanych przez ZSRR), to koszty d stawy towaru do ZSRR nie wchodzą do tej poz cji bilansu płatniczego, a wykazuje się je w gru „Usługi" w odpowiedniej pozycji rozchodow Natomiast pozycja 1 po obu stronach bilan włącza wszelkie wpływy i wypłaty z tytułu rek macji, rabatu, zwrotów, kar za zwłokę, pena itp.

Między grupą I „Towary" a grupą II „Usług" w praktyce handlu zagranicznego zachodzą prz różne związki i kombinacje powiązań. Racjon na metoda układu bilansów płatniczych ZSR pozwala na bardzo szczegółową dyferencjac wszelkich rodzajów rozrachunków, nie wykl czając przy tym jednak szeregu uproszcz z punktu widzenia techniki bilansowej. Tak przy eksporcie z ZSRR z obowiązkiem dostaw towaru przez ekspedytora radzieckiego zapis takiego rodzaju rozrachunków następują w sp sób odmienny, niż opisano powyżej, a mianow cie. Wpływ od zagranicznego importera za czys wartość umowną towaru zapisuje się w pozyc 1 po stronie przychodu, wpływy zaś za przewó asekurację itd. w odpowiednich pozycjach gru II „Usług" również po stronie przychodu.

Do grupy tej zresztą włącza się także zarów no wszelkie wpływy i dochody sowieckiej flot handlowej obsługującej obce ładunki za granic jak i wszelkie koszty i opłaty floty za granic z kontrahentami zagranicznymi.

Przy stosunkach sowieckich organizacji usłu gowych z sowieckim importerem ,to znaczy n — przy przewozie towarów importowanych d ZSRR przez flotę handlową sowiecką, rozrachu ki z tego tytułu następują poza bilansem pła niczym, na bazie wewnętrznych rozrachunkó między organizacjami. Jedynie rzeczywiście p noszone koszty i wypłaty walutowe floty za gra nicą włącza się do grupy II odpowiedniej pozycj rozrachunkowej.

Identyczne kryteria rozciągają się na pozosta rodzaje rozrachunków wiązanych grupy I i II.

Grupa III i IV bilansu nie wymaga omówie nia. W V grupie rozrachunków ciekawie z punk tu widzenia techniki bilansowej przedstawia si

pozycja przychodowa 17 i, odpowiednio pozycja rozchodowa 20.

Tak zwana „Kasa walutowa" Państwowego Banku ZSRR oznacza istnienie pewnych zobowiązań państw zagranicznych, waluty których składają się na tę kasę. Wszelka więc zmiana „Kasy walutowej" będzie równoznaczna ze zmianą wysokości tych zobowiązań. Jeśli „Kasa walutowa" zwiększyła się w okresie sprawozdawczym, oznacza to, że nastąpił wzrost zobowiązań zagranicy wobec ZSRR, tj. miały miejsce jakieś świadczenia ZSRR wobec zagranicy, a zatem z punktu widzenia bilansu płatniczego jest to pozycja rozchodowa. Na odwórt, jeśli „Kasa walutowa" zmniejszyła się, co oznacza zmniejszenie zobowiązań zagranicy — to z punktu widzenia bilansu płatniczego jest to przychodem.

Formowanie się pozycji przychodowej 17 następuje ponadto na skutek działania pozostałych elementów składowych w sposób następujący: a) przez zmniejszenie sald na rachunkach korespondentów „Nostro" Gosbanku w bankach zagranicznych i zwiększenie sald banków zagranicznych na rachunkach „Loro" w Gosbanku, b) przez zmniejszenie sald na rachunkach bieżących Gosbanku i radzieckich organizacji w bankach zagranicznych i zwiększenie sald banków, organizacji i osób zagranicznych na rachunkach bieżących w Gosbanku.

Sytuacje wymienione pod a) i b) oznaczają odpowiednio zmniejszenie zobowiązań zagranicy wobec ZSRR i udzielenie kredytu ZSRR przez zagranicę; wyrażenie więc swoje w bilansie znajdą one po stronie przychodu.

Z kolei pozycja rozchodowa 20 formuje się na bazie odwrotnie działającego mechanizmu to znaczy:

a) przez zwiększenie sald na rachunkach korespondentów „Nostro" Gosbanku w bankach zagranicznych i zmniejszenie sald banków zagranicznych na rachunkach „Loro" w Gosbanku,

b) przez zwiększenie sald na rachunkach bieżących Gosbanku i radzieckich organizacji w bankach zagranicznych i zmniejszenie sald banków, organizacji i osób zagranicznych na rachunkach bieżących w Gosbanku.

Dla uzupełnienia analizy tej pozycji (17 i 2 dodać należy, iż pod uwagę w bilansie płat czym bierze się nie obroty na tych pozycja a różnicę sald na początku i pod koniec ro sprawozdawczego, gdyż ona tylko nas interesu Pozycje 17 i 20 stanowią główny element bila su płatniczego ZSRR, nietrudno bowiem wyk w niej wskaźnik zmian, które za okres spraw zdawczy zaszły w stanie rezerw walutowy ZSRR.

Przechodząc do rozpatrzenia następnej gru rozrachunków bilansu płatniczego ZSRR: gru VI „Różne" — zauważyć należy, iż istnienie tak kryjącej w sobie zalążek przypadkowości gru przeczy nieco początkowym rozważaniom o ś słości i doskonałości schematu bilansu płatnic go ZSRR. Praktyka jednak wykazała, iż mo naprawdę zaistnieć mało znaczące, nieprze dziane i niepowtarzalne typy rozrachunków, których celowym jest właśnie stworzenie tak pozycji. Ciężar gatunkowy tej grupy rozrachu ków jest znikomy wobec całości bilansu tak, nad tym drobnym „odstępstwem" może przejść do porządku.

Ostatnia VII grupa rozrachunkowa: „Złoto" została omówiona dokładnie poprzednio w tre niniejszego artykułu.

ZSRR nie ogłasza w zasadzie swych bilans płatniczych. Jedynymi opublikowanymi bilan mi płatniczymi były bilanse za 1935 i 1936 kiedy to ZSRR na prośbę Sekretariatu dla Spr Gospodarczych Ligi Narodów dostarczył wsz kie materiały i dane w tym celu. Niestety Sek tariat Ligi Narodów w sposób tak nieumiejęt czy niewłaściwy wykorzystał te materiały, (albo sama metoda zestawiania bilansów tak s czyła ich istotną treść), iż podanie bilansów ty w formie, w jakiej zostały one opublikowa przez Sekretariat Ligi Narodów nie przedstaw dla niego żadnej wartości.

Bilanse płatnicze ZSRR zarówno pod wzg dem treści jak i formy nie były i nie są czy niezmiennym, statycznym. Zmienia się treść i f ma stosunków gospodarczych ZSRR ze świat zewnętrznym, zmieniają się więc i treść i for rozrachunków międzynarodowych. Wraz z ni zmienia się postać bilansu płatniczego — w pr ciwnym bowiem razie bilanse płatnicze nie wałyby słusznego obrazu tej nowej treści i wych form stosunków ZSRR z zagranicą.

PRZEGLĄD BIBLIOGRAFICZNY WAŻNIEJSZYCH POZYCJI LITERATURY EKONOMICZNEJ Z ZAKRESU PIENIĄDZA, KREDYTU I BANKOWOŚCI Z OKRESU 1939 – 1947

Polska w okresie okupacji niemieckiej była odcięta całkowicie od stosunków naukowych z zagranicą. Powoli i stopniowo luki w tym zakresie są wyrównywane. Nie kusząc się o sporządzenie kompletnej bibliografii ekonomicznej, gdyż nie jesteśmy powołani do wypełnienia tego zadania, wydaje się nam wskazanym, dla pilnych i praktycznych celów codziennej pracy, sporządzenie rozumowanego katalogu ważniejszych prac wydanych podczas wojny i po jej zakończeniu w dziedzinie pieniądza, kredytu i bankowości, oraz podania treści niektórych monografii z dziedziny międzynarodowych stosunków i ustrojów gospodarczych.

Przegląd ten, ograniczony w swoim zakresie, będziemy podawać kolejno w następującym porządku wydawnictw: 1) w języku rosyjskim, 2) w języku francuskim, 3) w języku niemieckim (wydawnictwa niemieckie i szwajcarskie), 4) w języku angielskim (dla wydawnictw amerykańskich i angielskich).

Część I
Wydawnictwa w języku rosyjskim

1) Атлас З. Бумажные деньги.
(Pieniądze papierowe). Moskva 1946, Gosbank SSSR, 8°, s. 21.
Treść: Istota pieniędzy papierowych i warunki inflacji. Inflacja pieniądza papierowego w okresie rewolucji burżuazyjnej we Francji w końcu XVIII i XIX wieku. Inflacja pieniądza papierowego w Ameryce i Anglii w XVIII — XIX wieku. Zepsucie monety. Inflacja pieniądza papierowego w Rosji.

2) Атлас З. Денежные системы капитализма.
(Systemy pieniężne w kapitaliźmie). Moskva 1945, Gosbank SSSR, 8°, s. 14.
Treść: 1) Rozwój pieniędzy, 2) Kształt pieniędzy i znaków pieniężnych i warunki ich obrotu, 3) Podstawowe typy systemów pieniężnych, 4) Współczesne systemy waluty złotej.

3) Денежное обращение и кредит в С.С.С.Р.
(Obrót pieniężny i kredyt w ZSRR). Moskva 1947, Gosfinizdat, 8°, s. 420.
Praca zbiorowa pod redakcją **Атлас З. и Брегель Е.**
Treść: 1) Podstawowe cechy obrotu pieniężnego i kredytu w radzieckim systemie gospodarczym, 2) Rozwój systemu pieniężno-kredytowego w ZSRR, 3) Organizacja i planowanie systemu pieniężno-kredytowego w ZSRR.

4) Берри Л. Специализация и кооперирование в промышленности С.С.С.Р.
(Specjalizacja i współpraca w przemyśle ZSRR). Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 86.
Treść: 1) Rozwój specjalizacji i współdziałania w przemyśle ZSRR, 2) Specjalizacja i współdziałanie jako metoda mobilizacji wytwórczości, 3) Specjalizacja i współdziałanie w okresie wojny narodowej, 4) Niektóre zadania z dziedziny specjalizacji i współdziałania w okresie powojennym.

5) Богуславский М., Гребень Я., Проселков А. Оперативная техника и учет в Госбанке С.С.С.Р
(Technika operacyjna i rachunkowość w Gosbanku ZSRR), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 445.
Praca zbiorowa. Treść: 1) Ogólna charakterystyka prac rachunkowo - operacyjnych w Gosbanku i struktura jego systemu, 2) Bilans Gosbanku, 3) Syntetyczny i analityczny rachunek, 4) Podstawy dokumentacji, obrotu dokumentów i wewnętrzno-bankowej kontroli, 5) Operacje bieżące, 6) Operacje oszczędnościowe, 7) Rachunki oddziałowe, 8) Operacje kasowe, 9) Operacje emisyjne, 10) Operacje walutowe i zagraniczne, 11) Kasowe wykonanie budżetu państwowego, 12) Rozrachunki z bankami długoterminowych lokat (Specbanki), 13) Fundusze Gosbanku, 14) Debetorzy i kredytorzy, 15) Ustanowienie rachunku oddziałów ewakuowanych Gosbanku. Rachunek strat wojennych, 16) Rachunek środków podstawowych, materiałów i budowli banku, 17) Dochody i rozchody banku, 18) Sprawozdawczość.

6) Богуславский М., Гребень Я., Дорошевич А. Учет и техника операции Госбанка С.С.С.Р.
(Rachunkowość i technika operacyjna w Gosbanku ZSRR), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 238.
Praca zbiorowa.

7) Быхов Н. Техника начисления процентов в системе Госбанка С.С.С.Р.
(Technika zarachowania procentów w systemie Gosbanku), Kiev 1935, Ukr. Otd. Gosfinizdata, 8°, s. 47.
Treść: Tabele do obliczania procentów i liczb procentowych.

8) Чевелев И. И. Элементарный курс хозяйственных вычислений.
(Kurs elementarny rachunków gospodarczych), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 71.
Treść: 1) Metody rachunków uproszczonych, 2) Wyliczenia przybliżone, 3) Liczydła, 4) Metody obliczania procentów, 5) Arytmometr, 6) Tablice rachunkowe, 7) Limit logarytmiczny, 8) Obliczanie rachunków rozliczeniowych, oszczędnościowych i bieżących, 9) Rachunki towarowe, 10) Kalkulacja towarowa, 11) Kalkulacja przemysłowa.

9) Дьяченко В. П. Общее учение о советских финансах.
(Ogólna nauka o finansach sowieckich), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 104.
Treść: 1) Ogólne pojęcie radzieckich finansów. Przedmiot i zadania wykładu o finansach ZSRR, 2) Ekonomiczne podstawy finansów radzieckich. Finanse i podział dochodu społecznego, 3) System finansowy ZSRR. Podstawy finasowego planowania i kontroli, 4) Polityka finansowa ZSRR. Rola finansów w produkcji socjalistycznej.

10) Ельницкий А. Е. Расчетно-кассовые операции в системе Цекомбанка.
(Rachunkowo-kasowe operacje w systemie Banku Komunalnego), Moskva 1940, Gosfinizdat, 8°, s. 47.
Treść: Podstawowe akty prawne o operacjach rozrachunkowo - kasowych. Rodzaje operacji kasowo-rozrachunkowych. Operacje rozrachunkowe. Operacje kasowe, Stawki procentowe i opłaty pobierane przez banki komunalne od organów sowieckich z tytułu usług bankowych.

11) Федосеев К. А. Анализ отчета и баланса предприятия.
(Analiza rachunku i bilansu przedsiębiorstwa), Moskva 1944, Gosfinizdat, 8°, s. 312.
Treść: 1) Metody analizy gospodarczej działalności przedsiębiorstwa przemysłowego, 2) Metody analizy gospodarczej działalności przedsiębiorstwa handlowego, 3) Metody analizy pracy majątku państwowego (sowchozu).

12) Финансы С.С.С.Р. за 30 лет 1917—1947.
(Finanse ZSRR w ciągu 30 lat 1917—1947), Moskva 1947, Gosfinizdat, 8°, s. 342.
Praca zbiorowa. Treść: Зверев А. — Radzieckie finanse i budowa socjalizmu w ZSRR. Голев Н. — Rozwój kredytu radzieckiego; Плотников К. — Budżet państwowy Związku Radzieckiego; Ровинский Н. — Finanse radzieckie i rewolucja kulturalna; Марьяхин Г. — System podatkowy państwa radzieckiego; Валлер Л. — Oszczędności ludności ZSRR; Жлобин Н. — Stosunki finansowo-kredytowe państwa radzieckiego z krajami ościennymi.

13) Финансовые системы иностранных государств. Авторский коллектив под руководством Н. Н. Любимова.
(Systemy finansowe państw zagranicznych), Moskva 1947, Gosfinizdat, 8°, s. 244.
Praca zbiorowa. Treść: 1) Finanse Anglii, 2) Finanse Stanów Zjednoczonych Ameryki, 3) Finanse Francji, 4) Finanse Niemiec, 5) Finanse Italii, 6) Finanse Japonii, 7) Finanse Chin.

14) Финансирование просвещения
(Сборник законодательных материалов.
(Finansowanie oświaty. Zbiór materiałów ustawodawczych), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 274.
Praca zbiorowa. Treść: 1) Szkoły powszechne i średnie, 2) Nauka młodzieży dorastającej, 3) Wychowanie przedszkolne, 4) Domy dziecięce i likwidacja dzieci porzuconych i opuszczonych, 5) Praca polityczno-oświatowa, 6) Wyższe zakłady naukowe, 7) Szkoły techniczne i inne średnie zakłady naukowe specjalne, 8) Kursy korespondencyjne, 9) Kursy i inne środki przygotowania kadr, 10) Zakłady naukowe, 11) Sztuka i kino, 12) Wydawnictwa, 13) Zagadnienia ogólne.

15) Фрей Л. Н. Основные проблемы международных расчетов.
(Podstawowe zagadnienia rozrachunków międzynarodowych), Moskva 1945, „Meždunarodnaja Kniga", 8°, s. 433.
Treść: 1) Bilans rozrachunkowy i płatniczy, 2) Zarys historyczny teorii bilansu płatniczego i rozrachunkowego, 3) Teorie równoważenia bilansu w okresie przed pierwszą wojną światową, 4) Teorie równoważenia bilansu płatniczego w okresie ogólnego kryzysu kapitalizmu, 5) Równoważenie bilansu płatniczego przy walutach papierowych,

6) Bilans płatniczy i rozrachunkowy krajów kapitalistycznych w okresie 1929 — 1939 r., 7) Problemy walutowe po wojnie, 8) Współczesne zagadnienie srebra.

16) Фрей Л. И., Смирнов А. М., Лопатин Г. С, Международные расчеты и финансирование внешней торговли.
(Międzynarodowe rozrachunki i finansowanie handlu zagranicznego), Moskva 1944, V/O, „Meždunarodnaja Kniga", 8°, s. 311, Vypusk 2.
Treść: 1) Ogólna charakterystyka banków współczesnych, 2) Współczesny system bankowy Stanów Zjednoczonych Ameryki, 3) Współczesny system bankowy Francji, 4) Współczesny system bankowy Niemiec, 5) Współczesny system bankowy Italii, 6) Współczesny system bankowy Szwecji, (vide Smirnov).

17) Фрей Л. И. Вопросы внешней торговой политики иностранных государств.
(Zagadnienia zagraniczne, polityki handlowej, państw zagranicznych), Moskva 1946, V/O, „Meždunarodnaja Kniga", 8°, s. 402.
Treść: 1) Ukształtowanie i umocnienie bloków gospodarczych i rozwój handlu dwustronnego między krajami w okresie 1929—1939, 2) Bariery handlowe w okresie międzywojennym, 3) Zewnętrzna polityka handlowa W. Brytanii w czasie 1929—1939, 4) Zewnętrzna polityka handlowa podczas wojny, 5) Zewnętrzna polityka handlowa USA w latach 1934—1939, 6) Zewnętrzna polityka handlowa USA w czasie wojny, 7) Charakterystyka systemów zewnętrznej polityki handlowej państw zagranicznych, 8) Zagadnienia zewnetrznej polityki handlowej po wojnie, 9) Handel światowy i zagadnienie walutowe, 10) Handel zewnętrzny i problem długoterminowych długów, 11) Międzynarodowe umowy towarowe.

18) Гальперин Я. М., Кипарисов Н. А., Леонтьев Н. А. Курс теории бухгалтерского учета.
(Kurs teorii rachunku buchalteryjnego), Moskva 1945, Gosfinizdat, 8°, s. 227.
Treść: 1) Ogólna charakterystyka rachunku buchalteryjnego, 2) Przedmiot i metoda rachunku buchalteryjnego, 3) Klasyfikacja rachunków, 4) Technika rachunku buchalteryjnego, 5) Sprawozdawczość buchalteryjna, 6) Podstawy organizacji buchalterii, 7) Krótki zarys rozwoju buchalterii.

19) Оперативная техника и учет в банках долгосрочных вложений..
(Technika operacyjna i rachunkowość w bankach inwestycyjnych), Moskva 1941, Gosfinizdat, 8°, s. 280.
Praca zbiorowa pod redakcją Гольденберга А. М.
Treść: 1) Organizacja rachunkowości i techniki operacyjnej w bankach lokat długoterminowych, 2) Technika operacyjna i rachunkowość przelewowych operacji w bankach lokat długoterminowych, 3) Operacje bankowe przy finansowaniu remontów kapitalnych, 4) Rachunki rozliczeniowe podrzędnych organizacji w bankach lokat długoterminowych, 5) Operacje banków długoterminowych lokat przy długoterminowym kredytowaniu, 6) Rachunkowość operacyjna banków przy krótkoterminowym kredytowaniu, 7) Rozrachunek banków długoterminowych lokat z Gosbankiem, 8) Wzajemne rozrachunki w bankach lokat długoterminowych, 9) Różne operacje i rozrachunki w tych bankach, 10) Sprawozdawczość w bankach lokat długoterminowych.

20) Грутман Р. А. Финансовая работа на предприятиях промышленности строительных материалов.
(Działalność finansowa w przedsiębiorstwach przemysłu materiałów budowlanych), Moskva 1947, Bjuro Techn. Inform., 8°, s. 247.
Treść: Wstęp, 1) Podstawy planu finansowego, 2) Podstawy działalności operacyjnej.

21) Гвелесиани А. Г. Операционная техника в агентских сберегательных кассах
(Technika operacyjna w agenturach kas oszczędnościowych), Moskva 1944, Gosfinizdat, 16°, s. 47.
Treść: Wstęp, 1) Organizacja budowy systemu kas oszczędności, 2) Operacje dokonywane przez oddziały kas oszczędności, 3) Operacje wkładowe, 4) Formularze operacji wkładowych, 5) Operacje przelewowe, 6) Wypłata sum za odznaczenia ZSRR, 7) Gotówka i ochrona skarbca w agenturach, 8) Zamknięcia operacji dziennych.

22) Казарин Ф. В. Финансирование и кредитование потребительской кооперации.
(Finansowanie i kredytowanie spółdzielczości spożywczej), Moskva 1945, Gostorgizdat, 8°, s. 158.
Treść: 1) Podstawy organizacji finansowej

i kredytowo-rozrachunkowej pracy w ZSRR. 2) System rozrachunków w gospodarce socjalistycznej, 3) Krótkoterminowe kredytowanie spółdzielczości spożywców, 4) Analiza sytuacji finansowej organizacji spółdzielczej, 5) Plan finansowy, 6) Kontrola wykonania planu finansowego.

23) Корольков Г. А. Проверка смет по строительству.
(Kontrola kosztorysów budowlanych, podręcznik dla pracujących w Torgbanku), Moskva 1945, Gosfinizdat, 8°, s. 56.
Treść: Wstęp, 1) Organizacja projektowania, 2) Zakres i treść dokumentów kosztorysowych i projektów, 3) Uproszczenia w kosztorysach i projektach w warunkach wojennych, 4) Budownictwo podczas wojny, 5) Metoda zbierania dokumentów kosztorysowych, 6) Przykłady ułożenia poszczególnych kalkulacji kosztorysów i rozrachunków kosztorysowych, 7) Kontrola kosztorysów przez bank, 8) Pokrycie gotówkowe wykonanych robót budowlanych.

24) Козлов Г. Теория денег и денежного обращения (Капитализм).
(Teoria pieniądza i obrotu pieniężnego w kapitaliźmie), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 296.
1) Pochodzenie i istota pieniądza, 2) Funkcja pieniądza, 3) Krytyka teorii pieniężnych. Rozwinięcie przez Lenina i Stalina teorii pieniężnej Marksa, 4) Warunki metalowego obiegu pieniężnego, 5) Środki obrotowe przy systemie kredytowym, 6) Obrót pieniądza papierowego, 7) Stabilizacja waluty, 8) Kryzysy obrotu pieniężnego. Kryzys walutowy jako wynik kryzysu nadprodukcji, 9) Proces inflacyjny w warunkach drugiej wojny światowej. Zakończenie.

25) Ямпольский С. Л. Оперативная техника и учет в Промышленном Банке С.С.С.Р.
(Technika, operacyjna i rachunkowość w Banku Przemysłowym), Moskva 1944, Gosfinizdat, 8°, s. 220.
Treść: 1) Struktura, klientela i operacje Prombanku, 2) Bilans Prombanku, 3) Organizacja rachunku buchalteryjnego i wewnętrzna kontrola, 4) Wzajemne stosunki Prombanku z Gosbankiem i innymi bankami długoterminowymi (specjalnymi bankami), 5) Operacje bezgotówkowe, 6) Ewidencja środków do finansowania inwestycji, 7) Ewidencja operacji do finansowania budownictwa, 8) Ewidencja operacji kredytowych, 9) Rozliczeniowe rachunki organów radzieckich w Oddziałach Prombanku, 10) Dochody i rozchody Prombanku, 11) Rozrachunki wzajemne, 12) Inne rachunki bilansu Prombanku, 13) Rozchody administracyjne, 14) Sprawozdawczość buchalteryjna, 15) Formalności przy otwieraniu nowych i zamykaniu istniejących oddziałów Prombanku.

26) Ларин Ф. М. Подоходный налог с промысловой кооперации и кооперации инвалидов.
(Podatek dochodowy w spółdzielczości pracy i inwalidów), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 31.
Treść: 1) Podatek dochodowy w spółdzielczości pracy i inwalidów, 2) Rachunkowa kontrola sprawozdania i bilansu zjednoczenia (artelu), 3) Analiza działalności gospodarczej, 4) Konkluzja i wnioski z analizy rachunków i bilansu.

27) Михалевский Ф. И. Золото в период мировых войн.
(Złoto w okresie wojen światowych), Moskva 1945, Akademija Nauk SSSR Institut Ekonomiki, 8°, s. 235.
Treść: I. Pierwsza wojna światowa, 1) Wydobycie i koncentracja złota przed pierwszą wojną światową, 2) Rola złota w pierwszej wojnie światowej, 3) Ruchy złota, 4) Lata powojenne.
II. Złoto w okresie światowego kryzysu gospodarczego i kryzysu 1937 r., 1) Światowy kryzys gospodarczy i kryzys walutowy, 2) Kryzys walutowy i funkcja złota jako miara wielkości, 3) Kryzys walutowy i wydobycie złota, 4) Funkcja złota, magazynu wartości w warunkach kryzysu walutowego, 5) Upaństwowienie, koncentracja i migracja złota.
III. Druga wojna światowa, 1) W wilię drugiej wojny światowej, 2) Druga wojna światowa. Dodatek.

28) Невский С. Н., Платонов А. И. Финансовые вычисления.
(Rachunki finansowe), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 96.
Treść: 1) Skrócone sposoby rachunkowe, 2) Rachunki przybliżone, 3) Mechanizacja roboty rachunkowej, 4) Rachunki procentowe, 5) Kalkulacja przemysłowa, 6) Rozrachunki w operacjach towarowych, 7) Obliczenia na rachunkach rozliczeniowych i bie-

żących, 8) Obrachunki przyjęte w systemie urzędów skarbowych.

29) Найдис М. А., Сахаров А. П. Организационные вопросы, планирование и финансовое хозяйство в сберегательных кассах.
(Zagadnienia organizacyjne, planowanie i gospodarka finansowa w kasach oszczędności), Moskva 1946, Ministerstvo Finansov, 8°, s. 82.
Treść: 1) Ustrój organizacyjny systemu kas oszczędności, 2) Planowanie w systemie kas oszczędności, 3) Gospodarka finansowa kas oszczędności.

30) Парфаняк Н. А. Финансовый контроль за расходованием фондов заработной платы.
(Finansowa kontrola wydatków z funduszu płac zarobkowych), Moskva 1945, Gosfinizdat, 8°, s. 96.
Treść: 1) Podstawowe zasady kontroli finansowej przy wydatkach na pokrycie płac, 2) Kontrola bankowa wydatków na płace zarobkowe w przedsiębiorstwach przemysłowych i organizacjach budowlanych, 3) Kontrola finansowa płac zarobkowych w urzędach administracyjnych i organizacjach skomercjalizowanych, 4) Budowa planowanego funduszu płac i jego analiza, 5) Metodyka wykrycia oszczędności i przekroczeń na fundusze płac przedsiębiorstw i organizacji budowlanych, 6) Analiza wykorzystania funduszu płac.

31) Покровский С. А. Внешняя торговля и внешняя торговая политика России.
(Handel zagraniczny i zagraniczna polityka handlowa Rosji), Moskva 1947, V/O, „Meżdunarodnaja Kniga“, 8°, s. 403.
Treść: Wstęp, 1) Handel zagraniczny w okresie przedfeodalnym, 2) Handel zagraniczny w okresie rozczłonkowania feodalnego, 3) Powstawanie rosyjskiego państwa scentralizowanego i jego handel zewnętrzny (system monetarny), 4) Handel zagraniczny w okresie monarchii absolutnej XVIII wieku (merkantylizm), 5) Handel zagraniczny w okresie rozkładu ustroju feodalno-pańszczyźnianego (system przeciwprotekcyjny), 6) Zagraniczna polityka handlowa i handel zewnętrzny Rosji w okresie kapitalizmu przedmonopolistycznego, 7) Handel zewnętrzny Rosji w okresie imperializmu (1900—1916).

32) Шер И. Д. Финансирование капитальных восстановительных работ в промышленности.
(Finansowanie kapitalnych robót odbudowy w przemyśle), Moskva 1945, Gosfinizdat, 8°, s. 46.
Treść: 1) Źródła finansowania robót budowlanych, 2) Metody finansowania robót budowlanych, 3) Zagadnienie kosztów robót budowlanych.

33) Шереметевский Д. М. Основные элементы внутризаводского планирования.
(Elementy podstawowe planowania wewnątrz przedsiębiorstw), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 88.
Treść: 1) Organizacja socjalistycznego planowania w ZSRR, 2) Organizacja kierownictwa i planowania w przedsiębiorstwach socjalistycznych, 3) Program produkcji, 4) Plan robót instalacyjnych, 5) Planowanie pracy i płacy, 6) Plan zaopatrzenia materiałowego, 7) Planowanie kosztów własnych produkcji, 8) Plan finansowy.

34) Смирнов А. М. Международные расчеты и финансирование внешней торговли.
(Międzynarodowe rozrachunki i finansowanie handlu zagranicznego), Moskva 1944, V/O, „Meżdunarodnaja Kniga“, 8°, s. 77.
Treść: 1) Mechanizm międzynarodowy rozrachunków i operacje walutowe, 2) Systemy pieniężne i polityka walutowa państw zagranicznych, 3) Krótka charakterystyka walut poszczególnych państw, 4) Organizacja międzynarodowych rozrachunków w ZSRR, 5) Dokumenty kredytowe, używane w znaczeniu środków międzynarodowych rozrachunków, 6) Podstawowe operacje bankowe, 7) Formy rozrachunku w handlu zagranicznym, 8) Kredyty zagraniczne w handlu zewnętrznym.

35) Шварц Г. А. Безналичные взаимные расчеты в С.С.С.Р.
(Niegotówkowe wzajemne rozrachunki w ZSRR), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 83.
Treść: 1) Bezgotówkowe obroty wzajemne w gospodarstwie kapitalistycznym, 2) Bezgotówkowe rozrachunki wzajemne w ZSRR, 3) Zagadnienia organizacji wzajemnych rozrachunków bezgotówkowych w ZSRR.

36) Трахтенберг И. А. Финансовые итоги войны— проблема инфляции.
(Finansowe rezultaty wojny — Problem inflacji), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 103.
Treść: Wstęp, 1) Finanse w systemie gospodarki wojennej, 2) O teorii inflacji, 3) Finan-

sowe koszty wojny, 4) Metody finansowania i inflacja, 5) Powojenne perspektywy.

37) Варга Е. Изменения в экономике капитализма в итоге второй мировой войны.
(Zmiany w ekonomice kapitalizmu w wyniku drugiej wojny światowej), Moskva 1946, Gosud. Izdat. Polit. Literatury, 8°, s. 320.
Spis rzeczy: 1. Rosnaca rola państwa w ekonomice krajów kapitalistycznych. 2. Regulowanie gospodarki i bezplanowość w krajach kapitalistycznych podczas wojny. 3. Koncentracja i centralizacja przemysłu i kapitału podczas wojny. 4. Tendencje zjednoczeniowe w ekonomice wojennej krajów socjalistycznych. 5. Gospodarka wojenna i technika. 6. Wojna i siła robocza, 7. Wytwórczość podczas wojny. 8. Ograniczenie konsumcji prywatnej podczas wojny. 9. Rozdrobnienie światowej gospodarki kapitalistycznej i zmiany w handlu zagranicznym podczas wojny. 10. Tendencja do zmniejszania międzynarodowego podziału pracy i jej skutki. 11. Kolonie w wojnie. 12. Inflacja jako następstwo wojny. 13. Ruch cyklu przemysłowego po zakończeniu wojny. 14. Zmiany demograficzne podczas wojny i ich następstwa. 15. Perspektywy rozwoju gospodarczego kapitalizmu.

38) Учет и техника операций Госбанка С.С.С.Р.
(Rachunkowość i technika operacyjna w Gosbanku ZSRR), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 239.
Praca zbiorowa pod redakcją Проселкова А. А.
Treść: 1) Struktura systemu Gosbanku, 2) Bilans Gosbanku, 3) Syntetyczny i analityczny rachunek, 4) Obrót dokumentami i wewnętrzno-bankowa kontrola, 5) Operacje rozrachunkowe, 6) Operacje pożyczkowe, 7) Rozrachunki międzyoddziałowe, 8) Operacje kasowe, 9) Operacje emisyjne, 10) Operacje walutowe i kruszcowe, 11) Kasowe wykonanie budżetu państwowego. 12) Rozrachunki z bankami długoterminowych kredytów i z kasami oszczędności, 13) Rachunek funduszów debetowych i kredytowych, dochody i wydatki banku, 14) Rachunek kapitału, materiałów i remontów, 15) Ustalenie rachunku w oddziałach Gosbanku w związku z jego stratami wojennymi. Rachunek strat wynikłych z najazdu niemiecko-faszystowskiego, 16) Sprawozdawczość

39) Вишнев Ц. Военная экономика фашистской Италии.
(Ekonomika wojenna Italii faszystowskiej), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 136.
Treść: 1) Ekonomika faszystowskiej Italii w okresie przygotowania do wojny, 2) Organizacja gospodarki wojennej, 3) Problem surowców, 4) Mobilizacja wytwórczości i transportu, 5) Mobilizacja pracy ludzkiej, 6) Gospodarka rolna i zagadnienie zaopatrzenia, 7) Finansowanie wojny. 8) Ciężar wojny i jego rozdział.

40) Володарский Л. Планирование местного хозяйства и культурного строительства.
(Planowanie lokalnej gospodarki i budownictwa kulturalnego), Moskva 1945, Gosfinizdat, 8°, s. 206.
Treść: 1) Rola lokalnych komisji planowania, ich struktura i organizacja pracy, 2) Planowanie łączne i szczegółowe, 3) Planowanie przemysłowe, 4) Planowanie gospodarki rolnej, 5) Planowanie budowy dróg, transportu i łączności, 6) Planowanie gospodarki mieszkaniowo-komunalnej, 7) Planowanie obrotu towarowego, 8) Planowanie podstawowego budownictwa, 9) Planowanie rozbudowy kulturalnej, 10) Planowanie ochrony zdrowia, 12) Budżet lokalny.

41) Вознесенский Н. Военная экономика С.С.С.Р. в период отечественной войны.
(Ekonomika wojenna ZSRR w okresie wojny narodowej), Moskva 1948, Gosud. Izdat. Polit. Literatury, 8°, s. 190.
Treść: Wstęp, 1) W przededniu wojny narodowej, 2) Podstawy ekonomiki wojennej ZSRR, 3) Przebudowa gospodarki narodowej, 4) Rozszerzenie produkcji, 5) Odbudowa gospodarki w toku wojny, 6) Bilans gospodarstwa narodowego, 7) Przemysł i produkcja wojenna, 8) Gospodarka rolna i zaopatrzenie, 9) Transport i organizacja przewozu, 10) Organizacja pracy i płac zarobkowych, 11) Obrót towarowy i ceny, 12) Budżet, kredyt i pieniądz, 13) Planowanie produkcji, 14) Wydatki i straty gospodarstwa narodowego, 15) Ekonomiczne zwycięstwo socjalizmu, 16) Powojenna ekonomika socjalistyczna.

42) Выгодский С. Л. Кредит и кредитная политика Соединенных Штатов Америки.
(Kredyt i polityka kredytowa USA), Moskva 1940, Gosfinizdat, 8°, s. 195.
Treść: Przedmowa, 1) Krótka historia syste-

mu kredytowego USA, 2) Pochodzenie Systemu Federalnej Rezerwy, 3) System Federalnej Rezerwy w służbie pierwszej, imperialistycznej wojny światowej, 4) System Federalnej Rezerwy podczas kryzysu 1920—1921, 5) Kredytowa polityka Systemu Federalnej Rezerwy w okresie prosperity, 6) Walka Systemu Federalnej Rezerwy o wyprowadzenie gospodarki z kryzysu w latach 1929—33, 7) Polityka kredytowa w okresie depresji specjalnego rodzaju i krótkoterminowego ożywienia (1934—37), 8) System Federalnej Rezerwy i nowy kryzys gospodarczy, 9) Rola centralnych banków w epoce imperializmu.

43) Зверев А. Г. Государственные бюджеты Союза С.С.С.Р.

(Budżety państwowe ZSRR), Moskva 1946, Gosfinizdat, 8°, s. 170.

Treść: 1) O jednolitym budżecie ZSRR w 1938 r., 2) Budżet państwowy ZSRR w 1939 r., 3) Budżet państwowy ZSRR w 1940 r., 4) Budżet państwowy ZSRR w 1941 r., 5) Budżet państwowy ZSRR w 1944 r., 6) Budżet państwowy ZSRR w 1945 r.

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA ZA MARZEC 1948 r.

W miesiącu marcu r.b. opublikowane zostały następujące ważniejsze ustawy, dekrety i rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 25 lutego 1948 r. w sprawie wykonania dekretu z dnia 24 września 1947 r. o emitowaniu przez Bank Gospodarstwa Krajowego obligacyj na podstawie pożyczek, udzielonych w ramach państwowych planów inwestycyjnych — Dz. U.R.P. Nr 11, poz. 83.

Na podstawie tego rozporządzenia Bank Gospodarstwa Krajowego uprawniony został do emitowania obligacyj inwestycyjnych, na podstawie pożyczek udzielanych w ramach państwowych planów inwestycyjnych. Obligacje te mogą być emitowane zarówno w walucie polskiej jak i zagranicznej. Ogólną kwotę emisji oraz jej warunki ustala Minister Skarbu z tym, że kwota ta nie może przekraczać ogólnej sumy wierzytelności Banku Gospodarstwa Krajowego będących zabezpieczeniem tych obligacyj. Dla zapewnienia obsługi obligacyj, niezależnie od specjalnego funduszu umorzenia tych obligacyj, Bank Gospodarstwa Krajowego tworzy specjalną rezerwę, która powstaje z opłaty wstępnej, pobieranej przy pożyczkach, tworzących zabezpieczenie obligacyj z zysków, osiągniętych przez Bank ze skupu obligacyj przeznaczonych do umorzenia, z dochodów z przedawnionych kuponów i wylosowanych obligacyj i z przeznaczonej na tę rezerwę części czystego zysku Banku.

2. Ustawa z dnia 25 lutego 1948 r. o udzielaniu poręki państwowej — Dz. U.R.P. Nr 12, poz. 91.

Na zasadzie tej ustawy Minister Skarbu upoważniony został do udzielania poręki państwowej do wysokości 250 mil. dolarów St. Zjednoczonych A.P. za zobowiązania banków państwowych oraz związków samorządu terytorialnego, wynikające z ich zagranicznych stosunków finansowych, za zobowiązania wynikające z zagranicznych stosunków finansowych i handlowych takich instytucyj oraz spółek, w których więcej niż połowa kapitału zakładowego należy do Skarbu Państwa lub przedsiębiorstw państwowych, względnie za zobowiązania innych osób prawnych, wynikające z ich zagranicznych stosunków finansowych i handlowych w przypadkach, w których Minister Skarbu uzna, że zobowiązania te mają dostateczne zabezpieczenie w ich majątku lub w udzielonym Skarbowi Państwa poręczeniu zobowiązań dających pewność terminowego wywiązania się z zobowiązań, za których spłatę ma być udzielona poręka państwowa.

3. Ustawa z dnia 25 lutego 1948 r. o kredytach dodatkowych — Dz. U.R.P. Nr 12, poz. 92.

Wydatki ustalone w budżecie na okres od 1.IV.1946 r. do 31.XII. 1946 r. zostały mocą tej ustawy zwiększone w grupie A o kwotę 9.421.769.949 zł.

4. Ustawa z dnia 25 lutego 1948 r. o kredytach dodatkowych — Dz. U.R.P. Nr 12, poz. 93.

Na zasadzie tej ustawy wydatki w budżecie ustalone na okres od 1.I.1947 r. do 31.XII.1947 r. zostały powiększone w grupie A o 12.013.760.000 zł oraz w grupie B o 301.700.000 zł.

5. Ustawa z dnia 25 lutego 1948 r. o zmianie dekretu z dnia 21 grudnia 1945 r. o podatku obrotowym — Dz. U.R.P. Nr 12, poz. 94.

Ustawa powyższa jest nowelą dekretu z dnia 21 grudnia 1945 r. (Dz. U.R.P. Nr 3/1946, poz.

23). Ustawa ta zmienia art. art. 2 ust. 1, 3 pkt. 24, 8, 10, 11, ust. 2, 15, 16, 17, 18. Ponadto omawiana nowela przekazuje wpływy z kart rejestracyjnych za rok podatkowy 1948 w całości związkom samorządu terytorialnego w sposób ustalony przepisami art. 28 (ust. 2 i 3) dekretu z dnia 20 marca 1946 r. o finansach komunalnych (Dz. U.R.P. Nr 40, poz. 199 z 1947 r.). Wreszcie nowela uchyliła moc obowiązującą art. 3 ust. 2 dekretu z dnia 16 maja 1946 r. o postępowaniu podatkowym (Dz. U.R.P. Nr 27, poz. 174).

6. Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 11 marca 1948 r. w sprawie obowiązku uzyskiwania zezwolenia na zawodowe wykonywanie czynności handlowych — Dz. U.R.P. Nr 13, poz. 105.

Mamy tu do czynienia z rozporządzeniem wykonawczym do ustawy z dnia 2 czerwca 1947 r. o zezwoleniach na prowadzenie przedsiębiorstw handlowych i zawodowe wykonywanie czynności handlowych (Dz. U.R.P. Nr 43, poz. 220) w brzmieniu dekretu z dnia 28.X.1947 r. (Dz. U.R.P. Nr 66, poz. 412).

7. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 12 marca 1948 r. w sprawie wykonania ustawy z dnia 30 stycznia 1948 r. o obowiązku społecznego oszczędzania — Dz. U.R.P. Nr 14, poz. 106.

Rozporządzenie powyższe rozwija postanowienia art. art. 3, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30 i 31 ustawy z dnia 30.1.1948 r.

8. Ustawa z dnia 9 marca 1948 r. o Samorządowym Funduszu Wyrównawczym — Dz. U.R.P. Nr 16, poz. 111.

Ustawa tworzy Samorządowy Fundusz Wyrównawczy w celu przeprowadzenia planowej i racjonalnej polityki w dziedzinie udzielania pomocy finansowej związkom samorządu terytorialnego. Fundusz przejął dotychczasowy Komunalny Fundusz Pożyczkowo-Zapomogowy.

Z Samorządowego Funduszu Wyrównawczego (S.F.W.) udzielane mają być związkom komunalnym dotacje i pożyczki. Dotacje udzielane być mogą w pierwszym rzędzie tej kategorii związków samorządowych, które nie mogą pokryć bieżących swych wydatków związanych z wykonywaniem zadań ustawowych, pomimo prowadzenia racjonalnej gospodarki oraz najlepszego wyzyskania własnych źródeł przychodowych. Fundusz może też udzielać pożyczek bezprocentowych lub oprocentowanych w zasadzie na zasilenie funduszów kasowych, a w przypadkach wyjątkowych — na inne cele, nie wyłączając wydatków inwestycyjnych.

Fundusz gromadzi środki z następujących źródeł:

a) ustawowo przewidziany udział w wpływach podatkowych i dotacje ze Skarbu Państwa,

b) zwroty z tytułu udzielonych pożyczek, w szczególności:

1) 20% wpływów z podatku gruntowego,

2) dotacje Skarbu Państwa w wysokości 8% wpływów z podatku obrotowego.

Fundusz ma być ulokowany w centralnej instytucji bankowej przeznaczonej dla celu kredytu komunalnego, a do czasu jej utworzenia w Polskim Banku Komunalnym.

9. Dekret z dnia 25 marca 1948 r. o zmianie dekretu z dnia 18 sierpnia 1945 r. o podatku od wynagrodzeń — Dz. U.R.P. Nr 17, poz. 117.

Dekret ten zmienia postanowienia dekretu o podatku od wynagrodzeń, w szczególności art. art. 5 ust. 1, pkt. 19, 10 ust. 1, 11, 12 ust. 1 i 3, 15 ust. 1, 17 ust. 1.

ERRATA do Nr 5/48 „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego"

Str.	Szpalta	Wiersz	Jest	Powinno być
3	lewa	w tabeli 6 nagłówek — 2 kolumna	Luty 1948 — Produkcja planowana w tonach	Luty 1948 — Produkcja osiągnięta w tonach
22	prawa	13 wiersz od góry (Narodowy Bank Szwajcarski — złoto)	2526	5526

Nakładem „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ ukazały się następujące wydawnictwa i są do nabycia we wszystkich księgarniach.
Skład Główny: Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik“, Warszawa, Srebrna 12.

I

Dr M. R. WYCZAŁKOWSKI

INSTYTUCJE GOSPODARCZE NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

1946 r. **WYCZERPANIE** Str. 64

II

Dr JÓZEF ŚWIDROWSKI

ISTOTA I SPOSOBY DOKONYWANIA ZAPŁAT MIĘDZYPAŃSTWOWYCH

1947 r. Str. 146.

III

Dr KAZIMIERZ SECOMSKI

PODSTAWY POLITYKI INWESTYCYJNEJ

1947 r. Cz. I, II, III.

IV

TADEUSZ DIETRICH

„ELEMENTY POLITYKI FINANSOWEJ POLSKI WSPÓŁCZESNEJ“

1947 r. Str. 71.

Prenumerata kwartalna zł 180.— Wpłaty przekazami pocztowymi, lub w instytucjach bankowych na rachunek żyrowy „**Wiadomości Narodowego Banku Polskiego**“ w Wydziale Zagranicznym N. B. P. w Warszawie oraz w Urzędach Pocztowych na P. K. O. na konto N. B. P. Warszawa Nr I — 6753. W treści przekazu pocztowego, bankowego lub na P. K. O. należy podać: „Wiadomości N. B. P.“ prenumerata oraz nazwisko i adres prenumeratora

Wydawca: **Narodowy Bank Polski**

Redakcja i Administracja. **Narodowy Bank Polski**, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Fredry 6.

Zakłady Graficzne WINW Łódź, ul. Gdańska 130 Nakład 2500 — wym. 61x86, kl. V. 70 gr. 04 06 1948 Nr D. — 023517